

صلى الله عليه وسلم

دانشگاه سیستان و بلوچستان
تحصیلات تکمیلی

دانشکده اقتصاد و مدیریت - گروه حسابداری
پایان نامه کارشناسی ارشد در رشته حسابداری

عنوان:

تأثیر هدفمندی سازی یارانه‌ها بر عملکرد مالی شرکت‌های آب منطقه‌ای

استاد راهنما:

دکتر احمد پیفه

استاد مشاور:

آقای حامد دهقان زاده

تحقیق و نگارش:

مهسا قاسمی بهر آسمان

(این پایان نامه از حمایت مالی معاونت پژوهشی دانشگاه سیستان و بلوچستان بهره مند شده است)

بهمن 1398

بسمه تعالی

این پایان نامه با عنوان تأثیر هدفمندسازی یارانه‌ها بر عملکرد مالی شرکت‌های آب منطقه‌ای قسمتی از برنامه آموزشی دوره کارشناسی ارشد حسابداری توسط دانشجو مهسا قاسمی با راهنمایی استاد پایان نامه دکتر احمد پیفه تهیه شده است. استفاده از مطالب آن به منظور اهداف آموزشی با ذکر مرجع و اطلاع کتبی به حوزه تحصیلات تکمیلی دانشگاه سیستان و بلوچستان مجاز می باشد.

(نام و امضاء دانشجو)

این پایان نامه 6 واحد درسی شناخته می شود و در تاریخ توسط هیئت داوران بررسی و درجه به آن تعلق گرفت.

نام و نام خانوادگی	امضاء	تاریخ
استاد راهنما:	احمد پیفه	
استاد راهنما:		
استاد مشاور:	حامد دهقان زاده	
داور 1:	مهدی فغانی	
داور 2:	محمد علی مرادی	
نماینده تحصیلات تکمیلی:	احمد ناصری	

تعهدنامه اصالت اثر

اینجانب مهسا قاسمی تعهد می کنم که مطالب مندرج در این پایان نامه حاصل کار پژوهشی اینجانب است و به دستاوردهای پژوهشی دیگران که در این نوشته از آن استفاده شده است مطابق مقررات ارجاع گردیده است. این پایان نامه پیش از این برای احراز هیچ مدرک هم سطح یا بالاتر ارائه نشده است.

کلیه حقوق مادی و معنوی این اثر متعلق به دانشگاه سیستان و بلوچستان می باشد.

نام و نام خانوادگی دانشجو: مهسا قاسمی بهر آسمان

امضاء

تقدیم به:

روح پاک مادرم؛

رفیع ترین داستان حیات من؛

که راز انسان بودن را به من آموخت.

سپاسگزاری

سپاس، بی همتا معبودی که قلم ها از وصف ذاتش می مانند و زمان ها از شکر نعمت هایش بی حرکت و دستان اندیشه و فکرت بر بیکران دریای معرفتش کوتاه.

بر خود لازم می دانم که از کلیه کسانی که در طول تهیه این پایان نامه از راهنمایی ها و مساعدت های ایشان بهره برده ام، مراتب سپاس و تشکر خالصانه خود را داشته باشم. از استاد ارجمند و فرهیخته ام جناب آقای دکتر احمد پیغه که افتخار شاگردیشان را داشتم و در طول انجام این پژوهش گام به گام مرا یاری رساند و از هیچ کمکی در این عرصه بر من دریغ ننموده اند، با نهایت احترام و کمال تواضع سپاسگزاری می کنم. و هم-چنین از جناب آقای دکتر احمد زاده و آقای دکتر حسین زاده که در زمینه نرم افزار به بنده کمک نموده اند، کمال تشکر را دارم.

از اساتید محترم گروه خصوصاً جناب آقای دکتر فردین منصوری و مدیر گروه محترم جناب آقای دکتر فغانی کمال تشکر را دارم.

بسی جا دارد از همکلاسی عزیزم سرکار خانم فاطمه امامیان که به پاس عاطفه سرشار و گرمای امید بخش وجودشان که در این سردترین روزگاران بهترین همراه بودند، کمال تشکر را دارم.

چکیده

هدف این نوشتار، بررسی ارتباط بین هدفمندسازی یارانه‌ها با عملکرد مالی شرکت‌های آب منطقه ای می‌باشد. در تحقیق حاضر کلیه شرکت‌های آب منطقه‌ای به‌عنوان جامعه آماری انتخاب و از میان آن‌ها تعداد 9 شرکت به‌عنوان نمونه آماری در بازه زمانی سال‌های 1392 الی 1396 (در مجموع 45 سال شرکت) با توجه به ویژگی‌های تحقیق مورد بررسی قرار گرفته‌اند. در این پژوهش جهت گردآوری داده‌های مورد نیاز برای آزمون فرضیه‌ها، از بانک‌های اطلاعاتی، اسناد، سوابق و گزارش‌های حسابرسی شرکت‌ها و صورت‌های مالی و سایر اسناد و مدارک و یادداشت‌های همراه شرکت‌های منتخب استفاده شده است. با توجه به ادبیات تحقیق موجود و نیز ماهیت فرضیه‌های تحقیق در این پژوهش به منظور تعیین مدل مناسب (تلفیقی یا تابلویی با اثرات ثابت یا تصادفی) جهت آزمون فرضیه‌ها، از آزمون‌های F لیمر و هاسمن استفاده شده است. پس از تعیین مدل مناسب جهت آزمون فرضیه‌ها، به منظور آزمون فرضیه‌ها از روش رگرسیون خطی چندگانه استفاده شده است. تجزیه و تحلیل‌های آماری نیز با استفاده از نرم‌افزار Eviews انجام گردیده است. یافته‌های پژوهش نشان می‌دهد که هدفمندسازی یارانه‌ها دارای رابطه معنادار و معکوس با عملکرد شرکت‌های آب منطقه ای می‌باشد؛ به عبارت دیگر به نظر می‌رسد هدفمندسازی یارانه‌ها در شرکت‌های آب منطقه ای از اهداف اصلی خود منحرف شده و منجر به تضعیف عملکرد مالی این شرکت‌ها شده است.

کلمات کلیدی: هدفمندسازی یارانه‌ها، عملکرد مالی، شرکت‌های آب منطقه ای

فهرست مطالب

عنوان	شماره صفحه
فصل اول: کلیات پژوهش	1
1-1- مقدمه	1
2-1- بیان مسئله	2
3-1- اهمیت و ضرورت انجام پژوهش	4
4-1- اهداف پژوهش	4
1-4-1- اهداف نظری	4
2-4-1- اهداف کاربردی	4
5-1- پرسش پژوهش	5
6-1- فرضیه پژوهش	5
7-1- کلیات روش پژوهش	5
8-1- روش گردآوری داده‌ها	6
9-1- قلمرو پژوهش	6
1-9-1- قلمرو موضوعی	6
2-9-1- قلمرو مکانی	6
3-9-1- قلمرو زمانی	6
10-1- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها	6
11-1- تعاریف عملیاتی متغیرها و واژگان کلیدی	7
12-1- ساختار پژوهش	8
13-1- خلاصه فصل	8
فصل دوم: ادبیات و مبانی نظری پژوهش	9
1-2- مقدمه	10
بخش اول: مبانی نظری	11
گفتار اول: ارزیابی عملکرد	11
2-2- مفهوم ارزیابی عملکرد	11
1-2-2- ضرورت و اهمیت ارزیابی عملکرد	11
2-2-2- تاریخچه ارزیابی عملکرد	13
3-2-2- طبقه بندی رویکردها و دیدگاه‌های ارزیابی عملکرد	15
4-2-2- طبقه بندی معیارهای ارزیابی عملکرد	17
5-2-2- انتخاب معیار مناسب برای ارزیابی عملکرد	23
گفتار دوم: هدمندسازی یارانه‌ها	24
1-3-2- ریشه‌یابی واژه یارانه	24
2-3-2- یارانه در ادبیات اقتصادی ایران	27

- 27..... 3-3-2- طبقه‌بندی یارانه ها
- 28..... 1-3-3-2- طبقه بندی براساس اهداف دولت در پرداخت یارانه ها
- 28..... 2-3-3-2- طبقه بندی براساس نحوه طبقه بندی یارانه ها در حساب‌های ملی
- 28..... 3-3-3-2- طبقه بندی براساس مراحل پرداخت به کالا یا خدمات از تولید تا مصرف
- 29..... 4-3-3-2- طبقه بندی براساس انعکاس یا عدم انعکاس هزینه های آن در بودجه
- 29..... 5-3-3-2- طبقه بندی براساس نحوه توزیع یارانه ها
- 30..... 4-3-2- روش‌های پرداخت یارانه
- 30..... 5-3-2- آثار اقتصادی قانون هدفمندسازی یارانه ها
- 32..... 6-3-2- تاریخچه یارانه در جهان
- 33..... 7-3-2- تاریخچه یارانه در ایران
- 34..... 8-3-2- یارانه انرژی
- 35..... 1-8-3-2- انواع یارانه های انرژی
- 36..... 2-8-3-2- شیوه های پرداخت یارانه انرژی
- 37..... 9-3-2- تجربه جهانی هدفمندسازی یارانه ها
- 40..... 10-3-2- هدفمندسازی یارانه ها
- 41..... گفتار سوم: تبیین فرضیه تحقیق
- 41..... 4-2- رابطه بین هدفمندسازی یارانه ها و عملکرد مالی
- 43..... بخش دوم: پیشینه پژوهش
- 43..... 5-2- پیشینه داخلی پژوهش
- 49..... 6-2- پیشینه خارجی پژوهش
- 53..... 7-2- خلاصه فصل
- 54..... فصل سوم: روش‌شناسی پژوهش**
- 55..... 1-3- مقدمه
- 56..... 2-3- طرح مسأله و پرسش پژوهش
- 56..... 3-3- تدوین فرضیه پژوهش
- 56..... 4-3- کلیات روش پژوهش
- 56..... 1-4-3- روش پژوهش
- 57..... 2-4-3- جامعه و نمونه آماری
- 57..... 1-2-4-3- جامعه آماری
- 57..... 2-2-4-3- نمونه آماری
- 58..... 3-4-3- روش گردآوری داده‌ها
- 59..... 5-3- متغیرهای پژوهش و نحوه اندازه‌گیری آن‌ها
- 59..... 1-5-3- متغیر وابسته
- 59..... 2-5-3- متغیر مستقل
- 59..... 3-5-3- متغیرهای کنترلی
- 60..... 6-3- مدل رگرسیونی پژوهش
- 61..... 7-3- روش تجزیه و تحلیل داده ها

61 آمار توصیفی	1-7-3
61 آمار استنباطی	2-7-3
62 مروری بر روش پانل دیتا در اقتصادسنجی	1-2-7-3
62 آزمون مانایی متغیرها	2-2-7-3
63 آزمون اثرات ثابت	3-2-7-3
64 آزمون ضریب لاگرانژ	4-2-7-3
64 آزمون هاسمن (انتخاب بین اثرات ثابت یا تصادفی)	5-2-7-3
65 ناهمسانی واریانس	6-2-7-3
65 عدم خودهمبستگی خطاها	7-2-7-3
65 قاعده رد یا پذیرش فرضیه‌های تحقیق جهت تصمیم‌گیری	8-2-7-3
66 خلاصه فصل	8-3
67 فصل چهارم: تجزیه و تحلیل داده‌ها	
68 مقدمه	1-4
69 آمار توصیفی	2-4
71 آمار استنباطی	3-4
71 آزمون فرضیه‌ها	1-3-4
71 آزمون مانایی متغیرها	1-1-3-4
72 آزمون‌های پیش فرض	2-1-3-4
74 آزمون مدل اول تحقیق	3-1-3-4
76 آزمون مدل دوم تحقیق	4-1-3-4
76 خلاصه فصل	4-4
77 فصل پنجم: نتیجه‌گیری و پیشنهادها	
78 مقدمه	1-5
78 خلاصه تحقیق	2-5
79 تفسیر یافته‌ها و مقایسه آنان با نتایج تحقیق‌های انجام شده	3-5
80 نتیجه‌گیری	4-5
81 محدودیت‌های تحقیق	5-5
82 پیشنهادهای تحقیق	6-5
82 پیشنهادهای کاربردی	1-6-5
83 پیشنهادهایی برای تحقیقات آتی	2-6-5
83 خلاصه فصل	7-5
84 فهرست منابع و مأخذ	
90 پیوست	
102 چکیده انگلیسی	

فهرست جدول‌ها

شماره صفحه	عنوان جدول
16.....	جدول 1-2 تفاوت‌های دیدگاه‌های سنتی و نوین ارزیابی عملکرد
24.....	جدول 2-2 سیر تحول شناسه‌های ارزیابی عملکرد
46.....	جدول 3-2 خلاصه ای از تحقیقات انجام شده در داخل کشور
51.....	جدول 4-2 خلاصه ای از تحقیقات انجام شده در خارج از کشور
58.....	جدول 1-3 شرکت های نمونه تحقیق
69.....	جدول 1-4 آمار توصیفی متغیرهای تحقیق
70.....	جدول 2-4 جدول ماتریس همبستگی متغیرهای تحقیق
72.....	جدول 3-4 نتایج آزمون ریشه واحد متغیرهای تحقیق
73.....	جدول 4-4 نتایج آزمون‌های پیش فرض
75.....	جدول 5-4 نتایج حاصل از آزمون فرضیه اصلی تحقیق
77.....	جدول 6-4 خلاصه نتایج آزمون فرضیات

فصل اول

کلیات پژوهش

اصولا قیمت تعیین کننده تخصیص بهینه منابع به فعالیت‌ها و نیازهای موجود است. به بیان دیگر منابع به سمتی حرکت می‌کنند که بیشترین بازدهی را داشته باشند. حال چنانچه قیمت‌ها در اقتصاد دستکاری نشده باشند و براساس مکانیزم عرضه و تقاضا حاصل شده باشند، خود عواملی برای کارایی اقتصادی و تخصیص بهینه خواهند بود. در کشور ما متأسفانه برای سال‌های متمادی قیمت‌ها بدلیل وجود یارانه‌ها عامل مناسبی برای تخصیص بهینه منابع نبودند. از این رو اقدام به هدفمندسازی یارانه‌ها جهت جلوگیری از اتلاف منابع و حرکت به سوی کارایی و بهره‌وری ضروری به نظر می‌رسید. طرح تحول اقتصادی از جمله طرح‌هایی می‌باشد که به منظور شناسایی و رفع مشکلات ساختاری اقتصاد ایران تهیه شده و شامل هفت رأس کلی است. از بین این هفت نظام به منظور اصلاح ساختار مالی و اقتصادی بنگاه‌های اقتصادی از جمله شرکت‌های آب منطقه‌ای و اصلاح مصرف منابع کمیاب و توزیع عادلانه درآمد، قانون هدفمندسازی یارانه‌ها که در دی ماه سال 1388 به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید، برنامه بسیار گسترده‌ای است که تاثیرات بسیاری بر بخش‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی خواهد گذاشت.

از اهداف قانون هدفمندسازی یارانه‌ها می‌توان به تخصیص بهینه منابع از طریق اصلاح نظام قیمت‌گذاری، اصلاح ساختار اقتصادی برای تحقق اهداف سند چشم‌انداز و اجرای سیاست‌های کلی اصل 44 قانون اساسی و مدیریت مصرف برای جلوگیری از اسراف منابع اشاره نمود (فرزین و همکاران، 1391).

با توجه به موارد ذکر شده این موضوع قابل پیش‌بینی است که با اجرای قانون فوق که افزایش هزینه و کاهش درآمد را در پی خواهد داشت نظام مالی بسیاری از شرکت‌ها و سازمان‌ها مختل خواهد شد. لذا علاوه بر دولت، هر شرکت و سازمانی وظیفه دارد که پیش‌بینی‌های لازم را به عمل آورد تا کمترین آسیب را دیده و به ورطه ورشکستگی سقوط نکند.

یکی از نهادهایی که به احتمال قوی در معرض نوسانات شدید ناشی از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها قرار می‌گیرد و نظام مالی آن دچار عدم تعادل می‌گردد صنعت آب و فاضلاب کشور می‌باشد که بطور قطع این تاثیرات از جنبه اقتصادی بسیار واضح است. براساس ماده 3 قانون مذکور دولت مجاز است، با رعایت این قانون قیمت آب را طوری تعیین کند که اولاً "میانگین قیمت آب برای مصارف مختلف با توجه به کیفیت و نحوه استحصال آن به‌گونه‌ای تعیین شود که به تدریج تا پایان برنامه پنج ساله توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران معادل قیمت تمام شده آن باشد. ثانیاً براساس تبصره‌های این قانون دولت

مكلف است قیمت تمام شده آب را با در نظر گرفتن هزینه‌های تأمین، انتقال و توزیع با رعایت بازده تعیین کند. ثالثاً "تعیین قیمت ترجیحی و پلکانی برای مصارف مختلف آب با لحاظ مناطق جغرافیایی، نوع و میزان مصرف خواهد بود (نظام هدفمندی یارانه ها، 1390).

1-2- بیان مسئله

از دهه 70 میلادی با شکل‌گیری تفکر محوریت انسان در توسعه، این آگاهی ایجاد شد که برای مواجهه با مسائل مبتلا به توسعه نیافتگی کشورها سرمایه فیزیکی کافی نیست و حداقل به اندازه سرمایه فیزیکی، مسائل و سیاست‌های اجتماعی و شکل‌گیری سرمایه انسانی هم ضرورت دارند. بنابراین در این دوره سیاست‌های حمایتی اجتماعی در قالب سیاست‌های یارانه‌ای و ... سر لوحه برنامه‌های توسعه کشورها قرار گرفت. آن چه در زمینه پرداخت یارانه‌ها مورد غفلت قرار گرفت هدف‌گیری صحیح این سیاست‌ها بود؛ به نحوی که بیشتر کشورها یارانه‌ها را به صورت همگانی و عمومی پرداخت می‌کردند. اما در دهه 80 میلادی به دنبال بحران بدهی‌ها و رکود جهانی و تقابل تجربه کشورهای شرق آسیا، آمریکای لاتین، جنوب آسیا و صحرای آفریقا، تاکید راهبردهای توسعه به سمت بهبود مدیریت اقتصاد و پذیرفتن نقش بیشتر نیروهای بازار تغییر کرد که در چارچوب این رویکرد جدید اکثر کشورها نسبت به اصلاحات در برنامه یارانه‌ها اقدام کردند. تا سال 2008 میلادی، اکثر کشورهای جهان قانون هدفمندسازی یارانه‌ها را اجرا کرده و در بیشتر مواقع، ابتدا با مشکلات اقتصادی از جمله تورم غیرقابل کنترل مواجه شده اند که این مشکلات اقتصادی با اتخاذ سیاست‌های صحیح مرتفع گشته است (دادگری و نظری، 1390).

در کشور ما متأسفانه برای سال‌های متمادی قیمت‌ها بدلیل وجود یارانه‌ها عامل مناسبی برای تخصیص بهینه منابع نبودند. از این رو اقدام به هدفمندسازی یارانه‌ها جهت جلوگیری از اتلاف منابع و حرکت به سوی کارائی و بهره‌وری ضروری به نظر می‌رسید. طرح تحول اقتصادی از جمله طرح‌هایی می‌باشد که به منظور شناسایی و رفع مشکلات ساختاری اقتصاد ایران تهیه شده است و شامل هفت رأس کلی:

1- نظام بهره‌وری

2- نظام یارانه

3- نظام مالیاتی

4- نظام گمرک

5- نظام بانکی

6- نظام ارزش گذاری پول ملی

7- نظام توزیع کالا و خدمات است.

از بین این هفت نظام به منظور اصلاح نظام یارانه‌ها قانون هدفمندسازی یارانه‌ها که در دی ماه سال 1388 به تصویب مجلس شورای اسلامی رسید، برنامه بسیار گسترده است که تاثیرات بسیاری بر بخش‌های اقتصادی، فرهنگی و اجتماعی خواهد گذاشت. به بیان دیگر تاثیرات قابل ملاحظه‌ای بر هزینه‌ها و درآمدهای بنگاه‌های اقتصادی خواهد داشت و عملکرد آن‌ها به صورت مستقیم و غیر مستقیم تحت تاثیر قانون هدفمندسازی یارانه‌ها قرار خواهند گرفت.

در سال 1389 با اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها، بزرگ‌ترین جراحی اقتصادی در تاریخ کشور انجام شد. به صورت کلی، دولت در راستای آزادسازی قیمت‌ها (به ویژه در حوزه انرژی) و تخصیص عواید حاصل از آن به حوزه‌های عمرانی، خانوار، تولید، بهداشت، سلامت و ... گام برداشت. در این میان، با توجه به آزاد سازی قیمت‌ها، به ویژه در حوزه انرژی و مواد اولیه، مسائل تولید به شدت مورد توجه قرار گرفت. مواردی از قبیل افزایش هزینه‌های تولید، افزایش بهای تمام شده و ... در وهله اول در نظر گرفته شد. اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها دستاوردهای مهمی را برای اقتصاد ایران در بر داشته که مهم‌ترین آن‌ها، اصلاح الگوی مصرف انرژی و بهبود توزیع درآمد و افزایش رفاه گروه‌های پایین درآمدی است. انتظار می‌رود، دستاوردهای تولیدی ناشی از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها در بلندمدت نیز به مرور ظاهر شود؛ اما این امر، هزینه‌هایی نیز در بر دارد.

شرکت‌های آب منطقه‌ای کشور به‌عنوان یک بنگاه اقتصادی از این تاثیرات مستثنی نبوده و به احتمال قوی در معرض نوسانات شدید ناشی از اجرای این قانون قرار گرفته‌اند. لذا با توجه به خدمات گسترده شرکت‌های فوق که از لحاظ هزینه نیز قابل توجه می‌باشد ضروری است که ضمن برنامه‌ریزی دقیق نسبت به تجدید نظر در ساختار مالی خود بویژه بحث هزینه‌ها اقدامات سازنده‌ای انجام دهد.

از دیدگاه نظری، یارانه و مالیات، دو ابزار مهم اقتصادی هستند که دولت‌ها از طریق آن‌ها در اقتصاد دخالت می‌کنند. یارانه‌های دولتی از دسته ابزار سیاسی بوده که برای انتقال منابع مالی به درون صنایع استفاده می‌شود. باتوجه به این که تنها قشر یارانه‌بگیر از دولت، خانوارها نبوده و بخش اعظمی از آن به شرکت‌ها باز می‌گردد، در این پژوهش، به طور خاص بر روی شرکت‌های آب منطقه‌ای متمرکز و بدنبال آن

هستیم تا تاثیر اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها را بر عملکرد مالی شرکت های آب منطقه ای مورد بررسی قرار دهیم.

1-3- اهمیت و ضرورت انجام پژوهش

اقتصاد ایران ده‌ها سال است که از معضلات مزمنی رنج می‌برد و با وجود اذعان دولت‌های مختلف به این معضلات، تاکنون گامی اساسی برای اصلاح ساختار اقتصادی کشور برداشته نشده است. دولت نهم با آگاهی از مشکلات ریشه‌ای طرح اقتصاد کشور، تدوین طرحی بنیادین تحت عنوان تحول اقتصادی را برای اصلاح ساختار اقتصادی کشور کلید زد. در این میان، هدفمندسازی یارانه‌ها، مهم‌ترین برنامه، میان برنامه‌های 7 گانه طرح تحول اقتصادی بود که انجام آن، مورد اتفاق اغلب کارشناسان و فعالان اقتصادی قرار گرفت. این طرح، حرکتی در راستای اصلاح نسبی قیمت‌ها بوده و تلاش داشته است، برخی انحراف منابع را اصلاح کند. از آن جایی که برخی شرکت‌ها نیز ذی نفع بوده و از دولت یارانه دریافت می‌کنند، لازم است تا بررسی گردد یارانه دریافتی تا چه حد و با چه هدفی مصرف می‌شود. هم‌چنین بررسی شود که آیا یارانه دریافتی از دولت تاثیری در عملکرد مالی آن‌ها داشته یا خیر؟ با توجه به اهمیت موضوع و تأثیر آن بر اقتصاد و رفاه جامعه، مطالعه و بررسی‌های بیشتر و جامع‌تر در این حوزه ضروری به نظر می‌رسد.

1-4- اهداف پژوهش

1-4-1- اهداف نظری

هدف از انجام پژوهش حاضر، بررسی رابطه بین اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها و عملکرد مالی شرکت‌های آب منطقه‌ای می‌باشد. هم‌چنین عارضه‌یابی و تعمیم نتایج پژوهش در اجرای بهینه و موثر قانون فوق و کمینه سازی تاثیرات نامطلوب و بیشینه سازی تاثیرات مثبت از اهم اهداف انجام این پژوهش می‌باشد.

1-4-2- اهداف کاربردی

یافته‌های این پژوهش می‌تواند برای گروه‌های ذیل مفید باشد:

✓ دولت به طور عام و وزارت نیرو به طور خاص برای اتخاذ تصمیم‌های بهتر و دقیق‌تر در رابطه با یارانه‌های پرداختی به شرکت‌های آب منطقه‌ای.

✓ مدیران شرکت‌ها به منظور آگاهی از عملکرد مالی واقعی شرکت‌ها

✓ سرمایه‌گذاران حقیقی و حقوقی

✓ محققان و دانشجویان

1-5- پرسش پژوهش

آیا بین اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها و عملکرد مالی شرکت‌های آب منطقه‌ای رابطه معناداری وجود دارد؟

1-6- فرضیه پژوهش

بین اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها و عملکرد مالی شرکت‌های آب منطقه‌ای رابطه معناداری وجود دارد.

1-7- کلیات روش پژوهش

تحقیقات علمی به سه دسته تحقیق بنیادی، تحقیق کاربردی و تحقیق توسعه‌ای تقسیم می‌شوند. این تحقیق از نظر هدف، تحقیقی کاربردی محسوب می‌شود. از آنجا که این نوشتار به توصیف آن‌چه هست یا توصیف شرایط موجود بدون دخل و تصرف (و نه به الزام و توصیه خاص) می‌پردازد و با توجه به آن‌که قضاوت‌های ارزشی در این تحقیق کم‌رنگ است، تحقیق حاضر در زمره تحقیقات توصیفی حسابداری به شمار می‌رود. به‌علاوه با توجه به این‌که از اطلاعات تاریخی در آزمون فرضیه‌ها (همبستگی ارتباط بین متغیرها) استفاده شده است، با در نظر گرفتن ماهیت و روشی که در این مطالعه استفاده می‌شود، نوعی تحقیق توصیفی-همبستگی به شمار می‌رود. از این‌رو به‌طور خلاصه می‌توان بیان نمود تحقیق حاضر، از نظر هدف کاربردی (در پی حل یک مشکل خاص)، از بعد فرآیند، تحقیقی کمی (دارای نگرشی عینی به جمع‌آوری و تحلیل داده‌های کمی)، از نظر شیوه گردآوری و تحلیل اطلاعات، توصیفی-همبستگی (در پی تعریف و به دست آوردن اطلاعات از یک مشکل یا موضوع مشخص در روابط بین متغیرها) و از بعد منطقی، یک تحقیق استقرایی (درصدد طراحی یک مدل کلی براساس مشاهدات تجربی و جمع‌آوری داده‌های کمی) است.

8-1- روش گردآوری داده ها

این پژوهش از لحاظ روش گردآوری داده‌ها، به صورت کتابخانه‌ای صورت می‌گیرد. مبانی نظری از کتب و مجلات، مقالات، پایان‌نامه‌های تخصصی فارسی و لاتین در زمینه حسابداری و اقتصاد گردآوری خواهد شد. در این تحقیق جهت گردآوری داده‌های مورد نیاز برای آزمون فرضیات، از بانک‌های اطلاعاتی، اسناد، سوابق و گزارش‌های حسابداری شرکت‌ها و صورت‌های مالی و سایر اسناد و مدارک و یادداشت‌های همراه شرکت‌های منتخب استفاده خواهد شد.

9-1- قلمرو پژوهش

هر پژوهش باید دامنه مشخص و تعریف شده‌ای داشته باشد تا پژوهشگر در تمامی مراحل احاطه کافی بر کار خود داشته باشد و بتواند پیامدهای حاصل از نمونه را به جامعه آماری تعمیم دهد. قلمرو این پژوهش از لحاظ موضوعی، زمانی و مکانی به شرح زیر است:

1-9-1- قلمرو موضوعی:

در این پژوهش رابطه بین اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها و عملکرد مالی شرکت‌های آب منطقه‌ای مورد بررسی قرار می‌گیرد.

2-9-1- قلمرو مکانی:

قلمرو مکانی پژوهش را کلیه شرکت‌های آب منطقه‌ای کشور که مشمول دریافت یارانه طبق قانون هدفمندسازی یارانه‌ها می‌باشند، تشکیل می‌دهند.

3-9-1- قلمرو زمانی:

با در نظر گرفتن اطلاعات نزدیک به زمان انجام پژوهش و در دسترس بودن آن‌ها دوره زمانی 5 ساله 1392 لغایت 1396 تعیین شده است.

10-1- روش تجزیه و تحلیل داده‌ها

با توجه به ادبیات تحقیق موجود و نیز ماهیت فرضیه‌های تحقیق در این پژوهش به منظور تعیین مدل مناسب (تلفیقی یا تابلویی با اثرات ثابت یا تصادفی) جهت آزمون فرضیه‌ها، از آزمون‌های F لیمر و هاسمن

استفاده خواهد شد. پس از تعیین مدل مناسب جهت آزمون فرضیه‌ها، به منظور آزمون فرضیه‌ها از روش رگرسیون خطی چندگانه استفاده خواهد شد. تجزیه و تحلیل‌های آماری نیز با استفاده از نرم‌افزار Eviews انجام خواهد گردید.

11-1- تعاریف عملیاتی متغیرها و واژگان کلیدی

یارانه: یارانه سود اقتصادی است، که معمولاً دولت‌ها به تولیدکنندگان کالا برای تقویت بازار رقابتی کشورها پرداخت می‌کنند و این یارانه‌ها ممکن است مستقیم یا غیر مستقیم باشد. هم‌چنین یارانه‌ها به دو نوع یارانه‌های صادراتی و یارانه‌های داخلی کشورها تقسیم می‌شود. یارانه‌های صادراتی مساعده‌های قابل تفویض در نزد شرکت‌هایی است که دولت به شرط صادرات محصولات آن‌ها این یارانه‌ها را در اختیار این شرکت‌ها قرار می‌دهد. یارانه‌های داخلی کشورها نیز مساعده‌ای است که به صورت غیر مستقیم به مردم پرداخت می‌شود (بانک جهانی، 2013).

یارانه انرژی: یارانه‌ی انرژی به هر اقدامی از جانب دولت اطلاق می‌شود که اساساً در ارتباط با بخش انرژی باشد و سبب شود هزینه‌های مربوط به تولید انرژی کاهش یابد. به این صورت که قیمت را برای تولیدکنندگان انرژی بالا ببرد و یا بالعکس قیمت را برای مصرف‌کنندگان انرژی پایین بیاورد (آژانس بین‌المللی انرژی، 2013).

قانون هدفمندسازی یارانه‌ها: قانون هدفمندسازی یارانه‌ها در زمستان 1387 به صورت لایحه از سوی دولت نهم جمهوری اسلامی ایران ارائه و از دی ماه 1389 اجرا گردید. مطابق این قانون شانزده قلم کالا و خدمات مشمول حذف یارانه و عرضه به قیمت بین‌المللی می‌شوند. در مدت پنج سال یارانه کالاهایی چون بنزین، گازوئیل، گاز، نفت، برق، آب، گندم، شکر، برنج، روغن و شیر حذف شده و آن‌ها با قیمت بازارهای منطقه خلیج فارس عرضه می‌شود.

عملکرد مالی: عملکرد مالی شامل فعالیت‌هایی است که مسیر سازمان در رسیدن به اهداف مالی را به صورت مؤثر و مداوم و با شیوه کارآمد فراهم می‌کند (آیوبری و جیمز¹، 2014). ارزیابی عملکرد مالی بخش عمده‌ای از مباحث حسابداری، مالی و اقتصاد را تشکیل می‌دهد. ارزیابی عملکرد مالی یعنی اندازه‌گیری این موضوع که شرکت تا چه حدی به اهداف تعیین شده در برنامه‌های خود دست یافته است.

¹ Aubrey&James

12-1- ساختار پژوهش

فصل اول کلیاتی درباره پژوهش شامل مقدمه، بیان و تشریح موضوع، اهمیت و ضرورت تحقیق، اهداف تحقیق، پرسش و فرضیه پژوهش، کلیات روش پژوهش، قلمرو تحقیق، روش گردآوری داده‌ها، روش‌های آماری مورد استفاده برای تجزیه و تحلیل داده‌ها، تعریف واژه‌های کلیدی و ساختار پژوهش می‌باشد.

فصل دوم، شامل ادبیات و پیشینه پژوهش می‌باشد. در این فصل پس از ارائه مفاهیم بنیادی، پژوهش‌های مختلفی که در ارتباط با موضوع انجام گرفته مورد بررسی قرار خواهند گرفت.

فصل سوم روش پژوهش را مورد بحث قرار می‌دهد. در این فصل ابتدا فرضیه پژوهش، تعریف عملیاتی متغیرهای پژوهش و سپس روش پژوهش شامل جامعه و نمونه آماری، روش تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها بیان خواهد شد.

در فصل چهارم، شواهد عینی جمع‌آوری شده و سپس خلاصه داده‌ها استخراج گردیده و در پایان تجزیه و تحلیل و آزمون فرضیه پژوهش تشریح خواهد شد.

در فصل پنجم، ابتدا چارچوب پژوهش به طور مختصر بررسی می‌شود. در ادامه فصل، با توجه به داده‌ها گردآوری شده، نتیجه‌گیری از موضوع پژوهش به عمل می‌آید. در پایان فصل، با توجه به یافته‌های حاصل از اجرای پژوهش پیشنهادهایی برای انجام پژوهش‌های آتی ارائه خواهد شد.

13-1- خلاصه فصل

در انجام هر پژوهشی یکی از مهم‌ترین بخش‌ها، ارائه طرح تحقیق (کلیات) مناسب می‌باشد. در این فصل سعی شده تا با بیان قسمت‌های مختلف مطالعه انجام شده، طرح کلی از آن ارائه گردد. بدین منظور، در ابتدا با بیان مقدمه‌ای کلیات طرح مشخص گردیده و سپس به بیان مسئله و چارچوب نظری، هدف و علت انتخاب موضوع و اهمیت موضوع پرداخته شده است. در ادامه فرضیه، روش تحقیق، تعریف مفهومی واژه‌های کلیدی تحقیق و ساختار تحقیق بیان شده است.

فصل دوم

ادبیات و مبانی نظری پژوهش

مباحث مطرح شده در خصوص یارانه‌ها و هدفمندسازی آن، به موضوعی مهم و علت عمده نگرانی نزد جامعه اقتصادی کشور تبدیل شده است. در کشور ما به خصوص در سال‌های اخیر بحث یارانه‌ها به ویژه یارانه‌های آب و برق و سوخت و مبانی علمی و مهندسی آن‌ها با بحث‌های سیاسی و غیر علمی خلط شده به طوری که بسیاری از مسائل مغفول مانده است. معمولاً ذهن شنونده و جامعه در این موارد حساس است و وقتی روی موضوع ویژه‌ای با رویکرد خاصی تاکید شود، بدون تحلیل سایر ابعاد، مطلب یارانه را به علت عدالت اجتماعی ربط می‌دهند و وضع را به گونه‌ای دیگری تحلیل می‌کنند که یک بحث علمی و کارشناسی شاید نتیجه دیگری بدهد. در این صورت بلافاصله موضوع و نگرش خاصی در جامعه مطرح می‌شود و به مسائلی مثل حقوق، دستمزد و سایر عوامل اقتصادی ربط داده شده و بحث‌های کارشناسی و حسابداری نادیده گرفته می‌شود. بحث این پژوهش از لحاظ فهم حسابداری و اقتصادی است (سهرابی، 1396).

مطالعه پیرامون تأثیرات هدفمندسازی یارانه‌ها بر عملکرد سازمان‌هایی نظیر شرکت‌های آب منطقه‌ای از اهمیت زیادی برخوردار است. زیرا شرکت‌های آب منطقه‌ای به عنوان یک نهاد گسترده و دارا بودن مسئولیت‌های مهم، از جایگاه مهمی در نظام مدیریت کشور برخوردار است. مطابق مفاد این قانون، دولت مکلف شده است تا قیمت حامل‌های انرژی را اصلاح کرده و لذا در پایان آذر 1389 اقدام به اجرای این طرح نمود. الگو یا مدل اجرای این قانون به گونه‌ای است که معادل میانگین مصرف خانوار یارانه نقدی به مصرف‌کننده پرداخت شده و معادل آن به قیمت آب مصرفی افزوده می‌شود. لذا دو اتفاق هم‌زمان رخ می‌دهد هم قیمت آب مصرفی افزایش می‌یابد و هم درآمد خانوارها افزایش می‌یابد. به عبارتی یارانه غیر مستقیم پرداختی قبلی به صورت مستقیم به مصرف‌کننده پرداخت می‌شود تا خود نسبت به مدیریت مصرف اقدام نماید. با توجه به این که قیمت حامل‌های انرژی بعد از هدفمندسازی یارانه‌ها افزایش یافته است، لذا ما در این پژوهش به بررسی اثرات آن در عملکرد مالی شرکت‌های آب منطقه‌ای می‌پردازیم.

در فصل قبل به ساختار کلی پژوهش پرداخته شد و کلیاتی درباره‌ی مسأله‌ی پژوهش، اهمیت و ضرورت موضوع، هدف و علت انتخاب موضوع، استفاده‌کنندگان از پژوهش، سؤال و فرضیه پژوهش، مدل آزمون فرضیه پژوهش، جامعه و نمونه‌ی آماری، دامنه‌ی پژوهش، روش پژوهش و نحوه‌ی جمع‌آوری داده‌ها به صورت خلاصه ارائه شد. در این فصل ادبیات موضوع و مبنای نظری پژوهش مورد بررسی قرار می‌گیرد.

بخش اول: مبانی نظری

گفتار اول: ارزیابی عملکرد

2-2- مفهوم ارزیابی عملکرد

از واژه ارزیابی عملکرد تعاریف بسیاری ارائه شده است. به منظور درک صحیح هر پدیده یا موضوع لازم است آن پدیده تعریف تا برداشت و فهم مشترکی حاصل شود. موضوع ارزیابی عملکرد نیز از این قاعده مستثنی نیست. ارزیابی عملکرد به مجموعه اقدامات و اطلاعاتی اطلاق می‌شود که به منظور افزایش سطح استفاده بهینه از امکانات و منابع در جهت دستیابی به اهداف به شیوه‌ای اقتصادی، توأم با کارایی و اثربخشی صورت می‌گیرد (مهرگان و دهقان، 2009).

با توجه به تشابه نسبی، مفهوم ارزیابی در بعد کارکنان، سپس در بعد استفاده از منابع و امکانات و در نهایت در قالب سازمانی تعریف شود. ارزیابی عملکرد در بعد نحوه استفاده از منابع و امکانات در قالب شاخص‌های کارایی بیان می‌شود. اگر در ساده‌ترین تعریف، نسبت داده به ستانده را کارایی بدانیم، نظام ارزیابی عملکرد در واقع میزان کارایی تصمیمات مدیریت در خصوص استفاده بهینه از منابع و امکانات را مورد سنجش قرار می‌دهد. نلی و پلث معتقدند: ارزیابی عملکرد عبارتست از «فرآیند کمی کردن کارایی و اثربخشی عملیات». کاسیو ارزیابی عملکرد را توصیف نظام‌دار نقاط قوت و ضعف عملکرد فرد یا گروه در رابطه با اجرای وظایف محوله تعریف می‌کند. ارزیابی عملکرد در بعد سازمانی معمولاً مترادف با اثربخشی فعالیت‌ها است. منظور از اثربخشی میزان دستیابی به اهداف و برنامه‌ها با ویژگی کارآ بودن فعالیت‌ها و عملیات است (رحیمی، 1385). به طور کلی نظام ارزیابی عملکرد را می‌توان فرآیند سنجش، اندازه‌گیری و مقایسه میزان و نحوه دستیابی به وضعیت مطلوب با معیارها و نگرش معین در دامنه و حوزه تحت پوشش با شناسه‌ها و دوره زمانی معین با هدف بازنگری، اصلاح و بهبود مستمر دانست (برادران حسن زاده و همکاران، 1387).

2-2-1- ضرورت و اهمیت ارزیابی عملکرد

بدون کسب اطلاع از میزان دستیابی به اهداف تدوین شده و بدون شناسایی چالش‌های پیش روی سازمان و بازخورد آن‌ها به سازمان مربوطه، بهبود مستمر عملکرد میسر نخواهد شد و تمامی موارد مذکور بدون اندازه‌گیری و ارزیابی دقیق امکان پذیر نمی‌باشد (تولایی، 2007). علم مدیریت مؤید آنست که آن چه را که نتوانیم

مورد ارزشیابی قرار دهیم، نمی‌توانیم کنترل نماییم و هر چه را که نتوانیم کنترل کنیم، نمی‌توانیم بر آن اعمال مدیریت کنیم. موضوع اصلی در تمام تجزیه و تحلیل‌های سازمانی، عملکرد است و بهبود عملکرد در گرو ارزشیابی است. از این رو هیچ سازمانی بدون سیستم ارزیابی نمی‌تواند به حیات خود ادامه بدهد. راهبری ارزیابی عملکرد، یکی از مهم‌ترین وظایف سرپرستان است. اگر افراد بازتابی درباره عملکرد خود نداشته باشند، یادگیری یا بهبود رفتار به میزان کمی رخ می‌دهد. برای افزایش رفتار مثبت و حذف رفتارهای نامناسب ضرورت بسیار مهم آن است که کارکنان از اثربخشی نحوه انجام وظایف و مسئولیت‌های خود اطلاعات صحیحی در اختیار داشته باشند. اصل بنیادی برای استفاده از ارزیابی عملکرد به حداکثر رسانیدن کارایی کارکنان از طریق شناسایی و سرمایه‌گذاری بر توانایی‌های آنان است (جزنی، 1378). ارزیابی عملکرد هم پیشگیری‌کننده و هم تشخیص‌دهنده است. در صورتی که شرایط رو به بدی و ضعف تمایل پیدا کند جاهایی که نیاز به اصلاح و بهینه‌سازی دارد، مشخص می‌شود و در صورت دستیابی به نتایج خوب، راه‌ها و وسایل لازم برای بهبود عملکرد تا حد اکثر ممکن به کار گرفته می‌شود (سلطانی، 1381). به طور کلی، توسعه و گسترش فناوری و دانش مدیریت، سازمان‌ها را وادار کرده است که برای بقای خود به ارزیابی عملکرد روی بیاورند و با چالش‌نگری و مسئولیت‌پذیری، سازمان خود را ارزیابی نمایند. یکی از اهداف ارزیابی عملکرد سازمان به فعلیت رساندن استعدادها، خلاقیت‌ها و توانایی‌های نهفته افراد می‌باشد که از طریق ارزیابی عملکرد به ظهور در می‌آیند و در نهایت اهداف استراتژیک سازمان تحقق می‌یابد (گودرزی، 1382). ارزیابی عملکرد به عنوان یکی از مکانیزم‌های مدیریت منابع انسانی، از مهم‌ترین فرآیندهای راهبردی است که میزان تحقق اهداف و برنامه‌های هر سازمان را مشخص می‌کند. وجود یا فقدان نظام ارزیابی عملکرد مؤثر و کارآمد با حیات و مرگ سازمان رابطه مستقیم دارد. بنابراین بدون اندازه‌گیری، مبنایی برای قضاوت و اظهارنظر و ارزیابی وجود نخواهد داشت و آنچه را که نتوان ارزیابی نمود، نمی‌توان به خوبی اداره کرد (سلجوقی، 1381). پیامد اصلی ارزشیابی عملکرد عبارت است از شناخت این‌که، وقتی عملکرد موفقیت‌آمیز است چه عواملی باعث موفقیت آمیز شدن آن شده و زمانی که عملکرد منفی است چه عواملی باعث آن بوده و این‌که چطور بیشتر روی کارهای درست تمرکز نماییم و چگونه کارهای اشتباه را کمتر کنیم (عباس زادگان، 1384).

2-2-2- تاریخچه ارزیابی عملکرد

سابقه ارزیابی و شکل اولیه و ابتدایی آن به گذشته‌های بسیار دور بازمی‌گردد. در واقع از همان زمانی که انسان زندگی گروهی را آغاز کرد و پدیده تقسیم کار را در شکل ابتدایی تجربه نمود، به نوعی موضوع ارزیابی را در نظر داشت. اما استفاده از نظام‌های ارزیابی به صورت رسمی به قرن نوزدهم بازمی‌گردد. به عبارت دیگر ارزیابی عملکرد همراه با سیر توسعه اندیشه‌های مدیریت، در قالب مکاتب مدیریت، توسعه پیدا کرده است. هم-زمان با توسعه سازمان‌های صنعتی، نیاز به اندازه‌گیری عملکرد افزایش یافت. به دنبال جنگ جهانی اول سازمان‌هایی نظیر جنرال موتورز و دوپونت شروع به استفاده از تکنیک‌های حسابداری و مدیریت و بودجه ریزی تخصصی کردند و با گذر زمان این مفهوم در بین سازمان‌ها گسترش یافت. مدیران دهه شصت عمدتاً از معیارهای مالی کوتاه مدت نظیر درآمدهای فصلی برای ارزیابی استفاده می‌کردند (نلی و همکاران^۱ 2000).

شاخص‌های عملکرد حسابداری سنتی با مشخصاتی نظیر مبتنی بودن بر هزینه‌بری، تمرکز بر داخل سازمان، واپس‌نگری و توجه بیشتر به عملکردهای واحدهای داخلی به جای عملکرد کل کسب و کار مشخص می‌شوند. در اواخر دهه 80 و اوایل دهه 90 اشتیاق زیادی به توسعه سیستم‌های اندازه‌گیری عملکرد متوازن پدید آمد (مار و شیما^۲ 2003).

دولت‌های محلی و ملی نیز در سرتاسر جهان، الزاماتی را برای ارزیابی عملکرد و گزارش دهی عملکرد سالیانه توسط آژانس‌های دولتی تعیین و پیاده‌سازی کرده‌اند. این کار با کاهش درآمدهای اقتصادی و افزایش فشار بر دولت‌ها در دهه‌های 80 و 90 میلادی و کاهش اعتماد عمومی تقویت شده است. برای بازگرداندن این اعتماد، استفاده از اطلاعات درباره نتایج طرح‌های دولتی به عنوان یک مبنای منطقی برای تشویق استفاده مؤثر از منابع و اتخاذ تصمیمات مشکل تخصیص منابع مطرح شد و همچنین استفاده از اطلاعات عملکرد به عنوان ابزاری برای شفافیت بیشتر و گزارش دهی فعالیت‌های دولتی به عنوان پاسخی به اعتماد عمومی در نظر گرفته شد (والک و هیل^۳، 1992).

نظام ارزیابی عملکرد برای اولین بار به صورت رسمی در سطح فردی و سازمانی از سال 1800 میلادی توسط رابرت اون در اسکاتلند در صنعت نساجی مطرح گردید به طوری که کالاهای تولید شده با استفاده از

¹-Neely & et al

²Marr & Schiuma

³ - Wolk & Hil

چوب‌هایی در رنگ‌های مختلف درجه بندی می‌شدند و این کار در واقع نوعی ارزیابی از کیفیت و یا ستاده سازمان بود.

پس از جنگ جهانی دوم و قدرت گرفتن مدیران، شکلی از مدیریت ارزیابی عملکرد در شرکت خودروسازی فورد به وجود آمد که از داده‌های سازمان به صورت ابتکاری استفاده می‌کرد. با پیوستن یکی از مدیران این شرکت به نام رابرت مک نامارا به وزارت دفاع آمریکا این روش مدیریت در طول جنگ ویتنام در پنتاگون شناخته شد.

با شروع مدیریت پسا صنعتی توسط ادوارد دمینگ در دهه 1950 میلادی و همکاری وی با مدیریت ژاپنی، تحول در کیفیت ابتکار قدرت کارکنان بازخورد و مدیریت بر مبنای ارزیابی پدید آمد. افرادی نظیر پیتر دراگر، جوران پیتر کرازبی و تام پیترز فلسفه دمینگ را گسترش دادند. جهت شناسایی علل ایجاد تغییرات و کنترل آن‌ها در تولید و در نهایت بهبود محصول یا ارائه خدمات دمینگ بر این امر تاکید دارد که کلیه فرایندها می‌بایست بخشی از سیستم ارزیابی همراه با چرخه بازخورد باشند. پیاده سازی فلسفه دمینگ در ایالات متحده آمریکا از دو بخش آغاز شد، ارتش و شهرداری. در ارتش این فلسفه تحت برنامه مدیریت جامع کیفیت و در شهرداری در قالب جایزه ملی مالکوم بالدريج شکل گرفت. ارزیابی عملکرد در دولت ایالات متحده در قالب برنامه عملکرد و نتایج دولت آغاز شد، در این برنامه کلیه آژانس‌های دولتی می‌باید برنامه استراتژیک اهداف و شاخص‌های عملکرد را در طول زمان ارائه می‌دادند، بودجه این کار توسط دفتر مدیریت برای این آژانس‌ها فرستاده می‌شد (هوشمند، 1391).

در ایران ارزیابی به صورت کلاسیک در اواخر قرن هفتم هجری توسط خواجه رشید الدین فضل‌الله که بیش از بیست سال مقام وزارت مغول‌ها را عهده بود مطرح شد. به لحاظ تشکیلاتی برای نخستین بار در سال 1349 مقرر گردید سازمان‌های دولتی همان‌طور که در ارتش معمول بوده است مورد ارزیابی قرار گیرند. بدین منظور سازمانی با عنوان "مرکز ارزشیابی سازمان‌های دولتی" در نخست وزیری تشکیل گردید، وزارتخانه‌های آبادانی و مسکن، اصلاحات ارضی، تعاون روستایی و آب و برق توسط این مرکز مورد ارزیابی قرار گرفت. هدف این مرکز، ارزشیابی مستمر عملکرد سازمان‌های مزبور و مسئولین آن‌ها و کشف علل عدم پیشرفت کار در سازمان دولتی و تهیه پیشنهادات لازم به منظور رفع مشکلات و موانع افزایش بازده کار و اظهار نظر نسبت به صلاحیت مسئولین امور در سازمان‌های دولتی بوده است.

پس از آن، به موجب بند 8 ماده 5 از فصل سوم قانون برنامه و بودجه تا سال 1352 به امر ارزشیابی عملکرد وزارتخانه ها و سازمان های دولتی پرداخت. از اواسط سال 1352 به موجب اصلاحیه مورخ 1352/12/18 قانون استخدام کشوری و به موجب ماده 104 این قانون، وظیفه ارزشیابی کارایی عملکرد در دستگاه های اجرایی کشور به منظور ارشاد و راهنمایی آنها در جهت برقراری روش های صحیح اداری و اصول مدیریت و گزارش آن به نخست وزیر به سازمان امور اداری و استخدامی کشور محول گردید. در سال 1359 اقدامات مربوط به ارزشیابی کارایی و عملکرد دستگاه های اجرایی عملاً متوقف شد و فعالیت های ارزشیابی سازمان صرفاً به ارزشیابی کارکنان محدود گردید.

در سال 1376 همزمان با ایجاد تحول در وضعیت سیاسی کشور و نگاه نوین به مدیریت دولتی، موضوع ارزیابی عملکرد مدیریت در قالب یک دفتر در ساختار سازمان امور اداری و استخدامی شکل گرفت و در این راستا دفتری تحت عنوان دفتر ارزیابی عملکرد مدیریت تشکیل گردید (همان منبع، 1391).

3-2-2- طبقه بندی رویکرد ها و دیدگاه های ارزیابی عملکرد

در بررسی فلسفه وجودی ارزیابی عملکرد با دو دیدگاه روبرو می شویم، این دو دیدگاه شامل نگرش سنتی و نگرش نوین به ارزیابی می باشد. بسیاری از انتقادات مربوط به سیستم های سنتی ارزیابی عملکرد ناشی از ناکامی آنها در سنجش و نظارت در ابعاد چندگانه عملکرد به واسطه تمرکز بیش از حد بر شاخص های مالی می باشد که این امر ریشه در تئوری های اقتصادی دارد. اما شاخص های مالی به تنهایی نمی توانند تصویر مناسب و کامل از فعالیت های داخل سازمان برای طراحان سیستم های کنترل مدیریت فراهم کنند. استفاده از شاخص های مالی به عنوان تنها معیار در ارزیابی عملکرد، اثرات نامطلوب زیر را به دنبال خواهد داشت: شاخص های مالی عمدتاً کوتاه نگرند لذا مدیرانی که عملکردشان با شاخص های مالی ارزیابی می شود ترغیب می شوند که با به خطر انداختن ارزش ها و عملکرد بلندمدت سازمان، نتایج مالی کوتاه مدت را بهبود بخشند. بطور مثال، کاهش هزینه های تحقیق و توسعه آموزش گرچه در کوتاه مدت با کاستن از هزینه های سازمانی سود کوتاه مدت را افزایش می دهد، ولی در بلندمدت موقعیت رقابتی سازمان را به خطر می اندازد. از طرف دیگر شاخص های مالی کلان نگر نیستند و عوامل بیرونی موثر بر فعالیت های سازمانی را در نظر نمی گیرند. لذا دید محدودی به مدیران می دهند و آنها را می دارد به سازمان به عنوان یک سیستم بسته نگاه کنند. شاخص های مالی عمدتاً

شاخص‌های گذشته نگر و تاخیردار هستند به این معنی که خود حاصل بهبود عملکرد سازمان در حوزه‌های دیگر هستند این شاخص‌ها عمدتاً حاصل شاخص‌هایی پیش رو هستند (آزادی خواه سلیمی، 1387).

دیدگاه سنتی، قضاوت و یادآوری عملکرد و کنترل ارزیابی شونده را هدف قرار داده و سبک دستوری دارد. این دیدگاه صرفاً معطوف به عملکرد دوره زمانی گذشته است و با مقتضیات گذشته نیز شکل گرفته است. دیدگاه نوین، آموزش، رشد و توسعه ظرفیت‌های ارزیابی شونده، بهبود و بهسازی افراد و سازمان و عملکرد آن، ارائه خدمات مشاوره‌ای و مشارکت عمومی ذینفعان، ایجاد انگیزش و مسئولیت‌پذیری برای بهبود کیفیت و بهینه سازی فعالیت‌ها و عملیات را هدف قرار داده و مبنای آن را شناسایی نقاط ضعف و قوت و تعالی سازمانی تشکیل می‌دهد. خاستگاه این دیدگاه مقتضیات معاصر بوده و به ارزیابی سیستمی عملکرد با استفاده از تکنیک‌ها و روش‌های مدرن، توسعه پیدا می‌کند. سطح ارزیابی عملکرد اگر تنها شامل افراد باشد بطوری‌که امروزه در بخش‌های مدیریت منابع انسانی متداول است، ارزشیابی شایستگی کارکنان با معیارهای مختلف در سازمان‌ها انجام می‌شود. سازمان، افراد و یا واحد سازمانی گرچه به ظاهر انجام دهنده کار هستند اما تنها جزئی از سیستم کل می‌باشند و باید شرایط اجزای دیگر آن نیز مدنظر قرار گیرد. توجه به معیارهای همه جانبه و راهبردها و آرمان‌های سازمان از لوازم یک سیستم مدیریت عملکرد جامع می‌باشد. چنین رویکردی در ارزیابی عملکرد، یک ارزیابی واقعی، عدالت محور، قابل اعتماد و اتکا و پیش برنده و پویا خواهد بود (رحیمی، 1385).

سایر تفاوت‌های این دو دیدگاه در جدول 1-2 خلاصه شده است:

جدول 1-2- تفاوت‌های دیدگاه‌های سنتی و نوین ارزیابی عملکرد (مهرزاد، 1393)

ویژگی‌ها	دیدگاه سنتی (یادآوری عملکرد-معطوف به قضاوت)	دیدگاه نوین (بهبود عملکرد- معطوف به رشد و توسعه)
نقش ارزیابی کننده	قضاوت، اندازه گیری عملکرد	مشورت دهنده، تسهیل عملکرد
دوره ارزیابی	گذشته	آینده
استانداردهای ارزیابی	نظر سازمان و مدیران مافوق	خود استانداردگذاری
هدف عمده ارزیابی	کنترل ارزیابی شونده و مچ گیری	آموزش، رشد و توسعه ظرفیت ارزیابی شونده
خروجی سیستم	کنترل عملکرد	رشد، توسعه و بهبود عملکرد
پیامدهای ارزیابی	تعیین و شناسایی موفق ترین و اعطای پاداش مالی به مدیران	ارائه خدمات مشاوره به منظور بهبود مستمر و روز افزون فعالیت‌ها(ایجاد

انگیزه مستمر برای بهبود کیفیت فعالیت‌ها و خدمات)		
گفتگو	دستوری و محاکمه ای	سبک برخورد پس از ارزیابی

4-2-2- طبقه بندی معیار های ارزیابی عملکرد

انجام دقیق، مؤثر و کارآمد ارزیابی و سنجش عملکرد، نیازمند شناسایی و بکارگیری معیارهای مالی و غیر مالی سنجش عملکرد است (رهنمای رودپشتی، 1386). در انتخاب معیار ارزیابی عملکرد، توجه به این موضوع که ارزیابی عملکرد از چه دیدگاهی و به چه منظوری می باشد، ضروری است. اشخاص و گروه های مختلفی به ارزیابی عملکرد شرکت‌ها پرداخته و از یافته‌های آن در تصمیم‌گیری‌های خود استفاده می‌کنند. از آن جمله می توان از صاحبان سرمایه، مدیران، اعتباردهندگان و بستانکاران، کارکنان، دولت و سازمان های دولتی و عمومی نام برد. اشخاص فوق دیدگاه‌های متفاوتی نسبت به یافته‌های عملکرد شرکت‌ها دارند، بنابراین نمی توان تعریف واحد و یکسانی از عملکرد ارائه نمود.

در برخی از تحقیق‌ها با توجه به نوع داده‌های مورد استفاده برای محاسبه معیارهای ارزیابی عملکرد و نوع استفاده‌کنندگان، طبقه‌بندی‌های گوناگونی برای معیارهای ارزیابی عملکرد تعریف شده است از جمله آن ها می توان به موارد زیر اشاره نمود:

به نظر وستن؛ برینگهام و کاپلند¹ (1992) ابعاد عملکرد را می‌توان در شش بعد مهم دسته بندی کرد که عبارتند از: مزیت رقابت، عملکرد مالی، کیفیت خدمات، انعطاف پذیری، نوآوری و نحوه استفاده از منابع (رهنمای رودپشتی، 1386).

نورتون و کاپلان با معرفی سیستم امتیازدهی متوازن² (ارزیابی جامع عملکرد) به عنوان شناسه سنجش عملکرد، مجموعه معیارهای ارزیابی عملکرد را در چهار بعد به صورت جامع معرفی نموده اند، که عبارتند از: معیارهای مالی و سودآوری، معیارهای رضایت مندی مشتریان، معیارهای کارایی، کیفیت، زمان و معیارهای نوآوری و یادگیری (نورتون و کاپلان، 1996³).

در برخی از متون معیارهای اندازه‌گیری عملکرد از دیدگاه استفاده‌کنندگان مورد توجه قرار گرفته و آن‌ها را با توجه به افرادی که از این معیارهای استفاده می‌کنند طبقه بندی کرده اند. در این طبقه‌بندی مطلوبیت و

¹ Weston & Brigham & Copeland

² Balanced Score-Card(BSC)

³ Norton & KaPlan

رجحان اندازه‌گیری عملکرد، از دیدگاه استفاده‌کنندگان عبارت است از: دیدگاه مدیران، دیدگاه اعتبار دهندگان و دیدگاه سهام‌داران (باسیدور؛ بوکسیت؛ میلیورن و تاکور¹، 1997).

با توجه به هدف ارزش‌آفرینی که شاید از زیر بنایی‌ترین اهداف یک سازمان باشد، دسته‌بندی دیگری در زمینه معیارهای سنجش عملکرد انجام گرفته که مبتنی بر هدف ارزش‌آفرینی سازمان‌ها و واحدهای تجاری می‌باشد (ذبیحی، 1388).

هال و برامر² (1999) با تأکید بر سطح ارزیابی عملکرد، معیارهای ارزیابی عملکرد را به دو گروه کلی تقسیم کرد: معیارهای درونی و معیارهای بیرونی (انصاری و کریمی، 1388). برخی دیگر از محققان نظیر جهانخانی و ظریف فرد، (1374) و نمازی و قربانی، (2010) معیارهای ارزیابی عملکرد را در دو گروه معیارهای حسابداری و معیارهای اقتصادی قرار می‌دهند.

معیارهای حسابداری ارزیابی عملکرد بر صورت سود و زیان و ترازنامه تأکید دارند. در حالی که در معیارهای اقتصادی، عملکرد شرکت با توجه به قدرت کسب سود دارایی‌های موجود و سرمایه‌گذاری بالقوه و با عنایت به نرخ بازده و نرخ هزینه سرمایه ارزیابی می‌گردد.

معیارهای حسابداری ارزیابی عملکرد شرکت، به دو دسته تقسیم می‌شوند. دسته اول؛ معیارهای مبتنی بر اطلاعات حسابداری و دسته دوم؛ معیارهای مبتنی بر اطلاعات حسابداری و بازار است. بطور کلی؛ معیارهای حسابداری ارزیابی عملکرد شرکت عبارتند از: سود، (2) رشد سود، (3) سود تقسیمی، (4) جریان‌های نقدی، (5) سود هر سهم، (6) نسبت‌های مالی. در ادامه به تشریح این عناصر پرداخته شده است:

سود حسابداری:

سود حسابداری عبارت از درآمدها منهای هزینه‌ها می‌باشد. در طول یک سال مالی شرکت با توجه به فعالیت‌هایی که انجام می‌دهد، درآمد تحصیل می‌کند. از طرفی شرکت برای تولید محصولات و ارائه خدمات مبالغی هزینه متحمل می‌شود. در پایان سال مالی به منظور تعیین عملکرد شرکت، درآمدها و هزینه‌های مربوطه با هم مطابقت داده می‌شوند تا معلوم شود که شرکت در سال مالی مذکور چقدر سود تحصیل نموده است. بنابراین سود می‌تواند روشی برای ارزیابی عملکرد شرکت باشد (جهانخانی و ظریف فرد، 1374).

سود هر سهم:

¹ Bacidore

² Hall & Brummer

سود هر سهم عبارتست از؛ سود خالص پس از کسر مالیات شرکت، تقسیم بر تعداد سهام آن شرکت. سود هر سهم ممکن است بصورت سود سهام به سهامداران پرداخت شود یا تمام آن مجدداً سرمایه‌گذاری شود و یا این که قسمتی از آن سرمایه‌گذاری و قسمتی دیگر بعنوان سود بین سهامداران توزیع شود. از جمله ایرادات ارقام سودهی و منجمله EPS این است که به تنهایی منعکس کننده میزان ریسک نیستند، زیرا تغییرات بالقوه‌ای را که در هزینه سرمایه یک شرکت در ارتباط با تورم و تغییرات ریسک مالی و تجاری رخ می دهد، نادیده می‌گیرند. البته این دلیل نشان می دهد که EPS تنها یک روی سکه است، به عبارت دیگر؛ در تعیین ارزش یک شرکت فقط کمیت سود مهم نیست بلکه باید به کیفیت آن نیز توجه شود، یعنی این که سود با چه میزان سرمایه‌گذاری حاصل شده است و هزینه سرمایه چقدر بوده است. به عقیده استوارت، این تأثیر زمانی اوج می‌گیرد که شرکت مجاز به انتخاب یک روش از بین چند روش حسابداری باشد (استوارت و بنت، 1999).

رشد سود:

نرخ رشد از حاصل ضرب نرخ سرمایه‌گذاری در نرخ بازده بدست می‌آید. بنابراین ممکن است که دو شرکت دارای نرخ رشد سود مشابهی باشند در حالی که نرخ بازده آن‌ها با هم متفاوت باشد. مثلاً ممکن است شرکتی دارای نرخ بازده 10 درصد و شرکتی دارای نرخ بازده 15 درصد باشد. برای این که دو شرکت فوق نرخ رشد سود مشابهی داشته باشد، لازم است که شرکت اول سرمایه‌گذاری بیش تری انجام دهد زیرا نرخ بازده کم تری دارد. در حالی که شرکت دوم به دلیل نرخ بازده بهتر با سرمایه‌گذاری کم تری به همان نرخ رشد سود دست پیدا خواهد کرد.

سود تقسیمی:

بسیاری بر این باورند شرکتی که سیاست تقسیم سود باثباتی دارد و هر ساله مبلغی از سود خود را بین سهامداران تقسیم می کند، این عمل نشان دهنده موفقیت و عملکرد مثبت شرکت می‌باشد. معمولاً شرکت‌هایی اقدام به تقسیم سود می‌کنند که نمی‌توانند سود خود را سرمایه‌گذاری نمایند. سود تقسیمی به سیاست سرمایه‌گذاری شرکت بستگی دارد. شرکت‌هایی که فرصت‌های سرمایه‌گذاری سودآوری دارند، سود را به عنوان یک منبع تامین مالی تلقی می‌کنند.

جریان وجه نقد آزاد:

جریان نقدی آزاد از تفاوت سود عملیاتی خالص پس از کسر مالیات و سرمایه‌گذاری خالص در دارایی‌های عملیاتی بدست می‌آید.

بازده حقوق صاحبان سهام (ROE):

برای محاسبه بازده حقوق صاحبان سهام سود خالص بر حقوق صاحبان سهام تقسیم می شود. این نسبت سود شرکت را در ازای یک ریال سرمایه سهامداران محاسبه می نماید. این نسبت به صورت درصد بیان شده و فرمول آن به صورت رابطه (2-1) زیر می باشد:

(2-1)

$$\text{بازده حقوق صاحبان سهام} = \frac{NI}{Equity}$$

NI: درآمد خالص

Equity: حقوق صاحبان سهام

نرخ بازده دارایی (ROA):

استفاده از این نسبت یک راه ساده برای مقایسه عملکرد مالی یک شرکت و رقبایش می باشد. این نسبت نشان می دهد که مدیریت در تبدیل دارایی ها به سود چقدر کارآیی داشته است. و نرخ بازده دارایی مطابق فرمول (2-2) محاسبه می شود:

(2-2)

$$ROA = \frac{NI}{Assets}$$

NI: درآمد خالص

Assets: کل دارایی ها

رشد سود عملیاتی (OPG):

سود عملیاتی از تفاوت درآمدهای عملیاتی یک دوره واحد تجاری و هزینه های عملیاتی همان دوره حاصل می گردد.

نسبت قیمت به سود (P/E):

یکی از معیارهای ارزیابی عملکرد در بازار سرمایه بوده که از تقسیم آخرین قیمت سهام بر آخرین درآمد برآورده شده هر سهم حاصل می شود و یکی از ارقام مهم و مورد توجه سرمایه گذاران در تجزیه و تحلیل ها جهت اخذ تصمیمات محسوب می شود. نحوه محاسبه این نسبت عبارتست از: (رودپشتی و همکاران، 1390). و رابطه محاسباتی آن در فرمول (3-2) آمده است.

(2-3)

سهام هر سود / سهم معاملاتی قیمت = P/E

نسبت کیو توبین:

نسبت کیوتوبین، یکی دیگر از ابزارهای اندازه‌گیری عملکرد شرکت‌ها می‌باشد که از طریق؛ تقسیم ارزش بازار شرکت به ارزش دفتری یا ارزش جایگزینی دارایی‌های شرکت بدست می‌آید. این نسبت توسط جیمز توبین در تجزیه و تحلیل‌ها اقتصاد کلان بمنظور پیش‌بینی آینده فعالیت‌های سرمایه‌گذاری در سال 1978 مطرح شد. اگر شاخص Q توبین محاسبه شده بزرگ‌تر از یک باشد، انگیزه زیادی برای سرمایه‌گذاری وجود دارد، به عبارتی نسبت Q توبین بالا، معمولاً نشانه ارزشمندی فرصت‌های رشد شرکت می‌باشد. اگر نسبت Q توبین کوچکتر از یک باشد سرمایه‌گذاری متوقف می‌شود. در صورتی که شرکت از تمامی فرصت‌های سرمایه‌گذاری بهره‌برداری کند ارزش نهایی Q توبین به‌سوی عدد واحد یک میل پیدا می‌کند.

در خصوص معیارهای اقتصادی نیز می‌توان این‌گونه عنوان نمود که این معیارها سعی می‌کنند با تبدیل اطلاعات حسابداری از طریق انجام برخی تعدیلات به اطلاعات اقتصادی، اطلاعات اقتصادی را مبنای ارزیابی عملکرد شرکت‌ها قرار دهند، به عبارت دیگر این معیارها عملکرد شرکت را با توجه به قدرت کسب سود دارایی-ها موجود و سرمایه‌گذاری بالقوه و با عنایت به نرخ بازده و نرخ هزینه سرمایه، ارزیابی می‌کنند (جهانخانی و ظریف فرد، 1374).

معیارهای اقتصادی ارزیابی عملکرد شرکت عبارتند از: (1) ارزش افزوده اقتصادی، (2) ارزش افزوده بازار و (3) ارزش افزوده اقتصادی تعدیل شده. در ادامه به تشریح این عناصر پرداخته شده است:

ارزش افزوده بازار (MVA):

زمانی که ثروت سهامداران از طریق تفاوت بین ارزش کل بازار شرکت و میزان سرمایه عرضه شده‌ی سرمایه‌گذار افزایش پیدا می‌کند، به این تفاوت ارزش افزوده بازار گفته می‌شود. ارزش افزوده بازار به عنوان بهترین معیار خارجی جهت سنجش عملکرد مدیریت در بلندمدت محسوب می‌شود (اهربار، 1999). ارزش افزوده بازار را می‌توان با استفاده از فرمول (2-4) محاسبه نمود:

(2-4)

کل سرمایه بکارگرفته شده - کل ارزش بازار = MVA

عبارت بالا نشان می‌دهد که ارزش افزوده بازار معیاری تجمعی از ارزش ایجاد شده توسط مدیریت، افزون بر سرمایه بکار گرفته شده است (بوک و مک کابه، 2001).

ارزش افزوده اقتصادی (EVA):

در دهه 1990 ارزش افزوده اقتصادی تبدیل به یکی از محبوب‌ترین ابزارها برای ارزیابی عملکرد مالی شرکت‌ها شد. بخش کلیدی استفاده از ارزش افزوده اقتصادی برای سنجش عملکرد، هزینه سرمایه می‌باشد، تنها زمانی که شرکت بازدهی بیش از هزینه سرمایه ایجاد کند می‌توان گفت که شرکت ارزش ایجاد نموده است. اگر مقدار ارزش افزوده اقتصادی مثبت شود بیانگر این است که شرکت برای مالکان خود ارزش ایجاد نموده و در صورت منفی شدن این معیار می‌توان گفت ثروت مالکان کاهش یافته است (یالکین و همکاران، 2012).

ارزش افزوده اقتصادی تعدیل شده:

در محاسبه ارزش افزوده اقتصادی، از خالص ارزش دفتری دارایی‌ها استفاده می‌شود. اگر به جای خالص ارزش دفتری دارایی‌ها، ارزش روز خالص دارایی‌ها بکار گرفته شود، مبلغ بدست آمده نشان دهنده ارزش افزوده اقتصادی تعدیل شده می‌باشد.

مزیت ارزش افزوده اقتصادی تعدیل شده نسبت به ارزش افزوده اقتصادی در این است که، در هر زمان ارزش افزوده اقتصادی تعدیل شده مثبت باشد برای سهامداران ارزش مضاعف ایجاد شده است، یعنی سود عملیاتی تأمین کنندگان مالی که در پایان سال برحسب درصدی از ارزش بازار سرمایه آن‌ها بیان شده است، بیش‌تر از هزینه فرصت سرمایه آن‌هاست. اما این وضعیت در ارزش افزوده اقتصادی وجود ندارد زیرا تأمین‌کنندگان مالی می‌توانند بازدهی را بر مبنای سود عملیاتی دریافت کنند که از هزینه فرصت سرمایه شان کم‌تر می‌باشد، با وجود این که ارزش افزوده اقتصادی مثبت است. در حقیقت این معیار به جای توجه به قابلیت اتکا، به مربوط بودن بیش‌تر اهمیت می‌دهد (احمدپور و یحیی زاده فر، 1383).

ارزش افزوده نقدی (CVA):

ارزش افزوده نقدی مفهومی است که توسط گروه مشاوران بوستون رواج یافت و به عنوان معیاری برای سنجش سود اقتصادی ارائه شد. گروه مشاوران بوستون ادعا کرد که ارزش افزوده نقدی از ارزش افزوده اقتصادی بااهمیت‌تر است زیرا بر پایه جریان‌های نقدی قرار دارد نه درآمدها. ارزش افزوده اقتصادی جهت ایفای مدیریت

مبتنی بر ارزش و همچنین برنامه‌ریزی عملیاتی مالی و کنترل آن بکار گرفته می‌شود (یالکین و همکاران، 2012). برای محاسبه‌ی ارزش افزوده اقتصادی می‌توان از فرمول (2-5) بهره گرفت:

(2-5)

سود نقدی پس از کسر مالیات - هزینه $CVA =$

2-2-5- انتخاب معیار مناسب برای ارزیابی عملکرد

باش؛ ویسنبر و بلوم¹ (2003)، هدف از بکارگیری یک معیار ارزیابی عملکرد را انجام تصمیم‌گیری درست در مورد اجرا و یا عدم اجرای پروژه‌های سرمایه‌گذاری می‌دانند. کپلن و آتکینسون² (2005)، دو دلیل مهم برای استفاده از ابزارهای مالی ارزیابی عملکرد بر می‌شمارند: نخست آن که این معیارها با اهداف بلندمدت شرکت در ارتباط هستند، زیرا اهداف بلندمدت شرکت، به طور معمول اهداف مالی هستند و دوم آن که انتخاب یک ابزار مالی مناسب برای ارزیابی عملکرد، یک دیدگاه وسیع از عملکرد شرکت را فراهم می‌آورد. به عقیده باسیدور و دیگران، (1997)، یک مقیاس برای تعیین معیاری مناسب برای ارزیابی عملکرد، این است که معیار انتخاب شده تا چه حد موجب ایجاد ارزش برای سهام‌داران می‌شود یک ابزار مناسب باید به ایجاد بازدهی متناسب با میزان سرمایه به کار رفته در شرکت منجر شود.

در روش‌های متنوع ارزیابی عملکرد از انواع مختلفی از شاخص‌ها، معیارها و نسبت‌ها استفاده می‌شود که محاسبه آن‌ها خود نیازمند به داده‌های بدست آمده از حسابداری، داده‌های اقتصادی، بازار و یا ترکیبی از آن‌ها می‌باشد. به‌طور کلی می‌توان سیر تاریخی زیر را برای پیدایش مدل‌هایی که به منظور ایجاد ارزش به وجود آمده اند، ترسیم کرد. تاریخچه استفاده از مبانی عملکرد، طبق جدول زمانی (2-1) که در تحقیق‌های مختلف به آن اشاره شده است به شرح زیر است (یعقوب نژاد و عکاف، 1386؛ ملیکان و اصغری، 1385):

¹ Bausch

² Kaplan & Atkinson

جدول 2-2 سیر تحول شناسه‌های ارزیابی عملکرد

دهه 1960	دهه 1970	دهه 1980	دهه 1990
سیستم دویونت	سود هر سهم	نسبت ارزش بازار به ارزش دفتری سهام	ارزش افزوده اقتصادی
نرخ بازدهی سرمایه‌گذاری‌ها	ترکیب قیمت و حقوق صاحبان سهام	نرخ بازدهی خالص دارایی‌ها	ارزش افزوده بازار
		نرخ بازده حقوق صاحبان سهام	ارزیابی جامع عملکرد
		جریان‌های نقدی	حقوق متعلق به سهام‌داران
		نرخ بازده دارایی‌ها	جریان‌های نقدی سرمایه‌گذاری‌ها
		شاخص کیوتوبین	سود قبل از بهره، مالیات و استهلاک

در این جا ذکر این نکته ضروری است که هیچ کدام از این معیارها به تنهایی نمی‌تواند عملکرد واحد تجاری را از تمامی ابعاد ارزیابی کند و باید به فراخور موضوع و با در نظر گرفتن اهمیت و اهداف بکارگیری و شناخت معیارهای مختلف ارزیابی عملکرد و مزایا و نارسایی‌های آن‌ها در حوزه مورد بررسی از معیارهای مناسب، برای سنجش عملکرد در راستای رسیدن به اهداف خود استفاده نمود (نمازی و زراعتگری، 1389).

گفتار دوم: هدفمندسازی یارانه‌ها

1-3-2- ریشه‌یابی واژه یارانه

به طور کلی یارانه مبلغی است که دولت می‌پردازد تا تمام اقشار جامعه از حداقل امکانات رفاهی استفاده نمایند. در تمام کشورهای جهان صرف نظر از حیطه‌های حاکمیتی و تصدی‌گری، دولت‌ها ناچار به مداخله در برخی امور هستند تا با اتخاذ سیاست‌های خاص و استفاده از ابزارهای مناسب، جهت‌گیری‌های اقتصادی،

اجتماعی یا فرهنگی جامعه را تعیین کنند. مداخلات دولت اغلب به شکل حمایت و با پرداخت یارانه به بخش های مختلف انجام می گیرد و گروه هایی از مردم و گاهی تمام احاد جامعه را شامل می شود. این پرداخت های انتقالی و یارانه ها از ابزارهای مهم اقتصادی و سیاست های حمایتی دولت ها برای حمایت از اقشار آسیب پذیر و بخش های خاص تولیدی است و دولت ها تلاش مضاعفی برای هدفمندی آن ها و چگونگی اصابت این یارانه ها به گروه های هدف انجام داده اند (قادری و همکاران، 1384). در تعریفی دیگر آمده است: یارانه یا سوبسید، شکلی از کمک مالی است که به یک تجارت و بخش خصوصی پرداخت می شود. بخش عمده یارانه ها توسط دولت برای تولیدکنندگان یا توزیع کنندگان در یک صنعت، جلوگیری از رکود آن صنعت، ممانعت از افزایش قیمت تولیدات آن و یا برای ترغیب استخدام نیروی کار بیشتر اعطا می شود. مثال آن یارانه هایی است که برای حمایت از صادرات، یا به منظور پایین نگه داشتن هزینه های زندگی برای برخی خوردنی ها و یا برای افزایش تولید مزارع و رسیدن به خودکفایی در تولید غذا پرداخت می شوند. یارانه ها می توانند با رقابتی ساختن مصنوعی کالاها و خدمات داخلی در مقابل واردات، به عنوان شکلی از حمایت گرایی یا محدودیت تجاری باشند. همچنین یارانه ها می توانند در بازارها اختلال ایجاد کرده و هزینه های بزرگی را بر اقتصاد تحمیل کنند. تعریف مناسب از یارانه دارای برخی از ارکان ضروری هم چون نوع پرداخت، اعم از مستقیم یا غیر مستقیم، بلاعوض یا معوض، نقدی و غیرنقدی بودن، دوره پرداخت و اهداف مختلفی هم چون پایین نگه داشتن سطح قیمت ها، افزایش قدرت خرید واقعی (حمایت از اقشار کم درآمد و توزیع درآمد)، توزیع بهینه، تامین رفاه اجتماعی و یا حتی جبران هزینه های ناشی از سیاست های دولت و ... برای یارانه ها قابل تصور است.

تعریف یارانه به عبارتی دیگر عبارت است از هرگونه پرداخت انتقالی که به منظور حمایت از اقشار کم درآمد و بهبود توزیع درآمد، از محل خزانه دولت و هر آن چه که می تواند به خزانه دولت واریز گردد به صورت نقدی و یا جنسی به خانوارها و تولیدکنندگان کالا و خدمات تعلق می گیرد (رحیمی، 1375).

براساس گزارش سازمان توسعه و همکاری اقتصادی (OECD)¹ در سال 2006، تعریف دقیق و مشخصی از یارانه در سطح جهانی مورد توافق واقع نشده است. وجود تعاریف متفاوت از یارانه به دیدگاه ارائه دهندگان آن و نیز اهداف در برگیرنده تحلیل، بستگی دارد. دو تعریف اصلی، مبتنی بر اهداف زیر قابل ارائه می باشند:

✓ حسابداری، تعریف شده توسط سیستم حسابداری اروپا (ESA)²

¹ Organisation for Economic Co-operation and Development

² The European system of Accounts

یکی از محدودترین تعاریف به کار رفته شده در خصوص یارانه است، که تنها پرداخت‌های بودجه‌ای و پرداخت‌های انتقالی به تولیدکنندگان را پوشش می‌دهد. این بدان معنا که انتقال‌هایی مانند یارانه‌های سرمایه‌گذاری یا حمایت‌های مالی دولت از نمایندگی‌های منطقه‌ای و نیز پرداخت‌های انتقالی دولت به خانوارها در این تعریف گنجانده نمی‌شوند. تعریف *ESA* از یارانه عبارتست از پرداخت‌های بلاعوض دولت به تولیدکنندگان با هدف متأثر نمودن سطح تولید، قیمت یا پاداش عوامل تولید (Eurostat, 2002).

✓ تجارت، تعریف شده توسط سازمان تجارت جهانی (WTO)

تعریف یارانه‌ها که میان بخش‌ها و کشورهای مختلف، توافق گردیده و لازم الاجرا است؛ تعریف منتشر شده در موافقت‌نامه‌ی یارانه‌ها و اقدامات جبرانی^۱ سازمان تجارت جهانی است. براساس اهداف این توافق نامه، یارانه زمانی وجود دارد که:

الف-1 یک انتقال مالی توسط دولت یا یک نهاد عمومی در محدوده‌ی فعالیت آن صورت گرفته باشد و دارای یکی از شرایط زیر باشد:

1- فعالیت دولت در ارتباط با پرداخت مستقیم وجوه (مانند کمک‌های بلاعوض، وام‌ها و تزریق سرمایه) یا انتقال‌های مستقیم پنهانی وجوه یا بدهی‌ها (برای مثال ضمانت وام) باشد.

2- می‌توانسته جزء درآمد دولت باشد که در موعد پرداخت یا چشم‌پوشی شده و یا جمع‌آوری نشده است و در غیر این صورت می‌توانسته برای دولت به دست بیاید (مانند محرک‌های مالی مثل اعتبارات مالیاتی).

3- کالاها و خدماتی که دولت به جای فراهم آوردن زیرساخت‌های عمومی از طریق خرید مستقیم، در اختیار عموم قرار می‌دهد.

4- دولت یک مکانیزم بودجه‌ای پرداختی داشته باشد، یا پولی را سپرده‌گذاری کند و یا بخش خصوصی را به منظور انجام یکی از انواع کاربردهایی که در 1 تا 3 ترسیم شده، هدایت نماید (مزیک و همکاران، 1393).

الف-2- هرگونه حمایت قیمتی یا درآمدی وجود داشته باشد.

ب- در نتیجه یارانه، منفعتی حاصل شود.

تعریف سازمان تجارت جهانی (WTO)^۱ نسبتاً جامع و فراگیر بوده و پرداخت‌های مستقیم وجوه، انگیزه‌های

مالی و تامین کالاها و خدمات به جای زیر ساخت‌های عمومی را در برگیرد (فرزین، 1388)

¹ Agreement on Subsidies Countervailing Measure (SCM Agreement)

2-3-2- یارانه در ادبیات اقتصادی ایران

آنچه امروزه در جامعه ما با عنوان یارانه از آن نام برده می‌شود، در واقع عبارت است از: پرداخت مستقیم و یا غیر مستقیم نوعی کمک مالی، امتیاز اقتصادی یا اعطای برتری ویژه‌ای به موسسه‌های خصوصی، خانوارها و یا واحدهای دولتی که برای دستیابی به هدف‌های مورد نظر انجام می‌پذیرد. از مهم‌ترین هدف‌هایی که دولت‌ها، به ویژه در کشورهای در حال توسعه مانند کشور ما پرداخت می‌کنند، جلوگیری از گسترش فقر و بحران‌های اجتماعی و تلاش برای برقراری عدالت، حتی به بهای از دست رفتن بخشی از کارایی اقتصادی است. تعاریف گوناگون و دسته‌بندی‌های متعدد از یارانه وجود دارد که در ادامه به چند نمونه اشاره می‌شود:

- مقدار منابعی که از محل بودجه عمومی به صنایع و یا بازرگانی پرداخت (کمک) می‌شود تا مبلغ خدمات و یا کالای شان را در سطح پایین نگه دارند.
- مبلغی که به عنوان بخشی از مبلغ تمام شده کالا از طرف دولت یا سایر سازمان‌ها به تولیدکنندگان برای حمایت و تشویق آنان پرداخت می‌شود.
- یارانه، پول یا مساعده‌ای است که دولت برای حمایت از یک موسسه یا بنگاه اقتصادی و تولیدکنندگان به اشخاص یا گروه‌هایی پرداخت می‌کند تا جلب رضایت عموم را به محصول‌های آنان در پی داشته باشد.
- کمک مستقیم مالی دولت که به صنایع و یا افراد یک کشور پرداخت می‌شود.
- یارانه پرداخت منابع مالی از طرف دولت به افراد یا مؤسسه‌های اقتصادی و بازرگانی بدون هیچ چشم‌داشتی برای بازگرداندن این منابع مالی است (سایت تخصصی لغت اختصاصی اقتصادی).

2-3-3- طبقه‌بندی یارانه‌ها

با توجه به تنوع محاسبات و کاربردهای گوناگون یارانه و تأثیرات آن لازم است تا یارانه‌ها را به نسبت گستردگی وظایف دولت در اقتصاد، طبقه‌بندی کنیم. به طور کلی انواع یارانه‌ها را می‌توان در طبقه‌بندی‌های زیر قرار داد:

¹ World Trade Organization

2-3-3-1- طبقه بندی براساس اهداف دولت در پرداخت یارانه ها

یارانه ها را بر اساس اهدافی که دولت از پرداخت آن دنبال می کند؛ می توان به یارانه های اقتصادی، یارانه های توسعه ای، یارانه های اجتماعی، و یارانه های سیاسی تقسیم بندی کرد. یارانه های اقتصادی پرداخت هایی هستند که دولت در جهت نیل به برخی از اهداف اقتصادی خود مانند تخصیص بهینه ی منابع، تثبیت اقتصادی و توزیع عادلانه تر درآمد انجام می دهد. یارانه های توسعه ای در جهت تسریع روند توسعه ای اقتصادی کشور پرداخت می شوند، مانند کمک به موسسه های تحقیقاتی و کمک هزینه به دانشجویان. یارانه های اجتماعی، در واقع همان کمک های دولت در جهت تأمین اهداف اجتماعی هستند و یارانه های سیاسی، پرداخت های دولت در جهت تسریع در تأسیس احزاب، جمعیت ها، تشکل های مدنی و نهادهای صنفی و تخصصی هستند.

2-3-3-2- طبقه بندی براساس نحوه طبقه بندی یارانه ها در حساب های ملی

از نظر دسته بندی در حساب های ملی، یارانه به دو دسته مستقیم و غیرمستقیم طبقه بندی می شود:

الف) یارانه مستقیم: مقدار هزینه ای است که دولت به طور کلی برای حفظ منافع اقشار کم درآمد برای خرید کالاها و خدمات می پردازد. این نوع هزینه، عمدتاً دریافت کنندگانی کاملاً مشخص و برخوردار از شخصیت حقوقی دارد؛ موسسات و شرکت های تولیدکننده و ارائه دهنده کالاها و خدمات زیربنایی که تولید و ارائه خدمتشان در جهت منافع عمومی، سبب زیان مالی آنها می شود، از این دسته اند. همانند شرکت های تولیدکننده آب و برق و شرکت های ارائه دهنده خدمات حمل و نقل عمومی. یارانه مستقیم خود به دو نوع یارانه تولیدی و یارانه مصرفی تقسیم می شود.

ب) یارانه غیرمستقیم: یارانه غیرمستقیم، یارانه ای است که بابت ثابت نگاه داشت قیمت مصرف کننده یا تضمین قیمت تولیدکننده اختصاص می یابد. این نوع یارانه جنبه کالایی دارد و گیرندگان آن متعدد هستند.

2-3-3-3- طبقه بندی براساس مراحل پرداخت به کالا یا خدمات از تولید تا مصرف (گیرنده کالا و

خدمات)

یارانه ها را براساس مراحل پرداخت به کالا یا خدمات از تولید تا مصرف را می توان به یارانه تولیدی، یارانه خدماتی، یارانه مصرفی، یارانه توزیعی، یارانه صادراتی و یارانه در جهت کاهش واردات و صرفه جویی ارزی تقسیم بندی کرد.

یارانه تولیدی: یارانه تولیدی به هر نوع مداخله دولت در اقتصاد که منجر به کاهش هزینه‌های تولید برای تولیدکننده و یا افزایش قیمت دریافتی توسط تولیدکننده گردد، گفته می‌شود. به عنوان مثال، کمک‌های دولت به صنایع و کشاورزان از این دسته است.

یارانه مصرفی: یارانه مصرفی هم مانند یارانه تولیدی، به هر نوع تاثیر دولت که باعث شود مصرف‌کننده قیمتی کمتر از بازار را پرداخت نماید اطلاق می‌شود.

یارانه خدماتی: یارانه خدماتی عبارت است از برخی کمک‌های دولت به موسسات و شرکت‌های خدمات عمومی که خدمات خود را با قیمتی کمتر از هزینه تمام شده به مصرف‌کنندگان عرضه می‌نمایند. به بیان دیگر، یارانه خدماتی یارانه‌ای است که دولت به منظور کاهش برخی از هزینه‌های خدماتی برای مصرف‌کنندگان، به بخش‌های از خدمات عمومی پرداخت می‌کند. این قبیل خدمات بیشتر در برگیرنده خدمات عمومی شهری است.

یارانه توزیع: کمک‌های توزیعی، کمک‌هایی هستند که دولت در امر کاهش هزینه‌های توزیع و یا قیمت تمام شده برای مصرف‌کننده انجام می‌دهد. نمونه‌هایی از این کمک را می‌توان در توزیع دولتی یا توزیع ارزان کالاهای مختلف وارداتی مشاهده کرد. مانند، خرید تخم مرغ از خارج برای رفع کمبود داخلی، کمک به تثبیت قیمت‌ها و فروش آن به قیمتی پایین تر از هزینه تمام شده.

4-3-2- طبقه بندی براساس انعکاس هزینه‌های آن در بودجه

یارانه‌ها براساس این‌که در قانون بودجه کشور به طور مشخص ذکر شده یا به طور ضمنی لحاظ می‌شوند به دو دسته آشکار (مثل یارانه آرد و کالاهای اساسی که با کالابریگ توزیع می‌شوند) و پنهان (مثل یارانه سوخت و مابه‌التفاوت نرخ ارز) تقسیم می‌شوند.

4-3-3-5- طبقه بندی براساس نحوه توزیع یارانه‌ها

یارانه باز (مثل یارانه بنزین قبل از سهمیه بندی که بدون محدودیت، به میزان متفاوت و بسته به این‌که هرکس چه مقدار مصرف کند در اختیار همه قرار می‌گرفت)، یارانه سرانه (مثل یارانه کالاهای کالابریگ که به شکل محدود و مشخص و به طور مساوی و برابر در میان همه افراد جامعه توزیع می‌شود) و یارانه هدفمند (مثل یارانه به شکل بن‌ها و کالابریگ‌هایی که به گروه‌های مشخصی از افراد جامعه مانند کارگران، کارمندان، از کار افتادگان و مستمری‌بگیران پرداخت می‌شود) تقسیم می‌شود.

4-3-2- روش‌های پرداخت یارانه

با توجه به تعاریف بالا روش‌های پرداخت یارانه در سه طبقه به شرح زیر جای می‌گیرند:

- یارانه مستقیم نقدی: یارانه‌ای که به صورت پرداخت نقدی و به منظور افزایش درآمد جامعه هدف اعمال می‌شود.
 - یارانه مستقیم ارزشی: یارانه‌ای است که به صورت اعطای کالا برگ با ارزش خاص برای مصارف خاص به جامعه هدف پرداخت می‌شود.
 - یارانه غیرمستقیم: یارانه‌ای است که به صورت تعیین قیمت کالا و خدمات به میزانی کمتر از قیمت واقعی آن تعیین و اعمال می‌شود. و اصولاً مورد استفاده عموم قرار می‌گیرد. ماهیت یارانه غیرمستقیم به گونه‌ای است که به هر واحد فیزیکی از کالا تعلق می‌گیرد و معمولاً در مورد کالاهایی اعمال می‌شود که تولید و یا توزیع آن‌ها توسط دولت و یا تحت نظارت مستقیم آن انجام می‌گیرد.
- با توجه به تعریف فوق، مجموعه پرداخت‌های نقدی و غیر نقدی که به عنوان ما به التفاوت قیمت واقعی و قیمت‌های تعیین شده به مصرف کنندگان فرآورده های نفتی، برق، گاز و کالاهای اساسی و دارو تعلق می‌گیرد و همچنین کلیه پرداخت‌هایی که برای کمک به اقشار خاص و موسسات ارائه کننده خدمات و کالاهای عمومی یا سازمان‌های حمایتی انجام می‌پذیرد یارانه محسوب می‌گردد (سیف، 1389).

5-3-2- آثار اقتصادی قانون هدفمندسازی یارانه ها

یارانه‌ها از ابزار مهم اقتصادی هستند که دولت‌ها به وسیله آن‌ها در بازار دخالت می‌نمایند. همانند مالیات، یارانه نیز با تغییر قیمت‌های نسبی اقتصاد را تحت تأثیر قرار می‌دهد. به این صورت که قیمت نسبی کالاهایی که مالیات بر آن‌ها وضع شده است، افزایش و قیمت نسبی کالاهایی که به آن‌ها یارانه پرداخت می‌شود، کاهش می‌یابد (ابونوری و همکاران، 1385).

از این رو اعمال یارانه‌ها و کنترل قیمت‌ها، آثار اقتصادی و اجتماعی بر روی رشد و توسعه اقتصادی دارند. رشد اقتصادی فرآیندی است که محور آن را رشد تولید ناخالص داخلی تشکیل می‌دهد و برنامه‌ریزی توسعه نیز با این هدف انجام می‌گیرد که امکانات و منابع ملی را در جهت تولید بیشتر کالاها و خدمات مورد نیاز تجهیز کند.

برخی از پیامدهای اقتصادی مثبت هدفمندسازی یارانه‌ها به شرح ذیل است:

1- تخصیص بهینه منابع، افزایش بهره‌وری و کارایی اقتصادی از رهگذر اصلاح ساختار قیمت

2- افزایش درآمد شرکت‌ها و سود سهام

3- افزایش مالیات متعلقه و افزایش درآمد دولت

4- افزایش قدرت خرید

5- مهار میزان مصرف و کنترل کثرت تقاضا

6- گسترش سرمایه‌گذاری

7- بهبود روند اجرایی اصل 44 قانون اساسی

8- کاهش فعالیت بازارهای سیاه و قاچاق و احتکار کالاهای مشمول یارانه

9- تعیین سطح طبیعی قیمت کالاها و خدمات به عنوان عامل تنظیم‌کننده مصرف، به گونه‌ای که مصرف

کنندگان را از مصرف غیر ضروری منع کند و الگوی مصرف براساس قیمت‌های نسبی شکل گیرد

(احمدی، 1397)

همان‌گونه که در بالا توضیح داده شده هدفمندسازی یارانه‌ها در کنار آثار بسیار مثبتی که می‌تواند بر اقتصاد

کشور بر جای بگذارد، در صورت نادیده گرفتن برخی عوامل کلیدی آثار زیان‌بار غیر قابل‌جبرانی را تحمیل

می‌کند. برخی از این پیامدهای منفی به شرح ذیل می‌باشد:

1- افزایش قیمت نهاده‌های تولید

2- ظهور و بروز تورم و هزینه نهاده‌های تولید

3- احتمال افزایش تقاضای کل

4- افزایش هزینه‌های دولت در مصرف انرژی

5- دوران تورمی و کاهش تولیدات

6- دارایی‌های صاحبان درآمدهای متغیر

7- انتقال هزینه‌های تحمیل شده طبقات بالای درآمدی به دیگران

8- توزیع مجدد درآمد و دریافتی‌های نسبی

9- روی آوردن به مشاغل و فعالیت‌های غیر استاندارد (احمدی، 1397)

از آن‌جا که انرژی به عنوان یک عامل تولید مهم، می‌تواند نقش موثری در رشد و توسعه اقتصادی ایفا کند،

تحلیل نحوه تأثیر تصمیمات و سیاست‌گذاری‌های مربوط به آن، بر بخش‌ها و عوامل اقتصادی مختلف بسیار

مهم است. یکی از سیاست‌گذاری‌های انجام شده در این بخش، یارانه پرداختی به حامل‌های انرژی است. هدف از پرداخت یارانه انرژی، کمک به افسار کم درآمد جامعه برای استفاده از حداقل امکانات رفاهی است. به همین دلیل دولت درصد بالایی از درآمد کشور را به یارانه انرژی اختصاص داده که این امر منجر به کاهش قدرت سرمایه‌گذاری دولت در بخش‌های مختلف کشور شده است (قادری و همکاران، 1384).

علاوه بر هزینه‌های مستقیم یارانه انرژی، قیمت پایین انرژی موجب شده که مصرف‌کننده، مصرف بهینه آن را رعایت نکند. زیرا قیمت واقعی حامل‌های انرژی را پرداخت نمی‌کند. طبیعی است که با ادامه چنین جریان و دسترسی به قیمت پایین حامل‌های سوخت و انرژی، دیگر تولیدکننده نیازی به بهره‌گیری از فن آوری نو و کاهش دهنده انرژی را در خود احساس نمی‌کند و در نتیجه افت شدید بهره‌وری، امکان رقابت تولیدات در بازارهای جهانی از دست خواهد رفت. بنابراین برای تأمین مصرف‌فزاینده انرژی، به سرمایه‌گذاری و سیاست‌گذاری کارآمد در بخش انرژی نیاز می‌باشد. براین اساس دولت مجبور به کاهش یارانه‌ها، افزایش قیمت‌ها می‌باشد. برخی از اقتصاددانان معتقدند که هر اقتصادی که به دنبال رونق، رشد و توسعه است باید به سمت آزادسازی قیمت‌ها حرکت کند.

آزادسازی قیمت‌ها، وضعیتی است که قیمت کالاها و خدمات در سطح طبیعی خود تعیین شده و می‌توان به عنوان اهرم آگاه‌کننده و هشدار دهنده به مصرف‌کنندگان از افزایش هزینه‌های غیر ضرورتی آن‌ها جلوگیری کرده و در مورد تولیدکنندگان به صورت مشوق تولید و تخصیص کارای منابع عمل کند (موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی، 1386).

6-3-2- تاریخچه یارانه در جهان

آدام اسمیت اقتصاددان بزرگ اروپایی از مخالفان جدی دخالت دولت در فعالیت‌های اقتصادی بود. تا پیش از جنگ‌های جهانی دیدگاه او بر اقتصاد غرب حاکم بود. اما با بروز جنگ و ظاهر شدن تورم همراه با رکود شدید اقتصادی، دیدگاه‌های اقتصادی کسانی چون کینیز که به دولت به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل تنظیم‌کننده و تعدیل‌کننده فعالیت‌های اقتصادی می‌نگریست، قدرت گرفت. با به کارگیری این سیاست و بهبود در اقتصاد غرب، رفته رفته کنترل بخش سیاست‌گذاری مالی و پولی و اداره بخش عمومی اقتصاد به دولت واگذار شد و از همان دوران که هم‌زمان با جنگ جهانی دوم بود، پرداخت یارانه به شکل امروزی شکل گرفت. حتی در دوران پس از جنگ هم که کشورها به اقتصاد روی آورده بودند و جنگ در قالب جنگ سرد ادامه داشت، با

رشد و توسعه اقتصادی، ناچار به پشتیبانی گسترده از تولید و تجارت محصولاتشان بودند که تا امروز نیز ادامه داشته است.

7-3-2- تاریخچه یارانه در ایران

سیاست‌های حمایتی و پرداخت یارانه در ایران از سال 1311 آغاز شد. پیش از این تاریخ به دلیل سکونت بیش از 90 درصد جمعیت ایران در مناطق روستایی، پرداخت یارانه به این شکل رایج نبود. از سال 1300 به واسطه گسترش شهرنشینی، نبود سیستم مناسب حمل و نقل و پیدایش خشکسالی، تامین مالی و امنیت غذایی مناطق شهرنشینی اهمیت یافته و در سال 1311 قانونی برای تشکیل سیلو در تهران تصویب و دولت اقدام به خرید و ذخیره سازی گندم برای مواقع بحرانی کرد که این خود آغازی برای طرح و اجرایی یارانه در ایران است. خرید مازاد گندم به قیمت تضمینی از سال 1315 آغاز شده و از سال 1321 با تثبیت قیمت نان، حمایت از مصرف کنندگان شهری جایگزین حمایت از تولیدکنندگان شد.

با شروع دهه 1350 و افزایش قیمت جهانی نفت و به پیروی از سیاست‌های تأمین اجتماعی و سایر حمایت‌های خاص کشورهای توسعه یافته، دست دولت در پرداخت یارانه بازتر شد. در دهه‌های گذشته به دلیل کم بودن تقاضا، آثار سیاست‌های حمایتی دولت چندان قابل ملاحظه نبود، اما با افزایش درآمدهای نفتی، تقاضای کل از عرضه کل پیشی گرفته و موجب بروز فشارهای تورمی در جامعه و اقتصاد شد. با افزایش نرخ تورم از سال 1352 به بعد، دولت به منظور حمایت از مصرف کنندگان در مقابل نوسان‌های قیمت‌های داخلی و خارجی به تأسیس صندوق حمایت از مصرف کنندگان مبادرت کرد. به دنبال تأسیس این صندوق، مرکز بررسی قیمت‌ها به منظور کنترل و نظارت بر قیمت‌ها و جلوگیری از نوسان‌های آن ایجاد شد. در سال 1356 با تأسیس سازمان حمایت از مصرف کنندگان و تولیدکنندگان، وظایف صندوق حمایت از مصرف کنندگان به آن واگذار شده و پس از پیروزی انقلاب اسلامی، مرکز بررسی قیمت‌ها نیز در سازمان یاد شده ادغام شد. با پیروزی انقلاب اسلامی ایران و تأکید بر حفظ و ارتقای رفاه اقشار کم درآمد و توزیع عادلانه درآمد در قانون اساسی، وقوع جنگ، کاهش سطح تولید، کمبود سوخت و دارو، خالی شدن ذخایر کالاهای اساسی، تورم، احتکار و پیدایش بازار سیاه، زمینه دخالت مستقیم دولت در امر تهیه و توزیع کالاهای اساسی با هدف ممانعت از کمبود و افزایش قیمت این کالاها فراهم شد. در همین راستا، دولت به منظور توزیع کالاهای یارانه ای با استفاده از نظام کالابرجی در سال 1359 اقدام به تأسیس ستاد بسیج اقتصادی کرد. در ابتدا علاوه بر

کالاهای اساسی نظیر قند و شکر، روغن نباتی، گوشت قرمز، مرغ، پنیر، کره، تخم مرغ و برنج، توزیع کالاهایی هم چون بنزین، نفت سفید، گازوئیل، سم و کود شیمیایی، روغن موتور نیز از طریق کالا برگ انجام می شد اما با افزایش فشارهای هزینه‌ای بر بودجه، دولت بسیاری از اقلام مشمول یارانه را کاهش داد و اکنون تنها به شیر، پنیر، گندم، قند، و شکر، برنج، روغن و حامل های انرژی یارانه پرداخت می شود (شمشادی و همکاران، 1396).

در سال 1360 به علت محدودیت‌های اقتصادی که از پیامدهای جنگ تحمیلی و تحریم اقتصادی بود عرضه ی کالاها و خدمات دچار نوسانات زیادی شد، به همین دلیل از این سال قیمت گذاری کالاها وارداتی و نیز تولیدات داخلی ضروری توسط سازمان حمایت از مصرف کنندگان و تولیدکنندگان به مرحله اجرا در آمد. با وجود مشکلات بسیار طی سال های 1360-1364 به علت واردات وسیع کالاها و سهمیه بندی کالاهای اساسی به وسیله طرح کوپن و نیز پرداخت سوبسید؛ از شتاب تورم کاسته شده و روند صعودی قیمت ها به طور قابل ملاحظه ای کاهش پیدا کرد. طی سال های 1365-1367 و در نتیجه لزوم استفاده از ارز صادراتی و آزاد، قیمت بسیاری از اقلام تولیدات داخلی حدود 2 تا 3 برابر افزایش پیدا کرد.

در سال 1368 دولت برای حمایت از قشرها آسیب پذیر پرداخت یارانه را در دستور کار قرار داد. بین سال های 1368 تا 1372 میزان پرداخت یارانه دولت بر حسب قیمت اسمی به طور متوسط 86/7 درصد رشد داشت. در نیمه دوم سال 1389 طرح هدفمندی یارانه اجرا گردید که طبق آن یارانه ها از تزریق مستقیم به بازار و صنایع به پرداخت نقدی تغییر شکل داد.

8-3-2- یارانه انرژی

آژانس بین‌المللی انرژی، یارانه انرژی را به این صورت تعریف می‌کند که: یارانه انرژی به هر اقدامی از جانب دولت اطلاق می‌شود که اساساً در ارتباط با بخش انرژی باشد و سبب شود هزینه های مربوط به تولید انرژی کاهش یابد. به این صورت که قیمت را برای تولیدگان انرژی بالا ببرد و یا بالعکس قیمت را برای مصرف کنندگان انرژی پایین بیاورد. بازارهای آزاد بسته به نوع ابزارهایی که بکار می‌برند، همیشه در زمینه انرژی کارآمد نبوده اند. مخصوصاً این‌که بازارهای آزاد، هزینه-فایده های اجتماعی و زیست محیطی را که در ارتباط با برخی از فعالیت های انرژی است، مدنظر قرار نمی‌دهند. در این صورت است که دولت ها در بازارهای انرژی مداخله می‌کنند تا به اهداف اجتماعی و یا زیست محیطی خود برسند و مشکلاتی که در بازارهای انرژی به

وجود آمده است را حل کنند. ملاحظات اجتماعی مانند رعایت حال افراد فقیر و محروم جامعه یکی دیگر از دلایل اختصاص یارانه ها به انرژی است. همچنین دولت می تواند با اعطای یارانه به یک نوع انرژی و یا فناوری خاص، سرمایه گذاران را تشویق به سرمایه گذاری برای افزایش ظرفیت تولید و یا تحقیق و تکمیل فناوری های جدید کند (همایون نسیمی، 1382).

1-8-3-2- انواع یارانه های انرژی

یارانه ها را می توان برحسب گروه ذینفع از پرداخت آن ها، نحوه ی وارد شدن آن ها در هزینه های دولت، اهداف دولت از پرداخت یارانه یا معیارهای دیگر تقسیم بندی نمود. در این بخش به توضیح انواع یارانه ها برحسب این سه معیار خواهیم پرداخت. برحسب گروه های ذینفع، یارانه های انرژی به دو دسته مصرف کننده ی ذینفع و تولید کننده ذینفع و حسب وارد شدن یارانه ها در هزینه های دولت، به دو دسته صریح و ضمنی طبقه بندی می شوند (دفتر مطالعات انرژی صنعت و معدن، 1389). در ادامه به توضیح هر یک می پردازیم.

الف) یارانه ها بر حسب گروه ذینفع

یارانه های انرژی ممکن است برای حمایت از تولیدکننده یا مصرف کننده پرداخت شوند. یارانه هایی که برای حمایت از تولیدکننده پرداخت می شوند ممکن است باعث بیش تر شدن یا کم تر شدن قیمت انرژی نسبت به قیمت بازار آزاد گردند. یارانه هایی که به صورت اعمال کف قیمتی یا اعمال محدودیت در واردات یا خرید تضمینی برای حمایت از تولیدکننده برقرار می شوند باعث بیش تر شدن قیمت نسبت به قیمت بازار آزاد می گردند. یارانه هایی که به صورت پرداخت مستقیم، معافیت مالیاتی یا وام های ویژه باعث کاهش هزینه های تولید می گردند، به کاهش قیمت نهایی منتهی می شوند. اما یارانه هایی که به مصرف کنندگان انرژی پرداخت می شوند، همواره به صورت کاهش قیمت مؤثر انرژی برای مصرف کننده پدیدار می گردند (همان منبع، 1389).

ب) یارانه های صریح و ضمنی انرژی

یارانه های صریح (بودجه ای)¹ یارانه هایی هستند که دولت بابت آن ها پرداختی مشخص انجام می دهد و به همین دلیل مستقیماً و به طور شفاف در ردیف هزینه های بودجه ی دولت منعکس می شوند. نمونه های زیر معمولاً در این دسته از یارانه ها قرار می گیرند:

1- پرداخت دولت به تولیدکنندگان یا مصرف کنندگان انرژی به ازای هر واحد خرید یا فروش انرژی

¹ Fiscal

2- واردات انرژی توسط دولت و فروش آن در داخل به قیمتی پایین تر از قیمت خرید خارجی

پرداخت مستقیم دولت به صورت یک جا یا وام های ویژه برای تولیدکننده جهت کاهش هزینه های تولید اندازه گیری این نوع یارانه ها به دلیل شفاف بودن و منعکس شدن در بودجه نسبت به یارانه های ضمنی (که در ادامه به توضیح آن ها خواهیم پرداخت) آسان تر و حذف آن ها نیز ساده تر است؛ زیرا که بار مالی و هزینه های آن ها در بودجه ی دولت کاملاً مشخص است و نیاز به کاهش آن ها به سادگی قابل درک است. از طرف دیگر، فشار سیاسی مالیات دهندگانی که این هزینه ها تماماً یا قسمتی از آن ها از محل مالیات شان تامین می شود، به عنوان نیرویی در جهت کاهش این یارانه ها عمل می نمایند (همان منبع، 1389).

یارانه های ضمنی (شبه بودجه ای)¹ یارانه هایی هستند که دولت مستقیماً بابت آن ها پرداختی انجام نمی دهد و به همین دلیل معمولاً در ردیف هزینه ها گنجانده نمی شوند. مهم ترین نمونه این نوع یارانه های انرژی، کنترل های قیمتی است که توسط دولت اعمال می شود. به این صورت که در حالی دولت عرضه کننده ی اصلی انرژی است، قیمت آن را پایین تر از قیمت بازار آزاد تعیین می نماید. یارانه ای که به این صورت پرداخت می شود از جنس درآمد از دست رفته است و مستقیماً در هزینه هایی که دولت بابت آن ها پرداخت می کند، وارد نمی شوند. به همین دلیل یکی از اشکال یارانه های ضمنی یا شبه بودجه ای، قوانین و مقرراتی هستند که دولت در مورد مبادلات میان تولیدکننده و مصرف کننده ی انرژی و صادرات یا واردات انرژی وضع می کند. مانند وضع محدودیت واردات انرژی برای حمایت از تولید کننده ی داخلی انرژی. این نوع از یارانه ها نیز که به شکل مقررات و محدودیت ها وضع می شوند، مستقیماً در بودجه ی دولت انعکاس نمی یابند، اما در هر صورت از آن جایی که نوعی مداخله ی دولت در ایجاد مزیت برای گروه هایی به حساب می آیند، در تعریف یارانه ها گنجانده می شوند (نیلی، 1389).

ج) یارانه ها (یارانه انرژی) براساس اهداف دولت از پرداخت آن

یارانه ها را بر اساس اهدافی که دولت از پرداخت آن دنبال می کند؛ می توان به یارانه های اقتصادی، یارانه های توسعه ای، یارانه های اجتماعی و یارانه های سیاسی تقسیم بندی کرد.

2-3-8-2- شیوه های پرداخت یارانه انرژی

پرداخت یارانه های انرژی دارای اشکال گوناگونی است. در یک طبقه بندی کلی، شیوه های پرداخت یارانه را می توان به سه دسته تقسیم نمود:

¹ Quasi- Fiscal

- **پرداخت مستقیم:** دولت در قالب یارانه به دریافت کننده یارانه، پرداخت انتقالی انجام می دهد. این پرداخت می تواند به صورت پرداخت مالی مستقیم یا تسهیلات ویژه ی دولتی باشد.
- **معافیت ها:** دولت از دریافت مبالغی تحت عنوان مالیات یا سایر عناوین صرف نظر می نماید. یعنی وجهی که باید از گیرنده ی یارانه دریافت کند را اخذ نمی کند.
- **اعمال مقررات:** دولت خود مستقیماً وارد تعامل مالی با تولیدکننده یا مصرف کننده ی انرژی نمی شود. بلکه با وضع مقرراتی، منافی را برای یکی از این دو گروه فراهم می کند. مانند الزام توزیع کننده ی انرژی به فراهم آوردن دسترسی انرژی برای منطقه ای خاص که ساکنان آن به انرژی دسترسی ندارد.

9-3-2- تجربه جهانی هدفمندسازی یارانه ها

منتقدین هدفمندسازی یارانه ها، اصولاً بر هزینه بر بودن شناسایی خانوارهای فقیر و اثرات آن تاکید دارند. در این قسمت به تجربه کشورهای بلوک شرق پرداخته شده که از نظر ساختار اقتصادی شباهت نزدیکی با ایران دارند.

لهستان:

هدفمندسازی یارانه انرژی در لهستان بخشی از برنامه اصلاحات اقتصادی پس از فروپاشی نظام سوسیالیستی را تشکیل می داد که موفق ترین برنامه در گروه کشورهای بلوک شرق بود. براساس بسته مذکور، پرداخت یارانه صنایع به روش شوک درمانی قطع شد. انضباط مالی دولت تحت کنترل شدید قرار گرفت، رشد تورمی دستمزدها متوقف و نرخ بهره افزایش یافت. با حمایت صندوق بین المللی پول، پول ملی تضعیف شد و برنامه خصوصی سازی به همراه آزادسازی قیمت ها اجرا شد. هم چنین قوانین تجارت خارجی به منظور تسهیل صادرات جذب سرمایه گذاری خارجی اصلاح شد.

آثار کوتاه مدت حاصل از اجرای برنامه فوق کاهش 24 درصدی تولیدات صنعتی و رشد 7/15 درصدی بیکاری بود. در مقابل نرخ تورم که در اواخر سال 1989 به 2000 درصد رسیده بود در سال 1992 به 35 درصد کاهش یافت.

با تقویت بخش خصوصی، به تدریج آثار اولیه رفع و این بخش به موتور محرک اقتصاد تبدیل شد و با ایجاد ۵۰۰ هزار فرصت شغلی توسط این بخش در سال ۱۹۹۲ نرخ بیکاری کشور کاهش قابل توجهی یافت.

بلغارستان:

کشور بلغارستان قبل از ایجاد اصلاحات اقتصادی برای حمایت از خانوارهای کم درآمد و تولیدکنندگان از بخش انرژی حمایت می‌کرد. دولت فرآیند اصلاح را با دو مکانیسم همراه نمود: اول، افزایش یارانه انرژی در زمستان و دوم، ایجاد سیستم دوگانه قیمت گذاری که به موجب آن تعرفه یارانه ای برای یک سطح معینی از مصرف ادامه یابد و تعرفه بیشتر برای سطوح بالاتر مصرف بکار رود. دولت از اختصاص یارانه مستقیم به فرآورده‌های نفتی برای حمایت از اقشار کم درآمد و خانوارهای فقیر استفاده کرده اما این سبب زیان‌های اقتصادی و زیست محیطی شده است. بازنگری دولت در پرداخت یارانه به فرآورده‌های نفتی باعث افزایش درآمدهای ارزی و کاهش آسیب‌های زیست محیطی می‌شود. دولت این کشور تصمیم بر حذف بخشی از یارانه ها گرفت. پس از حذف بخشی از یارانه‌ها شورش‌هایی بروز کرد که به دنبال آن دولت‌مردان به فکر برقراری مجدد آن افتادند (استیگلیتز، 1382).

ترکیه :

ترکیه در سال 2001 در یک بسته سیاستی کلان شامل معرفی نظام نرخ ارز شناور، کاهش کسری بودجه دولت و استقلال بانک مرکزی برنامه اصلاح بازارهای مالی، مخابرات و انرژی را با پشتیبانی همه جانبه صندوق بین‌المللی پول و بانک جهانی اعلام کرد. در این رابطه قانون بازار برق به تصویب مجلس رسید و براساس آن نهاد تهیه مقررات مربوط به بازار انرژی تاسیس و چهار مرحله رقابتی کردن بازار برق اعلام شد که عبارتند از: 1- اعطای مجوز تاسیس شرکت برق و گاز طبیعی به بخش خصوصی؛ 2- اعطای حق انتخاب شرکت تولید برق به مصرف‌کنندگان عمده؛ 3- راه‌اندازی مرکز توافقات مالی برای تسویه و تراز مبادلات، در ضمن برنامه خصوصی سازی شرکت‌های پالایش نفت از 2005 آغاز و تاکنون در جریان است. برای مثال 31/5 درصد از شرکت پالایش نفت ترکیه که 80 درصد نفت این کشور در آن پالایش می‌شود در سال 2007 به سرمایه‌گذاران بخش خصوصی فروخته شد.

چین:

پرداخت یارانه توسط دولت چین در بخش انرژی از قدمت زیادی برخوردار است. به طوری که کنترل قیمت‌های انرژی و پرداخت بهای ناچیزی از آن توسط مصرف‌کنندگان خسارات جبران‌ناپذیری را به این بخش وارده کرده و موجبات عدم کارایی زیادی را برای آن فراهم نموده است. با این حال، اگر چه طی سال‌های اخیر سیستم قیمت‌گذاری حامل‌های انرژی تا حدودی متحول گردیده و تلاش می‌شود که آثار تغییرات

و دگرگونی های حادث شده در بازارهای بین المللی نیز در آن لحاظ شوند، هنوز قیمت اغلب سوخت ها در چین از طریق دستورالعمل ها و بخشنامه ها اعلام می شود. بنابراین چشم انداز آزادسازی بخش انرژی با این فرض در نظر گرفته می شود که دولت به تدریج پرداخت یارانه ها را در این بخش و طی 10 سال 2000 تا 2010 حذف خواهد نمود (وزارت رفاه و تأمین اجتماعی، 1387).

بررسی ها نشان می دهد که در حرکت از کشورهای کمتر توسعه یافته به سمت کشورهای در حال توسعه، در حال گذر و کشورهای با درآمد متوسط و توسعه یافته، پرداخت یارانه نقدی متداول تر می شود. براساس تخمین سازمان جهانی کار در سال 2000، بیش از 80 درصد جمعیت کشورهای صنعتی از شکل خاصی از یارانه نقدی برخوردار بوده اند در حالی که در کشورهای آسیایی و آفریقایی تنها 10 درصد جمعیت یارانه نقدی دریافت می کنند.

این رقم برای کشورهای آمریکای لاتین 15 درصد تا 60 درصد، برای کشورهای با درآمد متوسط و شمال آفریقا 20 درصد تا 25 درصد و برای کشورهای در حال گذار اروپای شرقی 50 تا 80 درصد جمعیت است. در میان کشورهای در حال توسعه، تنها کشورهای معدودی آن هم فقط، کمتر از یک درصد تولید ناخالص داخلی خود را به شکل نقدی در اختیار شهروندان بی بضاعت قرار می دهند، در حالی که این نسبت در کشورهای OECD به طور متوسط به 8 درصد می رسد.

در کل یارانه های نقدی در کشورهای در حال توسعه نسبت به کشورهای در حال گذار و کشورهای توسعه یافته از حجم پایینی برخوردار است. مهم ترین دلیل این امر، محدودیت منابع دولتی در کشورهای در حال توسعه است. ضمن این که سیاست گذاران این کشورها اولویت خود را بیشتر بر هزینه های عمومی قرار می دهند که محدودیت ساختاری رشد اقتصادی را کاهش می دهد و اولویت کمتری را به نظام هایی می دهند که منجر به تقویت تقاضای مصرف کننده و یا انتقال درآمد می شوند.

برای اجرای یارانه نقدی و هدفمندسازی آن، نیاز به اطلاعات وسیعی است که این اطلاعات در کشورهای در حال گذار (به دلیل سابقه نظام ریزی) و توسعه یافته (به دلیل وجود پایگاه های اطلاعاتی غنی) بیش از کشورهای کمتر توسعه یافته و در حال توسعه است. فزونی خود اشتغالی و وجود کارگران غیر رسمی در کشورهای در حال توسعه، اکتساب داده های صحیح و قابل اتکا از درآمد و ثروت را با مشکل مواجه می سازد. فقدان اطلاعات در خصوص نبودن طرح های کمکی، ناکارآمدی های دولت و محدودیت ظرفیت سازمانی و

اجرایی در مدیریت نظام های کمک اجتماعی نیز مزید بر علت در پایین بودن سطوح یارانه های نقدی در کشورهای در حال توسعه است.

10-3-2- هدفمندسازی یارانه ها

در ایران انرژی موردنیاز صنایع با قیمت‌های بسیار متفاوتی از قیمت‌های موجود در دنیا و قیمت‌های حقیقی انرژی، عرضه می‌شود. از این جهت طی سال های متمادی، اقتصاد ایران شاهد افزایش یارانه حامل های انرژی و در نتیجه مصرف بی‌رویه آن‌ها و حرکت صنایع به سمت صنایع و فناوری های انرژی بر بوده است. روشن است پیامدهای این حجم از یارانه که با انحراف در قیمت نهاده انرژی ایجاد می شود قابل چشم پوشی نیست و این انحراف قیمتی در کنار اختلال قیمتی سایر نهاده ها، مانند کار و سرمایه سبب می شود صنایع از اتخاذ تصمیمات کارا به ویژه در زمینه ساختار و فناوری تولید عاجز باشد. طبق آمار موجود مقایسه شدت انرژی در ایران با مناطق مختلف نشان می دهد که حتی در مقایسه با کشورهای نفتی مثل عربستان سعودی این شاخص در ایران به صورت قابل توجهی بالاست (کشاورز حداد و همکاران، 1390).

جهت مدیریت بهینه یارانه‌ها در کشور، پیشگیری از اتلاف درآمدهای کشور، ارتقاء بهره وری و تخصیص بهینه آن به فعالیت‌های مهم اقتصادی و همچنین جهت ورود به تجارت جهانی اجرای طرح هدفمندسازی یارانه‌ها یکی از برنامه های مهم و موثر در کشور می باشد (حقیق، 1390). برای این منظور لایحه هدفمندسازی یارانه ها در سال 1388 توسط مجلس تصویب و با 16 ماده و 16 تبصره برای اجرا ابلاغ گردید و در نهایت در دیماه 1389 به اجرا گذاشته شد. اجرای این لایحه علاوه بر مزایایی نظیر اصلاح الگوی مصرف، بهبود خاصیت علامت‌دهی قیمت ها در تخصیص منابع و ...، باعث افزایش کارایی و بهره وری در بخش های مختلف نیز شده است (دربندی و همکاران، 1390). در واقع قانون هدفمندی یارانه‌ها، برنامه‌ای گسترده‌ایی است که تاثیرات بسیاری را بر بخش‌های مختلف اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی گذاشت، و تمامی بنگاه‌های اقتصادی را بصورت مستقیم و غیر مستقیم تحت تاثیر قرار داد (فرزین و همکاران، 1391). شرکت های آب منطقه ای هم از این قاعده مستثنی نبودند. قانون هدفمندسازی یارانه ها دارای دو محور اساسی به شرح ذیل می باشد:

محور اول: حذف یارانه و آزاد سازی قیمت حامل‌های انرژی اعم از نفت و گاز و آب و برق و سایر حامل‌ها و

کالاهای مورد نظر

محور دوم: توزیع درآمد حاصل از حذف یارانه های غیرمستقیم و آزاد سازی قیمت ها، در اقتصاد کشور

محور بخش اول که در خصوص آزادسازی قیمت هاست، بیشتر بر یارانه دولت در بخش حامل های انرژی متمرکز است. محور بخش دوم، بحث توزیع هدفمند یارانه هاست. با آزادسازی و واقعی شدن تدریجی قیمت ها، بحث شناسایی جامعه هدف و افرادی که به طور مستقیم و غیر مستقیم در اثر اجرای این سیاست های اقتصادی، تمام یا بخشی از درآمد خود را از دست می دهند و یا به هر نحوی مورد آسیب قرار می گیرند، مورد توجه دولت قرار گرفته است (علیزاده، 1389).

اهداف قانون هدفمندسازی یارانه ها عبارتست از:

- تحقق عدالت از طریق ایجاد امکان دسترسی عادلانه مردم به امکانات و توزیع عادلانه منابع کشور
- تخصیص بهینه منابع از طریق اصلاح نظام قیمت گذاری
- اصلاح ساختار اقتصادی به منظور تحقق اهداف سند چشم‌انداز و اجرای سیاست‌های کلی اصل 44

قانون اساسی و مدیریت مصرف برای جلوگیری از اسراف منابع (مصباحی مقدم، 1390).

پیاده شدن قانون هدفمندسازی یارانه ها در کشور، آثار و پیامدهای بسیار وسیع اقتصادی و حتی اجتماعی، هم در حوزه کلان و هم در حوزه خرد بر جای خواهد گذاشت. از یک سو، در حوزه اقتصاد کلان با توجه به تغییرات ناگزیری که در منابع درآمدی و همچنین در مخارج دولت ایجاد خواهد شد، نوع عملکرد دولت در اقتصاد دستخوش تغییر می گردد و از این ناحیه بر دیگر عاملان اقتصادی اعم از خانواده ها (مصرف کنندگان) و بنگاه های تولیدی تاثیر می گذارد. از سوی دیگر، حذف یارانه حامل های انرژی موجب افزایش قیمت آن‌ها شده و قیمت تمام شده تولید را هم از ناحیه آثار مستقیم افزایش قیمت حامل ها (به عنوان نهاده های تولید) و هم از ناحیه آثار و پیامدهای غیر مستقیم آن بر دیگر اجزای هزینه ای بنگاه (هم‌چون دستمزدها، هزینه های حمل و نقل و ...) افزایش می دهد (مریدی فریمانی، 1385).

گفتار سوم : تبیین فرضیه تحقیق

4-2- رابطه بین هدفمندسازی یارانه ها و عملکرد مالی

پیش از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه ها، دولت موظف به پرداخت بخش اعظمی از هزینه های تولید برای تأمین اقلام مورد نیاز مردم با قیمت ارزان تر بود، اما با آغاز مرحله اول این قانون، مردم برای صرفه جویی در هزینه ها و مدیریت اقتصاد خانواده با هزینه های جدید، مجبور به برنامه ریزی برای استفاده بهینه از تمام کالاها و اقلام مصرفی خود شدند. این موضوع باعث می شود عملکرد مالی نهادهای متولی از جمله شرکت‌های

آب منطقه‌ای تحت تأثیر قرار گیرد (یاوری و نصیری، 1389). بنابراین برای هر شرکت آب منطقه ای لازم است با بررسی نظام درآمد و هزینه خود مهم ترین کانال های اثرگذاری افزایش حامل های انرژی را بر درآمدها و هزینه های خود شناسایی نماید و با مطالعات لازم میزان کاهش درآمد و افزایش هزینه را در هر یک از کانال ها محاسبه نماید تا تصویر روشنی از عدم تعادل مالی خود بدست آورده که بتواند عملکرد مالی بهتری از خودشان داشته باشند.

در گذشته به دلیل اینکه شرکت های دولتی آب منطقه ای یارانه دریافت می کردند، بهایی که توسط این شرکت ها برای آب تعیین می شد، کمتر از بهای تمام شده تولید محصول یا خدمت ارائه شده بود؛ اما پس از اجرای قانون هدفمندسازی یارانه ها در ایران و پرداخت بخش عمده ای از این یارانه ها به صورت نقدی و مستقیم به مردم، بهای تمام شده آب در شرکت آب منطقه ای ایران افزایش محسوسی پیدا کرد. و این موضوع عملکرد شرکت های فوق را تحت تأثیر قرار داده و حاشیه سود آن ها بیشتر از قبل کاهش پیدا کرد.

اکثر محققان پیشین اظهار داشتند که یارانه های دولتی نه تنها عملکرد شرکت ها دولتی را بهبود نمی بخشند، بلکه برعکس، موجب تضعیف آن نیز می شوند. بیسون و همکاران (1996) دریافتند یارانه های دولتی منجر به تضعیف رشد شرکت ها می شوند. مطابق با مطالعات انجام شده در زمینه پرداخت یارانه به شرکت های دولتی آب منطقه ای، مشاهده می شود که برآیند این پژوهش ها منجر به نتایج متفاوتی شده است، اما به طور کلی می توان اذعان داشت پرداخت یارانه به شرکت های دولتی آب منطقه ای می تواند منجر به بهبود عملکرد آن ها شود (جین و همکاران، 2018)؛ از طرفی در چارچوب سیاست هدفمندسازی یارانه ها و پرداخت مستقیم وجه یارانه به مردم، این موضوع می تواند استراتژی قدرت تولید را در شرکت های آب منطقه ای ایران کاهش داده و با توجه به کاهش یارانه های دولتی مربوط به شرکت های نظیر آب منطقه ای، و اینکه افزایش قیمت آب آشامیدنی زیاد نزدیک به بهای تمام شده آب شرب نبوده و این مهم منجر به عملکرد مالی ضعیف آن ها گردد. بنابراین انتظار می رود پس از هدفمندسازی یارانه ها، عملکرد مالی شرکت آب منطقه ای ایران ضعیف شده باشد.

بخش دوم: پیشینه پژوهش

هر پژوهشی با استفاده و بهره‌گیری از پژوهش‌های صورت گرفته در گذشته قوی‌تر و از جایگاه علمی بالاتری بهره‌مند می‌گردد. بنابراین برای بهره‌گیری از پژوهش‌های صورت گرفته در خصوص موضوع پژوهش حاضر این امر در دو قسمت زیر مورد بررسی قرار می‌گیرد:

2-5- پیشینه داخلی پژوهش

حیدری و یزدی (1396) در پژوهشی با عنوان "بررسی تاثیر هدفمندسازی یارانه‌ها بر عملکرد اقتصادی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران" بیان می‌کنند، با اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها توسط دولت و تلاش برای واقعی کردن قیمت‌ها و قرار گرفتن بنگاه‌ها در بستر رقابتی، کالاها و خدماتی می‌توانند رقابت کنند که بر پایه مزیت‌های اقتصادی کشور تولید شده باشند. با توجه به نزدیک بودن اجرای فاز دوم هدفمندسازی یارانه‌ها و نااطمینانی‌های گسترده در پیش‌بینی اثرات واقعی اجرای این قانون در فاز اول به خصوص بر بورس و شرکت‌های بورسی، فعالان بازار سهام نیز با نگرانی و سردرگمی در مورد آینده بازار سهام و ارزش سهام شرکت‌های بورسی مواجه شده‌اند. از این رو در پژوهش فوق به بررسی تاثیر هدفمندسازی یارانه‌ها بر عملکرد اقتصادی شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران پرداخته شده است. در این تحقیق از ارزش افزوده اقتصادی، ارزش افزوده نقدی و کیوتوبین به عنوان معیارهای ارزیابی عملکرد اقتصادی استفاده شده است و نمونه آن شامل اطلاعات 120 شرکت پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران در بازه زمانی 1386 تا 1391 می‌باشد. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از تکنیک رگرسیون مبتنی بر داده‌های ترکیبی حاکی از آن است که قانون هدفمندسازی یارانه‌ها با ارزش افزوده اقتصادی و ارزش افزوده نقدی ارتباط مستقیم و معنادار دارد ولی بین قانون هدفمندسازی یارانه‌ها با کیوتوبین ارتباط معناداری وجود ندارد.

خداویسی و همکاران (1395)، تأثیر آزادسازی قیمت حامل‌های انرژی بر صنعت قند کشور را بررسی کردند. نتایج پژوهش آن‌ها حاکی از این بود که با اجرای سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها و بدنبال آن افزایش سطح عمومی قیمت‌ها منجر به افزایش سطح هزینه‌ها در بخش تولید و از جمله صنعت قند می‌شود. به نظر می‌رسد مجموعه این عامل‌ها باعث شده که اجرای سیاست هدفمندسازی یارانه‌ها اثر منفی بر میانگین بازده شاخص سهام صنعت قند داشته باشد.

صالحی و همکاران (1394) به بررسی تأثیر پرداخت نقدی یارانه بر قیمت سهام و ایجاد بازده غیر عادی در صنعت فرآورده‌های نفتی پرداخته‌اند. نتایج آن‌ها نشان می‌دهد که اختلاف معنی داری بین بازده غیرعادی در سهام صنعت فرآورده‌های نفتی قبل و بعد از پرداخت یارانه نقدی وجود ندارد. از طرف دیگر بین میانگین بازده غیر عادی تجمعی قبل و بعد از پرداخت یارانه نقدی اختلاف معناداری وجود دارد.

منوچهری و همکاران (1394)، در مقاله‌ای با عنوان تأثیر اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها بر مدیریت نقدینگی صنعت برق (مطالعه موردی: صنعت برق هرمزگان) بیان می‌کنند، که نسبت‌های گردش وجوه نقد عملیاتی، مخارج سرمایه‌ای و کیفیت فروش، پس از اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها کاهش چشمگیری داشته است و از طرفی، دوره وصول مطالبات و دوره پرداخت بدهی‌ها نیز پس از اجرای این قانون، افزایش قابل ملاحظه‌ای داشته است.

بیات و همکاران (1394)، در پژوهشی با عنوان تحلیل تأثیر هدفمندسازی یارانه‌ها بر درآمدهای شهرداری قم بیان می‌کنند که در خصوص تأثیر هدفمندکردن یارانه‌ها بر عملکرد مالی شهرداری قم می‌توان گفت که شهرداری قم پیش‌بینی و به تبع آن برنامه‌ریزی درستی در قبال اجرای این قانون داشته و شاهد تأثیرات مثبتی بوده‌ایم و بخش درآمدهای شهرداری، عوارض ساخت و ساز به عنوان مهم‌ترین قلم درآمدی، افزایش یافت. در انتها، برای کنترل تأثیرات اجرای هدفمندی یارانه‌ها بر درآمدهای شهرداری قم، راهکارهایی نظیر جلب مشارکت بخش خصوصی برای سرمایه‌گذاری، مدیریت هزینه و استفاده از اوراق مشارکت پیشنهاد گردید.

طاهری‌نیا و حسوند (1393) در پژوهشی با عنوان بررسی اثر هدفمندی یارانه‌ها بر بازده (سهام و دارایی‌ها) شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران (بر حسب نوع صنعت) و با نمونه‌ای شامل 133 شرکت پذیرفته شده در بورس تهران بر حسب نوع صنعت طی بازه زمانی 1386 تا 1391 بیان نمودند که اجرای هدفمندی یارانه‌ها اثرات مثبتی بر عملکرد شرکت‌های موجود در قلمرو پژوهش داشته است.

عالمی (1393)، در پژوهشی به بررسی عملکرد شرکت‌های بورسی قبل و بعد از اجرای فاز اول هدفمندی یارانه‌ها پرداخت. نتایج پژوهش وی حاکی از این بود که فقط ارزش افزوده نقدی بعد از هدفمندی یارانه‌ها کاهش معنادار داشته و بقیه شاخص‌های ارزیابی عملکرد مالی قبل و بعد از هدفمندی یارانه‌ها تفاوت معنادار نداشتند.

زیرک (1392) در مقاله‌ای با عنوان "تحلیل وضعیت پرداخت یارانه‌ها در ایران با تأکید بر آسیب شناسی سیاست‌های دولت در راستای اصلاح نظام پرداخت یارانه‌ها" بیان می‌کند، در چند دهه اخیر، پرداخت یارانه در قالب پرداخت مستقیم به بخشی از بهای کالاها و خدمات اساسی و نیز حامل‌های انرژی به منظور حمایت از اقشار آسیب پذیر، توزیع عادلانه درآمد، تثبیت قیمت‌ها و حمایت از تولید اعمال می‌شد، اما رشد جمعیت، گسترش کالاها و خدمات مشمول یارانه، افزایش مصرف و قاچاق آن‌ها به دلیل بالابودن فاصله قیمت داخلی با قیمت خارجی کالاها موجب شد تا حجم پرداخت یارانه‌ها در کشور به شدت افزایش یابد. وی همچنین نشان داد که با چنین شرایطی ناهماهنگی بین مجریان (دولت و مردم) به طور معناداری محسوس بوده، اهداف اجرای طرح (اصلاح ساختارهای اقتصادی، مدیریت مصرف انرژی و غیرانرژی و توزیع عادلانه درآمد) دارای ضعف‌های بنیانی است. زمان اجرای طرح نامناسب بوده است، چراکه با در نظر گرفتن ضعف‌های اقتصاد کلان و متغیرهای مرتبط با آن قادر به طراحی برنامه اصلاح ساختاری کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت نمی‌باشد و همچنین عوامل زمینه ساز در هاله‌ای از ابهام باقی مانده است. میزان آمادگی اقتصاد برای ایجاد مکانیزم تخصیص بهینه، کارا و سبب مصرف خانوار اندک و گاهی موجب اختلال مکانیزم قیمت‌ها شده است. مدیریت عملگرا و کمیت‌گرا و اعمال اصل نظارت پذیری برای ارتقاء میزان تحقق اهداف طرح هدفمندی یارانه‌ها مطلوب ارزیابی نمی‌شود، به طوری که پیامدهای منفی اقتصادی اجرای طرح مزبور بر پیامدهای مثبت آن غالب گشته است.

میرباقری و کاظمی (1391) اثرات اجرای سیاست هدفمندی یارانه‌ها بر گزارشگری مالی بخش دولتی را مورد ارزیابی قرار داده‌اند. آن‌ها بیان نمودند، با اجرای این طرح و واقعی شدن قیمت‌ها، شفافیت در رویکرد هزینه در نهادها و موسسات دولتی بالا رفته و از طرفی هم با ارائه کالاها و خدمات به قیمت واقعی، خواسته‌های مشتریان دولت (مردم و موسسات خصوصی) در بالا بردن کیفیت کالاها و خدمات دریافتی و همچنین شفافیت و پاسخگویی بیشتر دولت در روند کسب درآمد و هزینه‌های روندی صعودی خواهد یافت. تهیه پیش نویس سیستم گزارشدهی تعهدی در سازمان حسابرسی کشور هم‌زمان با اجرای طرح هدفمندی یارانه‌ها گواه این ادعاست.

حسینی نسب و حاضری نیری (1391)، اثر اصلاح یارانه انرژی بر تولید ناخالص داخلی و تورم را بر اساس سناریوهای قانون مصوب سال 1389 به گونه کمی و با استفاده از مدل تعادل عمومی محاسبه پذیر استاندارد

مورد ارزیابی قرار دادند. نتایج نشان می دهند که افزایش قیمت حامل های انرژی بدون باز توزیع درآمد موجب کاهش معنی دار تولید کل، نرخ اشتغال و افزایش نرخ تورمی می شود.

اکبری و موذن جمشیدی (1390) در تحقیقی به تحلیل تاثیر هدفمندسازی یارانه ها بر درآمد و هزینه کلان شهر اصفهان پرداختند. یافته های تحقیق نشان می دهد که هدفمند کردن یارانه ها هم بصورت مستقیم و هم بصورت غیرمستقیم بر درآمد و هزینه شهرداری اصفهان اثر داشته است. اگر چه در بعضی از قسمت ها نتایج واقعی دارای تفاوت معنی داری با پیش بینی ها و برآوردهای انجام شده قبل از اجرای قانون دارد، اما به صورت کلی نتایج واقعی با برآوردهای اثرات همگرا و همنا هستند. نتایج نشان می دهد که هزینه های شهرداری به صورت مستقیم و غیرمستقیم بلافاصله تحت تاثیر قرار گرفته است ولی درآمدهای شهرداری بصورت با وقفه متاثر گردیده اند.

جهانی (1389) در مقاله ای با عنوان "هدفمند کردن یارانه ها و تاثیر آن بر بانک ها و موسسات اعتباری" بیان می کند که طرح هدفمند کردن یارانه ها، فرصت ها و تهدیدهای بسیاری را برای صنایع کشور و اقتصاد خرد و کلان جامعه به همراه داشته است. همچنین، بالا رفتن نرخ تورم ناشی از اجرای طرح، باعث می شود که تعدادی از سپرده گذاران فعلی بانک ها، تمام یا بخشی از سپرده های خودشان را از بانک ها خارج کنند. بنابراین، اجرای طرح هدفمند کردن یارانه ها، باعث افزایش قیمت تمام شده خدمات بانکی خواهد شد، لذا باید راهکارهایی جهت کاهش هزینه های شبکه بانکی طراحی شود.

جدول 2-3. خلاصه ای از تحقیقات انجام شده در داخل کشور

ردیف	عنوان	محققان	نتیجه
1	بررسی تاثیر هدفمند سازی یارانه ها بر عملکرد اقتصادی شرکت ها	حیدری و فاضل یزدی (1396)	نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده ها حاکی از آن است که قانون هدفمندسازی یارانه ها با ارزش افزوده اقتصادی و ارزش افزوده نقدی ارتباط مستقیم و معنادار دارد ولی بین قانون هدفمندسازی یارانه ها با کیوتوبین ارتباط معناداری وجود ندارد.
2	تأثیر آزادسازی قیمت حامل های انرژی بر صنعت	خداویسی و همکاران (1395)	اجرای سیاست هدفمندسازی یارانه ها اثر منفی بر میانگین بازده شاخص سهام

ردیف	عنوان	محققان	نتیجه
	قندکشور		صنعت قند داشته باشد.
3	بررسی تأثیر پرداخت نقدی یارانه بر قیمت سهام و ایجاد بازده غیر عادی در صنعت فرآورده های نفتی	صالحی و همکاران (1394)	نتایج آن ها نشان می دهد که اختلاف معنی داری بین بازده غیرعادی در سهام صنعت فرآورده های نفتی قبل و بعد از پرداخت یارانه نقدی وجود ندارد. از طرف دیگر بین میانگین بازده غیر عادی تجمعی قبل و بعد از پرداخت یارانه نقدی اختلاف معناداری وجود دارد.
4	تأثیر اجرای قانون هدفمندی یارانه ها بر مدیریت نقدینگی صنعت برق	منوچهری و همکاران (1394)	نسبت های گردش وجوه نقد عملیاتی، مخارج سرمایه ای و کیفیت فروش، پس از اجرای قانون هدفمندی یارانه ها کاهش چشم گیری داشته است و از طرفی، دوره وصول مطالبات و دوره پرداخت بدهی ها نیز پس از اجرای این قانون، افزایش قابل ملاحظه ای داشته است.
5	تحلیل تأثیر هدفمندسازی یارانه ها بر درآمد های شهرداری قم	بیات و همکاران (1394)	شهرداری قم پیش بینی و به تبع آن برنامه ریزی درستی در قبال اجرای این قانون داشته و شاهد تأثیرات مثبتی بوده ایم.
6	بررسی عملکرد شرکت های بورسی قبل و بعد از اجرای فاز اول هدفمندی یارانه ها	عالمی (1393)	فقط ارزش افزوده نقدی بعد از هدفمندی یارانه ها کاهش معنادار داشته و بقیه شاخص های ارزیابی عملکرد مالی قبل و بعد از هدفمندی یارانه ها تفاوت معنادار نداشته اند.
7	بررسی اثر هدفمندی یارانه ها بر بازده (سهام و دارایی ها) شرکتها	طاهری نیا و حسوند (1393)	اجرای هدفمندی یارانه ها اثرات مثبتی بر عملکرد شرکت های موجود در قلمرو پژوهش داشته است.

ردیف	عنوان	محققان	نتیجه
8	اثرات اجرای سیاست هدفمندی یارانه ها بر گزارشگری مالی بخش دولتی	میرباقری و کاظمی (1391)	با اجرای این طرح و واقعی شدن قیمت ها، شفافیت در رویکرد هزینه در نهادها و موسسات دولتی بالا رفته و از طرفی هم با ارائه کالاها و خدمات به قیمت واقعی، خواسته های مشتریان دولت (مردم و موسسات خصوصی) در بالا بردن کیفیت کالاها و خدمات دریافتی و هم چنین شفافیت و پاسخگویی بیشتر دولت در روند کسب درآمد و هزینه روندی صعودی خواهد یافت.
9	تحلیل وضعیت پرداخت یارانه ها در ایران با تأکید بر آسیب شناسی سیاست های دولت در راستای اصلاح نظام پرداخت یارانه ها	زیرک (1392)	این تحقیق نشان داد که با چنین شرایطی ناهماهنگی بین مجریان (دولت و مردم) به طور معناداری محسوس بوده، اهداف اجرای طرح (اصلاح ساختارهای اقتصادی، مدیریت مصرف انرژی و غیرانرژی و توزیع عادلانه درآمد) دارای ضعف های بنیانی است. زمان اجرای طرح نامناسب بوده است، چراکه با در نظر گرفتن ضعف های اقتصاد کلان و متغیرهای مرتبط با آن قادر به طراحی برنامه اصلاح ساختاری کوتاه مدت، میان مدت و بلندمدت نمی باشد.
10	هدفمند کردن یارانه ها و تاثیر آن بر بانک ها و موسسات اعتباری	جهانی (1389)	اجرای طرح هدفمند کردن یارانه ها، باعث افزایش قیمت تمام شده خدمات بانکی خواهد شد، لذا باید راهکارهایی جهت کاهش هزینه های شبکه بانکی طراحی شود.

ردیف	عنوان	محققان	نتیجه
11	تأثیر هدفمندسازی یارانه ها بر درآمد و هزینه کلان شهر اصفهان	اکبری و موذن جمشیدی (1390)	نتایج نشان می دهد که هزینه های شهرداری به صورت مستقیم و غیرمستقیم بلافاصله تحت تاثیر قرار گرفته است ولی درآمدهای شهرداری بصورت با وقفه متاثر گردیده اند.
12	اثر اصلاح یارانه انرژی بر تولید ناخالص داخلی و تورم را بر اساس سناریوهای قانون مصوب سال 1389	حسینی نسب و حاضری نیری (1391)،	نتایج نشان می دهند که افزایش قیمت حامل های انرژی بدون باز توزیع درآمد موجب کاهش معنی دار تولید کل، نرخ اشتغال و افزایش نرخ تورمی می شود.

6-2- پیشینه خارجی پژوهش

کوتون و هوراک¹ (2018) به بررسی تأثیر یارانه های عمومی تحقیق و توسعه بر رقابت شرکت ها پرداختند و استدلال می نمایند که حمایت از تحقیق و توسعه دارای اثر قابل توجهی بر شرکت های فعال در مناطق توسعه یافته دارد. در مقابل، حمایت مالیاتی غیرمستقیم در ارتباط با فعالیت های نوآورانه برای مناطق در حال توسعه دارای اهمیت بسیار بیشتری است. علاوه بر این مطالعه آن ها نشان داد که تأثیر حمایت از تحقیق و توسعه در طول زمان تغییر می کند و در چرخه های اقتصادی از جمله چرخه عمر محصولات بازتاب می یابد. بنابراین تاکید می شود که حمایت مستقیم از تحقیق و توسعه در سیستم نوآورانه پیشرفته منطقه ای دارای اثرات منفی بر رقابت شرکت ها خواهد بود.

چو² و همکاران (2018) در مقاله ای به موضوع بررسی تأثیر کمک های دولت چین بر هزینه بدهی و عملکرد شرکت ها پرداختند. آن ها بیان نمودند که شرکت هایی که یارانه های بیشتری دریافت می کنند تمایل دارند بیش از حد کار کنند، که نشان دهنده عملکرد اجتماعی بالاتر آن ها است. هم چنین نشان دادند دولت چین از یارانه های مبتنی بر مالیات برای دستیابی به اهداف و سیاست های اجتماعی خود برای تعدیل در هزینه بدهی شرکت ها استفاده می کند.

¹ Kvētoň & Horák

² Chu

هاول^۱ (2017) در پژوهشی با عنوان اهمیت یارانه ها بر نوآوری بومی و بهره وری شرکت بیان نمودند که یارانه‌های دولتی، علی‌رغم ارتقاء نوآوری بومی در صنایع دارای فناوری پیشرفته، باعث کاهش عملکرد شرکت ها در صنایع پایین و غیرپیشرفته می شوند. سیاست‌گذاران ممکن است کارایی پایین تر از متوسط را تحمل کنند اگر انتظار داشته باشند که بعضی از شرکت های حمایت شده از دولت در نهایت تبدیل به نوآوران موفق شوند که به طور قابل توجهی افزایش رفاه اجتماعی را ایجاد نمایند.

رنتچر^۲ و همکاران (2017) به بررسی تاثیر اصلاحات یارانه های مربوط به سوخت‌های فسیلی بر عملکرد شرکت ها می پردازند. آن ها استدلال نمودند که مطالعات میکرو اقتصاد سنجی بیشتر با استفاده از نظر سنجی های شرکتی برای اندازه گیری نقش این مکانیسم ها و طراحی اقدامات سیاستی صورت می‌پذیرد. این امر باعث می شود زیان‌های رقابتی ناشی از اصلاحات یارانه ها به حداقل برسد. به عبارت دیگر اصلاحات یارانه سوخت های فسیلی سبب بهبود عملکرد شرکت خواهد شد.

یو^۳ و همکاران (2016) به بررسی تأثیر یارانه های دولتی بر سرمایه گذاری در تحقیق و توسعه شرکت های انرژی‌های تجدید پذیر در چین می پردازند. آن ها یک مدل رگرسیون پانلی برای نشان دادن چگونگی تاثیر یارانه‌های دولتی بر رفتار سرمایه گذاران تحقیق و توسعه در هنگام افزایش یارانه های دولتی مورد استفاده قرار دادند. نتایج آن ها نشان می دهد که یارانه های دولتی تاثیر زیادی بر روی رفتار سرمایه گذاری در تحقیق و توسعه در شرکت ها دارند و تاثیر آن به وسیله خصوصیات مالکیت سازمانی تعدیل شده است.

ژانگ^۴ و همکاران (2014)، در مقاله ای با عنوان ارتباطات سیاسی، یارانه های دولتی و عملکرد مالی شرکت های تولیدکننده انرژی بادی و خورشیدی بیان می کنند که یارانه های دولتی، در بلند و کوتاه مدت، اثرات مثبتی بر عملکرد مالی شرکت های تولیدی انرژی باد داشته است. در مطالعه آن‌ها، هر دو متغیر کلیدی یارانه های دولتی و تعامل یارانه و همچنین، ارتباطات سیاسی، اثرات معنی داری بر عملکرد مالی شرکت های تولید کننده انرژی خورشیدی ندارد.

لی^۵ و همکاران (2014) به بررسی تاثیر یارانه های دولت چین بر ارزش شرکت ها پرداخته اند. روش مورد استفاده آن‌ها مصاحبه با حسابداران، مدیران، دانشگاهیان، مقامات دولتی و تحلیل گران مالی و براساس

¹ Howell

² Rentschler

³ Yu

⁴ Zhang

⁵ Lee

پرسشنامه طراحی شده بوده است. آن‌ها نتیجه گرفتند که یارانه‌ها دارای تاثیر مثبت و معنادار بر ارزش شرکت هستند، که این امر برای شرکت‌های مخالف پیاده سازی طرح یارانه‌ها و همچنین برای یارانه‌های پرداختی از طریق کانال‌های غیر مالی موضوعیت نداشته است.

آدامز (2005) به بررسی آثار توزیعی نظام اصلاح شده‌ی پرداخت یارانه مواد غذایی بر عملکرد شرکت‌های فعال در کشور مصر پرداخته است. یافته‌های تحقیق نشان می‌دهد که بیشترین مقدار یارانه به کالاهایی اختصاص می‌یابد که اقشار فقیر و ثروتمند جامعه، کم و بیش به یک میزان از آن‌ها بهره می‌برند. بنابراین بهترین راه هدفمندسازی در این کشور، کاهش تدریجی یارانه‌های کالاهای مشمول و حذف تدریجی کالاهای از سبد حمایتی دولت در جهت بهبود هر چه بیشتر عملکرد شرکت‌ها فعال در این حوزه است.

جدول 2-4. خلاصه‌ای از تحقیقات انجام شده در خارج از کشور

ردیف	عنوان	محققان	نتیجه
1	بررسی تأثیر یارانه‌های عمومی تحقیق و توسعه بر رقابت شرکت‌ها	کوتون و هوراک (2018)	حمایت از تحقیق و توسعه دارای اثر قابل توجهی بر شرکت‌های فعال در مناطق توسعه یافته دارد. در مقابل، حمایت مالیاتی غیرمستقیم در ارتباط با فعالیت‌های نوآورانه برای مناطق در حال توسعه دارای اهمیت بسیار بیشتری است.
2	بررسی تأثیر کمک‌های دولت چین بر هزینه بدهی و عملکرد شرکت‌ها	چو و همکاران (2018)	شرکت‌هایی که یارانه‌های بیشتری دریافت می‌کنند تمایل دارند بیش از حد کار کنند، که نشان دهنده عملکرد اجتماعی بالاتر آن‌ها است. همچنین دولت چین از یارانه‌های مبتنی بر مالیات برای دستیابی به اهداف و سیاست‌های اجتماعی خود برای تعدیل در هزینه بدهی شرکت‌ها استفاده می‌کند.
3	اهمیت یارانه‌ها بر نوآوری بومی و بهره‌وری شرکت	هاول (2017)	یارانه‌های دولتی، علیرغم ارتقاء نوآوری بومی در صنایع دارای فناوری پیشرفته، باعث کاهش عملکرد شرکت‌ها

ردیف	عنوان	محققان	نتیجه
			در صنایع پایین و غیر پیشرفته می شوند.
4	بررسی تأثیر یارانه های دولتی بر سرمایه گذاری در تحقیق و توسعه	یو و همکاران (2016)	نتایج آن ها نشان می دهد که یارانه های دولتی تأثیر زیادی بر روی رفتار سرمایه گذاری در تحقیق و توسعه در شرکت ها دارند و تأثیر آن به وسیله خصوصیات مالکیت سازمانی تعدیل شده است.
5	ارتباطات سیاسی، یارانه های دولتی و عملکرد مالی شرکت های تولیدکننده انرژی بادی و خورشیدی	ژانگ و همکاران (2014)	بیان می کنند که یارانه های دولتی، در بلند و کوتاه مدت، اثرات مثبتی بر عملکرد مالی شرکت های تولیدی انرژی بادی داشته است. در مطالعه آن ها، هر دو متغیر کلیدی یارانه های دولتی و تعامل یارانه و همچنین، ارتباطات سیاسی، اثرات معنی داری بر عملکرد مالی شرکت های تولید کننده انرژی خورشیدی ندارد.
6	بررسی تأثیر اصلاحات یارانه های مربوط به سوخت های فسیلی بر عملکرد شرکت	رنتچر و همکاران (2014)	آن ها استدلال نمودند که اصلاحات یارانه سوخت های فسیلی سبب بهبود عملکرد شرکت خواهد شد.
7	بررسی تأثیر یارانه های دولت چین بر ارزش شرکت ها	لی و همکاران (2014)	آنها نتیجه گرفتند که یارانه ها دارای تأثیر مثبت و معنادار بر ارزش شرکت هستند، که این امر برای شرکت های مخالف پیاده سازی طرح یارانه ها و همچنین برای یارانه های پرداختی از طریق کانال های غیر مالی موضوعیت نداشته است.
8	بررسی آثار توزیعی نظام اصلاح شده ی پرداخت یارانه مواد غذایی بر عملکرد شرکت های فعال در کشور مصر	آدامز (2005)	یافته های تحقیق نشان می دهد که بیشترین مقدار یارانه به کالاهایی اختصاص می یابد که اقشار فقیر و ثروتمند جامعه، کم و بیش به یک میزان از آن ها بهره می برند. بنابراین بهترین راه هدفمندسازی در این کشور، کاهش تدریجی یارانه های کالاهای مشمول و حذف تدریجی کالاها از سبد حمایتی دولت در جهت بهبود هر چه بیشتر عملکرد شرکت ها فعال در این حوزه است.

2-7- خلاصه فصل

قبل از آن که هر پژوهشی پا به عرصه عمل نهد لازم است که ادبیات و مطالعات انجام شده در پیرامون آن مورد بررسی و کاوش قرار گیرد تا این که فرضیات به نحوه صحیح تدوین شده و از اعتبار و قابلیت اتکا مدلل مورد استفاده در پژوهش، خود و مخاطب را آسوده خاطر سازیم. در این فصل از پایان نامه سعی بر آن شد ضمن تشریح و توصیف مطالب قابل بحث در حوزه پژوهش به بیان پژوهش های انجام شده در این حوزه پژوهشی بپردازیم.

فصل سوم

روش‌شناسی پژوهش

اعتقاد اندیشمندان معاصر بر این است که توسعه و پیشرفت علوم در چند دهه اخیر به مراتب بیشتر و جامع تر از پیشرفتی است که کلیه علوم از بدو پیدایش خود تا پایان نیمه اول قرن بیستم داشته‌اند، شاید قبول این واقعیت قدری مشکل تر باشد، اما پیشرفتی چنین شتابان مرهون به کارگیری روش‌های دقیق و صحیح علمی بوده است. یک محقق پس از انتخاب و تعیین موضوع باید به دنبال تعیین روش تحقیق باشد. انتخاب روش تحقیق بستگی به هدف‌ها و موضوع پژوهش دارد؛ بنابراین هنگامی می‌توان در مورد روش بررسی انجام یک تحقیق تصمیم گرفت که ماهیت موضوع تحقیق و هدف‌های آن مشخص باشد، به عبارتی روش تحقیق به محقق کمک می‌کند، شیوه و روشی را انتخاب و آغاز کند تا بتواند هر چه سریع‌تر به پاسخ یا پاسخ‌هایی که برای پرسش‌های خود در نظر گرفته است دست یابد. در واقع روش تحقیق علمی شامل اندازه‌گیری و ارزیابی و مقایسه عوامل براساس اصول و موازین پذیرفته‌شده از طرف دانشمندان، برای حل مشکلات و مسائل و مستلزم قدرت اندیشه و ظرفیت تعمق، تشخیص، قضاوت و ابتکارات است (سرمد و همکاران، 1390).

مهم‌ترین بخش هر پژوهش انتخاب روش متناسب با موضوع مورد مطالعه و تجزیه و تحلیل صحیح و مناسب اطلاعات است. وجود هرگونه خطا و اشتباهی در این بخش ممکن است به نتیجه‌گیری نادرست منجر شود. انتخاب یک روش پژوهش مناسب تا حد زیادی پژوهش‌گر را در جلوگیری از اشتباه در کار پژوهش یاری می‌رساند. به کارگیری آزمون‌های آماری متناسب با روش اتخاذشده به حصول اطمینان بیشتر از دقت و صحت نتایج به دست آمده کمک می‌نماید و موجب افزایش پایایی و روایی نتایج می‌شود. استفاده از آزمون‌های آماری مناسب نیازمند شناسایی ساختار الگوی پژوهش است. از این رو هنگام طراحی آزمون‌های آماری، باید به ماهیت داده‌های مورد بررسی، نحوه جمع‌آوری و به کارگیری آن‌ها در آزمون فرضیه‌های ارائه‌شده، توجه خاصی شود (آذر و مؤمنی، 1395).

در این فصل مراحل انجام تحقیق مورد بررسی قرار می‌گیرد. طرح مسئله تحقیق، فرضیه‌های تحقیق، کلیات روش تحقیق، نحوه جمع‌آوری داده‌های مربوط به متغیرهای تحقیق و چگونگی تجزیه و تحلیل این اطلاعات نیز در این فصل مورد توجه قرار خواهد گرفت.

2-3- طرح مسأله و پرسش پژوهش

هر پژوهش در واقع با هدف پاسخگویی به «پرسش» یا راه‌حلیابی به یک «مسئله اصلی» آغاز می‌شود و برای این‌که انسجام، هدف‌مندی و کاربردی بودن یک تحقیق حفظ شود باید در حدود مسئله اصلی، سازماندهی شود (خاکی، 1391). با توجه به مطالبی که در فصول قبل بیان شد، در این پژوهش سعی می‌شود رابطه‌ی بین اجرای قانون هدف‌مندی‌سازی یارانه‌ها و عملکرد مالی شرکت‌های آب منطقه‌ای کشور مورد بررسی تحلیلی قرار گیرد.

3-3- تدوین فرضیه پژوهش

فرضیه‌سازی فرآیندی است که طی آن پژوهش‌گر، رابطه احتمالی بین متغیر وابسته و متغیرهای مستقل خود را پیش‌بینی می‌کند. پژوهش‌گر در این مرحله براساس تئوری‌های انتخاب‌شده در چارچوب نظری به شیوه قیاسی، فرضیه‌سازی را انجام می‌دهد و بر اساس فرضیه‌های پژوهش به طراحی مدل تحلیل می‌پردازد (ساعی، 1381). بر اساس استدلال‌های نظری و مروری بر مطالعات گذشته، فرضیه تحقیق به شرح زیر تدوین گردیده است:

فرضیه تحقیق: بین اجرای قانون هدف‌مندی‌سازی یارانه‌ها و عملکرد مالی شرکت‌های آب منطقه‌ای کشور رابطه معناداری وجود دارد.

4-3- کلیات روش پژوهش

1-4-3- روش پژوهش

تحقیقات علمی به سه دسته تحقیق بنیادی، تحقیق کاربردی و تحقیق توسعه‌ای تقسیم می‌شوند. این تحقیق از نظر هدف، تحقیقی کاربردی محسوب می‌شود. از آن‌جا که این نوشتار به توصیف آن‌چه هست یا توصیف شرایط موجود بدون دخل و تصرف (و نه به الزام و توصیه خاص) می‌پردازد و با توجه به آن‌که قضاوت‌های ارزشی در این تحقیق کم‌رنگ است، تحقیق حاضر در زمره تحقیقات توصیفی حسابداری به شمار می‌رود. به‌علاوه با توجه به این‌که از اطلاعات تاریخی در آزمون فرضیه‌ها (همبستگی ارتباط بین متغیرها) استفاده شده است، با در نظر گرفتن ماهیت و روشی که در این مطالعه استفاده می‌شود، نوعی تحقیق توصیفی-همبستگی به شمار می‌رود. از این‌رو به‌طور خلاصه می‌توان بیان نمود تحقیق حاضر، از نظر هدف کاربردی (در پی حل یک

مشکل خاص)، از بعد فرآیند، تحقیقی کمی (دارای نگرشی عینی به جمع‌آوری و تحلیل داده‌های کمی)، از نظر شیوه گردآوری و تحلیل اطلاعات، توصیفی-همبستگی (در پی تعریف و به دست آوردن اطلاعات از یک مشکل یا موضوع مشخص در روابط بین متغیرها) و از بعد منطقی، یک تحقیق استقرایی (درصدد طراحی یک مدل کلی براساس مشاهدات تجربی و جمع‌آوری داده‌های کمی) است.

2-4-3- جامعه و نمونه آماری

1-2-4-3- جامعه آماری

جامعه آماری عبارتست از کلیه عناصر و افرادی که در یک مقیاس جغرافیایی (جهانی یا منطقه‌ای) دارای یک یا چند صفت مشترک باشند (حافظ نیا و سرمد، 1381). جامعه آماری این پژوهش، کلیه شرکت‌های آب منطقه‌ای کشور است که مشمول دریافت یارانه طبق قانون هدفمندسازی یارانه‌ها می‌باشند.

2-2-4-3- نمونه آماری

معمولاً انجام هر پژوهشی، "هزینه" و "زمان" بر است؛ به همین دلیل در پژوهش‌های بزرگ، امکان بررسی افراد (جمعیت)، جامعه (سازمان) به صورت سرشماری وجود ندارد؛ لذا پژوهشگران با توجه به چنین واقعیتی می‌کوشند با شیوه‌های نمونه‌گیری، داده‌هایی را از نمونه درباره جامعه به دست آورند و در نهایت به تعمیم این اطلاعات، درباره جامعه اصلی قضاوت نمایند. پژوهشگر باید با توجه به ویژگی‌های روش تحقیق، ماهیت داده‌ها، نوع ابزار گردآوری آن‌ها و ساختار جامعه آماری، نمونه‌ای را که بیانگر کیفیت و کمیت (معرف) جامعه باشد؛ انتخاب کند (خاکی، 1391).

با توجه به محدودیت‌های دسترسی به اطلاعات مالی شرکت‌های آب منطقه‌ای، در این پژوهش برای انتخاب نمونه از بین تمام شرکت‌های آب منطقه‌ای کشور که مشمول دریافت یارانه هستند، شرکت‌هایی را که به طور متوسط در طول دوره زمانی تحقیق بیشترین، کم‌ترین و میانگین مبلغ یارانه را دریافت کرده، به عنوان نمونه آماری انتخاب شده‌اند. بدین منظور در این پژوهش در مجموع 9 شرکت از کل شرکت‌های عضو جامعه آماری مورد مطالعه قرار گرفته است. در جدول (1-3) فهرست شرکت‌های نمونه تحقیق ارائه شده است:

جدول 1-03. شرکت‌های نمونه تحقیق

ردیف	نام شرکت	ردیف	نام شرکت
۱	شرکت آب منطقه‌ای خراسان شمالی	۶	شرکت آب منطقه‌ای گیلان
۲	شرکت آب منطقه‌ای خراسان جنوبی	۷	شرکت آب منطقه‌ای مازندران
۳	شرکت آب منطقه‌ای سیستان و بلوچستان	۸	شرکت آب منطقه‌ای مرکزی
۴	شرکت آب منطقه‌ای کهگیلویه و بویراحمد	۹	شرکت آب منطقه‌ای هرمزگان
۵	شرکت آب منطقه‌ای فارس		-----

منبع: سایت وزارت نیرو

3-4-3- روش گردآوری داده‌ها

گردآوری داده‌های موردنیاز پژوهش، یکی از مراحل اساسی آن است و به لحاظ اهمیت آن، باید به‌طور دقیق تعریف و مشخص شود. مرحله گردآوری داده‌ها، آغاز فرآیندی است که طی آن پژوهش‌گر یافته‌های میدانی و کتابخانه‌ای را گردآوری می‌کند؛ سپس به خلاصه‌سازی یافته‌ها از طریق طبقه‌بندی و سپس تجزیه و تحلیل آن‌ها می‌پردازد، فرضیه‌های تدوین‌شده خود را مورد ارزیابی قرار می‌دهد و درنهایت نتیجه‌گیری می‌کند و پاسخ مسئله پژوهش را به اتکای آن‌ها می‌یابد. به عبارت دیگر، پژوهش‌گر به اتکای داده‌های گردآوری‌شده حقیقت را آن‌طور که هست کشف می‌کند؛ بنابراین، اعتبار داده‌ها اهمیت بسیاری دارد، زیرا داده‌های غیر معتبر مانع از کشف حقیقت می‌گردد و مسئله و مجهول موردنظر پژوهشگر به درستی معلوم نمی‌شود و یا تصویری انحرافی و ناصحیح از آن ارائه خواهد شد (حافظ نیا، 1395).

این پژوهش از لحاظ روش گردآوری داده‌ها، به صورت کتابخانه‌ای صورت می‌گیرد. مبانی نظری از کتب و مجلات، مقالات، پایان‌نامه‌های تخصصی فارسی و لاتین در زمینه حسابداری و اقتصاد گردآوری خواهد شد. در این تحقیق جهت گردآوری داده‌های مورد نیاز برای آزمون فرضیات، از بانک‌های اطلاعاتی، اسناد، سوابق و گزارش‌های حسابداری شرکت‌ها و صورت‌های مالی و سایر اسناد و مدارک و یادداشت‌های همراه شرکت‌های منتخب استفاده خواهد شد.

3-5- متغیر های پژوهش و نحوه اندازه گیری آنها

3-5-1- متغیر وابسته

در تحقیق حاضر جهت سنجش عملکرد مالی به عنوان متغیر وابسته تحقیق، به پیروی از پژوهش لیم و همکاران (2018) از دو شاخص نرخ بازده دارایی ها و نرخ بازده حقوق صاحبان سهام شرکت استفاده شده که تعریف عملیاتی هر یک از آنها به شرح ذیل است:

$ROA_{i,t}$: معرف نرخ بازده دارایی ها بوده و برابر است با نسبت سود خالص به مجموع دارایی های شرکت i در سال t .

$ROE_{i,t}$: معرف نرخ بازده حقوق صاحبان سهام بوده و برابر است با نسبت سود خالص به مجموع حقوق صاحبان سهام شرکت i در سال t .

3-5-2- متغیر مستقل

منظور از متغیر مستقل متغیری است که بر دیگر متغیرها اثر می گذارد. متغیر مستقل یک ویژگی محیط از محیط فیزیکی یا اجتماعی است که بعد از انتخاب و دخالت پژوهش گر، مقادیری را می پذیرد تا تأثیرش بر متغیرهای دیگر مشاهده شود. در تحقیق حاضر جهت کمی سازی متغیر اجرای قانون هدفمندسازی یارانه ها به عنوان متغیر مستقل تحقیق، از نسبت میزان یارانه دریافتی به مجموع دارایی های هر یک از شرکت های نمونه تحقیق استفاده شده است.

3-5-3- متغیرهای کنترلی

چون در یک تحقیق اثرات همه متغیرها قابل بررسی نیست، پژوهش گر اثرات برخی متغیرها را از طریق کنترل آماری یا کنترل های تحقیقی خنثی می کند. این گونه متغیرها که اثرات آنها توسط پژوهش گر قابل حذف است را متغیر کنترل گویند.

به منظور سنجش دقیق تر رابطه بین اجرای قانون هدفمندسازی یارانه ها و عملکرد مالی شرکت های آب منطقه ای کشور، مجموعه ای از متغیرهای بالقوه را که در مطالعات قبلی مورد استفاده قرار گرفته است، کنترل می نماییم. در تحقیق حاضر از هفت متغیر کنترلی اندازه شرکت، نرخ بازده درآمد، اهرم مالی، نسبت دارایی های

مشهود به کل دارایی‌ها، و نسبت دارایی‌های نامشهود به کل دارایی‌ها استفاده گردیده که در سرفصل بعدی تشریح می‌گردند.

3-6- مدل رگرسیونی پژوهش

در تحقیق حاضر جهت آزمون فرضیه تحقیق به پیروی از پژوهش لیم و همکاران (2018)، از رابطه (3-1)

استفاده می‌گردد:

رابطه (3-1)

$$FP_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 SUB_{i,t} + \beta_2 SIZE_{i,t} + \beta_3 ROS_{i,t} + \beta_4 LEV_{i,t} + \beta_5 TANGIBLE_{i,t} + \beta_6 INTANGIBLE_{i,t} + \sum_j FIRM + \sum_t YEAR + \varepsilon_{it}$$

که در آن:

$FP_{i,t}$: معرف متغیر وابسته تحقیق بوده و برابر است با عملکرد مالی شرکت i در سال t که با استفاده از دو شاخص نرخ بازده دارایی‌ها و نرخ بازده حقوق صاحبان سهام شرکت، اندازه‌گیری می‌گردد.

$SUB_{i,t}$: معرف متغیر مستقل تحقیق بوده و برابر است با نسبت میزان یارانه دریافتی به مجموع دارایی‌های شرکت i در سال t .

$SIZE_{i,t}$: معرف اندازه شرکت بوده و برابر است با لگاریتم طبیعی مجموع دارایی‌های شرکت i در سال t .

$ROS_{i,t}$: معرف نرخ بازده درآمد شرکت بوده و برابر است با نسبت درآمدهای عملیاتی به مجموع دارایی‌های شرکت i در سال t .

$LEV_{i,t}$: معرف اهرم مالی شرکت بوده و برابر است با نسبت مجموع بدهی‌ها به مجموع دارایی‌های شرکت i در سال t .

$TANGIBLE_{i,t}$: معرف نسبت مجموع دارایی‌های ثابت و موجودی کالا به مجموع دارایی‌های شرکت i در سال t است.

$INTANGIBLE_{i,t}$: معرف نسبت مجموع دارایی‌های نامشهود به مجموع دارایی‌های شرکت i در سال t است.

$\sum_j FIRM$: یک متغیر کنترلی است که با مقدار یک و صفر نشان داده می‌شود. این متغیر به منظور کنترل اثر تغییرات شرکت‌ها بر متغیر وابسته انتخاب شده است.

$\sum_t YEAR$: یک متغیر کنترلی است که با مقدار یک و صفر نشان داده می‌شود. این متغیر به منظور کنترل اثر تغییرات در طول زمان بر متغیر وابسته انتخاب شده است.

3-7- روش تجزیه و تحلیل داده ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها در دو بخش آمارهای توصیفی و آمارهای استنباطی می‌باشد که در ادامه به تشریح هر یک از آن‌ها می‌پردازیم.

1-3-7- آمار توصیفی

اولین مرحله تحلیل داده‌ها، توصیف یا تلخیص داده‌ها با استفاده از آمارهای توصیفی است. در تحلیل توصیفی، داده‌ها صرفاً برای بررسی وضع یک گروه یا یک موقعیت به کار می‌روند. مثلاً، وضعیت سنی، نوع شغل، توصیف تحصیلات و رضایت شغلی؛ اما تحلیل روابط و تغییرات بین متغیرها و تحلیل مجموعه متغیرها برای تبیین علت از عهده آمارهای توصیفی خارج است. شاخص‌های توصیف داده‌ها به سه گروه شاخص‌های مرکزی، شاخص‌های پراکندگی و شاخص‌های شکل توزیع تقسیم می‌شوند (خاکی، 1391).

2-3-7- آمار استنباطی

برای بررسی رابطه بین اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها بر عملکرد مالی شرکت‌های آب منطقه‌ای کشور، متغیرهای توضیحی و وابسته در مدل‌های مفروض با استفاده از داده‌های تلفیقی¹ سال‌های 1392 الی 1396 آزمون گشته‌اند. شایان ذکر است داده‌ها برای محاسبه متغیرهای پژوهش به صورت سالانه محاسبه گردیده‌اند. در پژوهش حاضر جهت تجزیه و تحلیل‌های آماری از نرم‌افزارهای Eviews و Stata و با توجه به ماهیت داده‌ها نیز از رگرسیون خطی چندگانه به روش حداقل مربعات (LS)² استفاده شده است. در ادامه روش پانل دیتا و آزمون‌های مرتبط با آن تشریح خواهد گردید.

¹ Panel Data

² Least Squares

1-2-7-3- مروری بر روش پانل دیتا در اقتصادسنجی

مدل‌های اقتصادی از نظر استفاده از اطلاعات آماری به سه گروه تقسیم می‌شوند. برخی از مدل‌ها با استفاده از اطلاعات مشاهدات سری زمانی^۱، یا به عبارتی طی دوره نسبتاً طولانی چندساله برآورد می‌شوند. برخی دیگر از مدل‌ها براساس داده‌های مشاهدات مقطعی^۲ برآورد می‌شوند. روش سوم برآورد براساس داده‌های تلفیقی (ترکیبی) یا مدل‌سازی در قالب داده‌های تابلویی (پانل) است (اشرف‌زاده و مهرگان، 1393).

تجزیه و تحلیل از نوع مشاهدات تلفیقی، یکی از موضوعات جدید و کاربردی در اقتصادسنجی می‌باشد. چراکه داده‌های تلفیقی محیط بسیار غنی از اطلاعات را برای گسترش دادن تکنیک‌های تخمین و نتایج تئوریک فراهم می‌آورند. در مواردی که محقق نمی‌تواند فقط از مدل‌های سری زمانی و یا فقط از مدل‌های مقطعی استفاده کند، این مدل‌ها به خوبی قابل استفاده می‌باشند (همان منبع، 1393).

بنابراین پانل دیتا اصطلاحی برای تلفیق مشاهدات مقطعی کشورها، بنگاه‌ها و خانوارها و ... طی دوره‌های زمانی چندساله می‌باشد. در ادبیات اقتصادسنجی، اطلاعات آماری مربوط به داده‌های ادغام‌شده از سری زمانی و مقطعی را داده‌های پانل گویند، یعنی داده‌های مربوط به یک یا چندین متغیر در دوره‌های خاص و برای چندین منبع مختلف. در بعضی مواقع، جدا کردن داده‌ها به صورت مقطعی و زمانی میسر نیست و یا تلفیق آن‌ها نتایج بهتری نسبت به تک‌تک آن‌ها به دست می‌دهد. در این شرایط استفاده از داده‌های تلفیقی متداول می‌باشد (همان منبع، 1393).

در این پژوهش نیز به دلیل کم بودن تعداد مشاهدات، تخمین کمیت‌های آماری مطلوب و قابل قبول در طول دوره زمانی مقدور نمی‌باشند و به همین دلیل از روش پانل دیتا برای تخمین تابع کمک گرفته شده است.

3-2-7-2- آزمون مانایی متغیرها

قبل از تخمین مدل‌های نهایی داده‌های تابلویی، ابتدا می‌بایست با استفاده از آزمون‌های ریشه واحد^۳، مانایی یا نامانایی متغیرهای مورد استفاده در مدل‌ها بررسی گردد تا دچار رگرسیون کاذب نشویم. از آنجاکه روش رگرسیون به کار گرفته شده داده‌های پانل است، آزمون مربوط به مانایی داده‌ها با داده‌های سری زمانی

¹ Time Series

² Cross Section

³ Stationarity Test (Unit Root Test)

منفرد مانند: ADF, DF و PP متفاوت می‌باشد؛ در طول دهه گذشته تحقیقات متعددی در مورد آزمون ریشه واحد داده‌های پانل انجام گرفته است، این آزمون‌ها را می‌توان به دو نسل تقسیم‌بندی کرد:

آزمون‌های نسل اول شامل لوین، لین و چو^۱ (LLC)، ایم، پسران و شین^۲ (IPS) و آزمون‌های نوع فیشر از جمله دیکی-فولر تعمیم‌یافته^۳ (ADF) و فیلیپس پرون^۴ (PP) می‌باشد. فرض اساسی این آزمون‌ها استقلال مقطعی اجزاء خطا در بین واحدهاست. آزمون‌های نسل دوم، فرضیه استقلال مقطعی جملات اخلال را رد می‌کنند. هرکدام از این آزمون‌ها مزایا و معایب خاص خود را دارند (پایتختی و طبقچی، 1391). فرضیه صفر و مقابل آزمون‌های مذکور به شرح زیر است:

- فرضیه صفر: وجود ریشه واحد (ناپایا)
- فرضیه مقابل: متغیر حداقل در یکی از مقطع‌ها پایا است.

3-2-7-3- آزمون اثرات ثابت^۵

آنچه به‌طور کلی در مدل‌های پانل مطرح می‌گردد این است که فرضاً n واحد تصمیم مجزا وجود دارند که با شاخص i از 1 تا n شماره‌گذاری می‌شوند و هم‌چنین t دوره زمانی متوالی وجود دارد که در مجموع $N=nt$ مشاهده خواهیم داشت. اگر رگرسیون خطی پانل، به‌صورت زیر باشد:

$$Y_{it} = \alpha_i + \beta_1 X_{1it} + \beta_2 X_{2it} + \dots + \beta_k X_{kit} + e_{it} \quad \text{رابطه (3-2)}$$

که در آن:

Y_{it} : ارزش متغیر وابسته برای واحد i ام در دوره t ام.

X_{jit} : ارزش متغیر توضیحی j ام برای واحد i ام در دوره t ام.

ابتدا، در مدل فوق مسئله همگنی واحدها توسط آماره F لیمر بررسی می‌شود، به‌طوری‌که در صورت تأیید ناهمگنی مدل از طریق داده‌های تابلویی برآورد می‌شود، در غیر این صورت به روش حداقل مربعات معمولی^۶، تخمین زده می‌شود. زیرا داده‌ها فقط روی هم انباشته شده‌اند و تفاوت میان آن‌ها نادیده انگاشته می‌شود (بالتاجی، 2008).

¹ Levin, Lin & Chu

² Im, Pesaran and Shin

³ Augmented Dicky-Fuller

⁴ Philips-Peron

⁵ Fixed Effects Test

⁶ Ordinary Least Squares

اگر آماره F محاسبه شده از F جدول با درجه آزادی $(n-1)$ و $(nt-n-k)$ بزرگتر باشد، فرضیه H_0 مبنی بر برابری عرض از مبدأ رد می‌شود و باید مدل‌ها را با فرض متفاوت بودن عرض از مبدأ یا به عبارتی به روش داده‌های پانل تخمین زد.

4-2-7-3- آزمون ضریب لاگرانژ

برای بررسی تأیید وجود اثرات تصادفی از آزمونی به نام ضریب لاگرانژ (LM) می‌توان استفاده کرد. بروش و پاگان این آزمون را در سال 1979 برای بررسی تعیین روش تخمین براساس اثرات تصادفی ارائه کردند. فرضیه صفر در آزمون ضریب لاگرانژ بیان می‌دارد که روش اثرات تجمیعی بر اثرات تصادفی ارجحیت دارد. در صورتی که آماره کای-دو آزمون ضریب لاگرانژ از کای-دو جدول کوچک‌تر باشد، روش اثرات تجمیعی بر اثرات تصادفی ارجحیت دارد (همان منبع، 2008).

3-2-7-5- آزمون هاسمن¹ (انتخاب بین اثرات ثابت یا تصادفی)

اگر پس از انجام آزمون F فرضیه H_0 در مقابل فرضیه H_1 رد شده باشد، اکنون این پرسش مطرح است که مشخص‌نمایی درست کدام است؟ و مدل در قالب کدام یک از مدل‌های اثرات ثابت² و اثرات تصادفی³ قابل بیان و بررسی می‌باشد. برای آزمون این که مدل با بهره‌گیری از روش اثرات ثابت یا اثرات تصادفی برآورد گردد، از آزمون هاسمن استفاده می‌شود که فرضیه صفر و مقابل آن به شرح ذیل می‌باشد:

- فرضیه صفر: اثرات تصادفی
- فرضیه مقابل: اثرات ثابت

فرضیه صفر این است که تخمین‌زن‌های مدل اثرات تصادفی و اثرات ثابت به‌طور اساسی تفاوتی با یکدیگر ندارند. اگر فرضیه صفر رد شود نتیجه می‌گیریم که روش اثرات تصادفی مناسب نیست و بهتر است از روش اثرات ثابت استفاده کنیم، آماره هاسمن دارای توزیع کای - دو با درجه آزادی برابر تعداد ضرایب تخمین زده

¹ Hausman Test

² Fixed Effects

³ Random Effects

شده در مدل می‌باشد. اگر آماره محاسبه شده در سطح احتمال معین از توزیع کای-دو جدول بزرگ‌تر باشد، در این صورت فرضیه صفر رد می‌شود (بالتاجی و گریفین^۱، 1998).

3-7-2-6- ناهمسانی واریانس

یکی از فروض کلاسیک رگرسیون خطی، فرض همسانی واریانس است. فرض همسانی واریانس نتیجه مستقیم فرض نرمال بودن توزیع متغیر وابسته است. ناهمسانی واریانس به معنای تغییر مقدار واریانس قسمت تصادفی مدل در طول مشاهده نمونه است (محمدزاده و همکاران، 1389). با توجه به این که در تحقیق حاضر تعداد مقاطع از دوره زمانی بیشتر است و احتمال ناهمسانی واریانس وجود دارد، جهت اطمینان از عدم وجود ناهمسانی واریانس بین جملات اخلاص از آزمون نسبت راست‌نمایی^۲ استفاده خواهد شد.

3-7-2-7- عدم خودهمبستگی خطاها

یکی از فروض مدل رگرسیون خطی این است که کوواریانس بین اجزای اخلاص در طول زمان صفر است. به عبارت دیگر فرض می‌شود که خطاها با یکدیگر همبستگی ندارند. در این پژوهش از آزمون بروش-پاگان^۳ جهت کشف خودهمبستگی استفاده گردیده است.

3-7-2-8- قاعده رد یا پذیرش فرضیه‌های تحقیق جهت تصمیم‌گیری

جهت بررسی معنادار بودن ضرایب متغیرهای مستقل در هر مدل از آماره t استفاده شده است. چنانچه سطح معناداری آماره t ، کمتر از 5 درصد سطح خطای قابل قبول باشد، فرضیه صفر تحقیق رد و ضریب موردنظر معنادار خواهد بود که دلالت بر وجود رابطه بین متغیر مستقل و وابسته دارد. هم‌چنین جهت بررسی معنادار بودن هر یک از مدل‌های رگرسیونی تحقیق از آماره فیشر^۴ استفاده شده است. چنانچه سطح معناداری آماره فیشر، کمتر از 5 درصد سطح خطای قابل قبول باشد، فرضیه صفر تحقیق رد و مدل رگرسیون به‌طور کلی معنادار خواهد بود.

¹ Griffin

² Likelihood Ratio Test

³ Breusch-Pagan Test

⁴ Fisher

3-8- خلاصه فصل

در این فصل در ابتدا به بیان روش تحقیق پرداخته شد. بدین صورت که پژوهش حاضر از نظر هدف کاربردی، از نظر اجرا توصیفی است و از نظر بررسی رابطه بین متغیرها نیز در شاخه همبستگی قرار دارد. در ادامه این فصل به تشریح قلمرو پژوهش از نظر قلمرو مکانی، زمانی و موضوعی و همچنین نحوه گردآوری داده‌ها پرداخته شد. در ادامه روش‌های آماری مورد استفاده به منظور تجزیه و تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیه‌ها به طور خلاصه بیان و در نهایت قاعده رد یا پذیرش فرضیه‌های صفر تحقیق جهت تصمیم‌گیری تشریح گردید. هم-چنین در فصل بعد، به تجزیه و تحلیل اطلاعات و تفسیر حاصل از آن و در نهایت بیان نتایج به دست آمده خواهیم پرداخت.

فصل چهارم

تجزیه و تحلیل داده‌ها

تجزیه و تحلیل داده‌ها فرآیند چندمرحله‌ای است که طی آن داده‌هایی که از طریق به‌کارگیری ابزارهای جمع‌آوری در نمونه آماری فراهم آمده‌اند، خلاصه، کدبندی، دسته‌بندی و درنهایت پردازش می‌شوند تا زمینه برقراری انواع تحلیل‌ها و رابطه بین این داده‌ها به‌منظور آزمون فرضیه‌ها فراهم آید. در این فرآیند داده‌ها هم از جنبه مفهومی و هم از جنبه تجربی پالایش می‌شوند و تکنیک‌های گوناگون آماری نقش بسزایی در استنتاج‌ها و تعمیم‌ها به عهده دارند. فرآیندهای تجزیه و تحلیل با توجه به نوع تحقیق، مسئله تحقیق، ماهیت فرضیه‌ها، نوع نظریه‌سازی، ابزار بکار رفته برای جمع‌آوری اطلاعات و غیره متفاوت هستند (خاکی، 1391).

در فصول قبل، به ضرورت و اهمیت انجام پژوهش حاضر، اهداف و فرضیات آن پرداخته شد و پیشینه و مبانی نظری آن نیز به‌طور مفصل مورد بحث و بررسی قرار گرفت. هم‌چنین در فصل سوم به مواردی از قبیل جامعه و نمونه آماری، روش نمونه‌گیری و نیز روش جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل اطلاعات به‌منظور دستیابی به اهداف تحقیق، اشاره شد. در این فصل داده‌های جمع‌آوری شده به‌عنوان منبع اساسی برای تجزیه و تحلیل استفاده شده است. برای تجزیه و تحلیل اطلاعات گردآوری شده از روش‌های آمار توصیفی و آمار استنباطی استفاده شده است. استفاده از آمار توصیفی با هدف تلخیص اطلاعات جمع‌آوری شده و شناخت بیشتر جامعه مورد بررسی صورت پذیرفته است. هدف آمار توصیفی، توصیف، استخراج نکات اساسی و ترکیب اطلاعات به کمک زبان اعداد است. هدف آمار استنباطی، به‌طور کلی انجام استنباط درباره جامعه از طریق تجزیه و تحلیل اطلاعات موجود در داده‌های نمونه و هم‌چنین سنجش عدم قطعیتی است که در این استنباط‌ها وجود دارد. در این فصل به بررسی آزمون فرضیات و تجزیه و تحلیل آماری یافته‌های به‌دست آمده از پردازش داده‌های خام می‌پردازیم. این تجزیه و تحلیل در دو سطح توصیفی و استنباطی انجام گرفته است. در سطح توصیفی با استفاده از مشخصه‌های آماری نظیر میانگین، میانه، دامنه تغییرات، انحراف معیار و... به توصیف ویژگی‌های دموگرافیک جامعه آماری پژوهش پرداخته شده است. در سطح استنباطی که بخش عمده فصل را به خود اختصاص داده است، با استفاده از آزمون‌های آماری تشریح شده در فصل قبل به تجزیه و تحلیل الگوی رگرسیونی حاصل از فرآیند تحقیق و بررسی معناداری الگو رگرسیون و ضرایب متغیرها پرداخته می‌شود و اقدام به تأیید یا رد فرضیات می‌گردد.

4-2- آمار توصیفی

برای ارائه یک شمای کلی از ویژگی‌های مهم متغیرهای پژوهش، برخی از مفاهیم آمار توصیفی این متغیرها شامل اطلاعات مربوط به شاخص‌های مرکزی نظیر تعداد مشاهدات، میانگین، میانه و هم‌چنین اطلاعات مربوط به شاخص‌های پراکندگی هم‌چون انحراف معیار، ضریب چولگی و ضریب کشیدگی در جدول (1-4) ارائه شده است:

جدول 1-4. آمار توصیفی متغیرهای تحقیق¹

متغیرها	نماد	مشاهدات	میانگین	میانه	انحراف معیار	ضریب چولگی	ضریب کشیدگی
نرخ بازده دارایی‌ها	ROA	۴۵	-۰/۰۵	-۰/۰۴	۰/۰۳	-۱/۷۵	۶/۲۴
نرخ بازده حقوق صاحبان سهام	ROE	۴۵	-۰/۱۱	-۰/۰۹	۰/۱۹	۰/۳۹	۹/۴۷
یارانه	SUB	۴۵	۰/۰۱	۰	۰/۰۱	۱/۶۸	۵/۱۹
اندازه شرکت	SIZE	۴۵	۱۵/۴۰	۱۵/۳۱	۰/۱۸۸	-۰/۱۱۸	۲/۶۷
بازده درآمدها	ROS	۴۵	۰/۰۳	۰/۰۲	۰/۰۲	۱/۲۸	۴/۶۲
اهرم مالی	LEV	۴۵	۰/۴۸	۰/۴۴	۰/۲۸	۰/۴۳	۲/۸۳
نسبت دارایی‌های عملیاتی	Tangible	۴۵	۰/۹۶	۰/۹۶	۰/۰۲	-۱/۸۹	۷/۷۸
نسبت دارایی‌های نامشهود	Intangible	۴۵	۰	۰	۰	۲/۱۱	۶/۰۱

منبع: یافته‌های تحقیق بر اساس خروجی نرم‌افزار Eviews

از میان شاخص‌های مرکزی بیان شده میانگین مهم‌ترین آن‌ها محسوب می‌شود که نشان‌دهنده نقطه تعادل و مرکز ثقل توزیع است. میانگین شاخص مناسبی برای نشان دادن مرکزیت داده‌هاست. برای مثال میانگین متغیر نرخ بازده دارایی‌ها برابر با 0/05- می‌باشد که نشان می‌دهد بیشتر داده‌های مربوط به این متغیر، حول این نقطه تمرکز یافته‌اند. میانه یکی دیگر از شاخص‌های مرکزی است که وضعیت جامعه را نشان می‌دهد. همان‌گونه که در جدول (1-4) مشاهده می‌شود میانه متغیر اهرم مالی برابر با 0/44 است که نشان می‌دهد نیمی از داده‌های این متغیر کمتر از این مقدار و نیمی دیگر بیشتر از این مقدار می‌باشد. نکته مهمی که از مقایسه میانگین و میانه می‌توان استنباط نمود، موضوع نرمال بودن داده‌هاست. با توجه به نزدیک بودن مقادیر میانه و میانگین می‌توان بیان کرد که متغیرهای پژوهش از توزیع آماری مناسبی برخوردار هستند. همان‌گونه که جدول (1-4) نشان می‌دهد، در تحقیق حاضر متغیر اندازه شرکت (SIZE) و متغیر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام (ROE) به ترتیب دارای بیشترین و کمترین مقدار میانگین هستند.

1. جدول ب-1 بخش پیوست

شاخص‌های پراکندگی به‌طور کلی معیاری برای تعیین میزان پراکندگی داده‌ها از یکدیگر یا میزان پراکندگی آن‌ها نسبت به میانگین است. از جمله مهم‌ترین شاخص‌های پراکندگی که شرط مطلوب برای وارد کردن متغیر به مدل رگرسیونی می‌باشد، انحراف معیار است. همان‌گونه که در جدول (1-4) مشاهده می‌شود، بیشترین و کمترین مقدار این پارامتر برابر با 0/88 و 0/00 است که به ترتیب مربوط به متغیرهای اندازه شرکت (Size) و نسبت دارایی‌های نامشهود (Intangible) می‌باشد.

هم‌چنین قبل از برآورد مدل‌های رگرسیون لجستیک، باید از عدم وجود هم‌خطی میان متغیرهای مستقل اطمینان حاصل کرد. یکی از روش‌های آزمون هم‌خطی محاسبه ماتریس همبستگی است. در این ماتریس، ضریب همبستگی بین هر زوج از متغیرهای مستقل محاسبه می‌شود. عدم همبستگی متغیرهای مستقل به معنای این است که ضریب همبستگی بین هر زوج از متغیرهای مستقل مساوی صفر است؛ اما در عمل به دست آوردن ضریب همبستگی صفر ممکن نیست و به‌عنوان یک قاعده می‌توان ضرایب همبستگی کمتر از 50 درصد بین هر زوج متغیرهای مستقل را قابل قبول دانست و نگران وجود هم‌خطی نبود. میزان نوسانات هم‌خطی بین متغیرهای مستقل مدل در جدول (2-4) ارائه شده است. همان‌گونه که جدول (2-4) نشان می‌دهد در این پژوهش چون تمام ضرایب برآورد شده معنی‌دار و تفکیک‌پذیر هستند، بیانگر این موضوع است که هم‌خطی میان متغیرها حاد نیست.

جدول 2-4. جدول ماتریس همبستگی متغیرهای تحقیق¹

Intangible	Tangible	LEV	ROS	SIZE	SUB	ROE	ROA	نماد
							۱	ROA
						۱	۰/۰۳	ROE
					۱	-۰/۱۱	۰/۵۶***	SUB
				۱	-۰/۵۴***	۰/۳۷***	۰/۲۲	SIZE
			۱	-۰/۱۶	-۰/۰۴	-۰/۰۷	۰/۳۳*	ROS
		۱	۰/۲۱	-۰/۳۰*	۰/۰۱	۰/۰۳	-۰/۲۵	LEV
	۱	-۰/۳۹***	-۰/۷۲***	۰/۱۱	-۰/۰۲	۰/۱۳	-۰۱۱	Tangible
۱	۰/۴۸***	۰/۴۴***	۰/۶۱***	-۰/۱۲	-۰/۱۷	۰/۰۰	۰/۱۵	Intangible

*معناداری در سطح اطمینان 95٪ و **معناداری در سطح اطمینان 99٪.

3-4- آمار استنباطی

در این بخش با استفاده از آزمون‌های آماری، به تجزیه و تحلیل مدل رگرسیونی پژوهش و بررسی معناداری مدل رگرسیون و ضرایب متغیرهای پژوهش پرداخته و اقدام به تأیید یا رد فرضیه‌ها می‌گردد.

1-3-4- آزمون فرضیه‌ها

مسئله آزمون فرض آماری را می‌توان به‌طور ساده و به‌صورت زیر تعریف کرد: آیا مشاهده یا یافته‌ای معین، با برخی از فرضیات سازگار است یا خیر؟ واژه سازگار در این جا به معنی اندازه کافی نزدیک به مقدار مفروض جهت پذیرش فرضیه اظهار شده است. به زبان آمار، فرضیه اظهار شده فرضیه عدم نامیده شده و با عنوان فرضیه صفر نمایش داده می‌شود. فرضیه عدم معمولاً در مقابل یک فرضیه جایگزین که فرضیه یک نامیده می‌شود، قرار گرفته و آزمون می‌گردد. فرضیه جایگزین می‌تواند ساده یا مرکب باشد. نظریه آزمون فرضیه‌ای، ایجاد قوانین یا روش‌هایی را برای تصمیم‌گیری درباره پذیرش یا رد فرضیه عدم مورد بررسی قرار می‌دهد (گجراتی^۱، 1391).

در پژوهش حاضر جهت تخمین مدل‌ها از تکنیک اقتصادسنجی با رویکرد داده‌های پانل، طی سال‌های 1392 الی 1396 استفاده شده است. بدین منظور قبل از تخمین مدل‌های نهایی، آزمون‌های ریشه واحد و شناسایی در مدل، مورد بررسی قرار گرفته است. در نهایت پس از مشخص شدن روش برآورد، تخمین مدل صورت گرفته است.

1-1-3-4- آزمون مانایی متغیرها

قبل از برآورد مدل‌ها، برای اطمینان از ساختگی نبودن و در پی آن نتایج نامطمئن، چگونگی مانایی (پایایی) متغیرها با استفاده از آزمون ریشه واحد لوین، لین و چو بررسی گردید. آزمون مذکور از مهم‌ترین آزمون‌های ریشه واحد در داده‌های ترکیبی می‌باشد. وقفه‌های بهینه در این آزمون با معیار شوارتز بی‌زین^۲ تعیین شده است. نتایج آزمون ریشه واحد متغیرها در جدول (3-4) ارائه شده است:

¹ Gujarati

² Schwarz Bayesian

جدول 3-4. نتایج آزمون ریشه واحد متغیرهای تحقیق^۱

تعیین وقفه بهینه با معیار شوارتز بیزین			نماد	متغیرها
مرتبۀ تفاضل‌گیری	آزمون ریشه واحد لوین، لین و چو			
	سطح معنی‌داری	آماره t		
در سطح	۰/۰۴۲	-۱/۷۱۷	ROA	نرخ بازده دارایی‌ها
در سطح	۰/۰۰۲	-۲/۷۷۵	ROE	نرخ بازده حقوق صاحبان سهام
در سطح	۰/۰۰۰	-۴/۴۰۱	SUB	پارانه
در سطح	۰/۰۰۰	-۳۵/۹۷۶	SIZE	اندازه شرکت
در سطح	۰/۰۰۰	-۷/۴۱۳	ROS	بازده درآمدها
در سطح	۰/۰۰۰	-۴/۴۱۳	LEV	اهرم مالی
در سطح	۰/۰۰۲	-۲/۷۶۹	Tangible	نسبت دارایی‌های عملیاتی
در سطح	۰/۰۰۰	-۷/۳۴۴	Intangible	نسبت دارایی‌های نامشهود

منبع: یافته‌های تحقیق بر اساس خروجی نرم‌افزار Eviews

همان‌گونه که جدول (3-4) نشان می‌دهد به دلیل کمتر از 5 درصد بودن سطح معنی‌داری این آزمون، تمامی متغیرها در سطح پایا بوده و مانایی آن‌ها مورد تأیید قرار گرفت؛ لذا می‌توان به نتایج حاصل از تخمین مدل‌ها اعتماد نمود.

1-3-4-2- آزمون‌های پیش فرض

جهت آزمون فرضیه‌های پژوهش و تجزیه و تحلیل داده‌های گردآوری شده، به پیروی از پژوهش لیم و همکاران (2018) از مدل‌های رگرسیون چندگانه به شرح ذیل بهره‌گیری شده است:

رابطه (1-4)

$$FP_{i,t} = \beta_0 + \beta_1 SUB_{i,t} + \beta_2 SIZE_{i,t} + \beta_3 ROS_{i,t} + \beta_4 LEV_{i,t} + \beta_5 TANGIBLE_{i,t} + \beta_6 INTANGIBLE_{i,t} + \sum_j FIRM + \sum_t YEAR + \varepsilon_{it}$$

براساس ادبیات اقتصادسنجی داده‌های پانل، قبل از تخمین مدل‌ها لازم است با استفاده از آماره آزمون F لیمر همگنی داده‌ها و در نتیجه استفاده از روش تخمین داده‌های پانل مورد آزمون قرار گیرد. هم‌چنین به منظور انتخاب روش تخمین مناسب از بین روش با اثرات ثابت و تصادفی باید از آماره آزمون هاسمن و به منظور

۱. جداول ب-3 تا ب-13 بخش پیوست

انتخاب روش تخمین مناسب از بین روش با اثرات تصادفی و اثرات تجمیعی از آزمون ضریب لاگرانژ استفاده شود. نتایج حاصل از آزمون‌های پیش‌فرض برای فرضیه‌های تحقیق، در جدول (4-4) ارائه شده است.

نتایج آماره آزمون F لیمر برای تمامی مدل‌های تحقیق به دلیل سطح معناداری کمتر از 5 درصد، دلالت بر معنی‌دار بودن استفاده از روش داده‌های پانل به‌جای استفاده از روش اثرات تجمیعی دارد. نتایج آزمون هاسمن نیز در مدل‌های پژوهش با متغیر مستقل یارانه، به دلیل سطح معناداری بیشتر از 5 درصد، دلالت بر معنی‌دار بودن استفاده از روش اثرات تصادفی دارد. همچنین نتایج حاصل از آزمون ضریب لاگرانژ برای تمام مدل‌های رگرسیونی، به دلیل سطح معناداری بیشتر از ده درصد، دلالت بر استفاده از روش اثرات تجمیعی به‌جای استفاده از روش اثرات تصادفی دارد.

همچنین با توجه به این‌که در تحقیق حاضر تعداد مقاطع از دوره زمانی بیشتر است و احتمال ناهمسانی واریانس وجود دارد، باید با انجام آزمون‌های لازم از عدم وجود ناهمسانی واریانس بین جملات اخلاص اطمینان پیدا نمود. در تحقیق حاضر جهت سنجش ناهمسانی واریانس از آزمون نسبت راست‌نمایی استفاده گردید. هم‌چنین یکی از فروض مدل رگرسیون خطی این است که کوواریانس بین اجزای اخلاص در طول زمان صفر است. به‌عبارت‌دیگر فرض می‌شود که خطاها با یکدیگر همبستگی ندارند (بادآور نهندی و همکاران، 1393). در این پژوهش از آزمون بروش-پاگان جهت کشف خودهمبستگی استفاده گردیده است. نتایج حاصل از آزمون‌های نسبت راست‌نمایی و بروش-پاگان برای مدل‌های رگرسیونی تحقیق نیز، در جدول (4-4) ارائه شده است.

جدول 4-04. نتایج آزمون‌های پیش‌فرض¹

تابلوی الف: نتایج آزمون‌های پیش‌فرض برای مدل اول تحقیق					
آزمون متغیر مستقل	آزمون F لیمر	آزمون هاسمن	آزمون ضریب لاگرانژ	آزمون نسبت راست‌نمایی	آزمون بروش-پاگان
یارانه	۳/۱۳۹**	۹/۵۸۳	۱/۸۶۶	۱۰۹/۶۰۳***	۴۲/۹۴۴
تابلوی ب: نتایج آزمون‌های پیش‌فرض برای مدل دوم تحقیق					
آزمون متغیر مستقل	آزمون F لیمر	آزمون هاسمن	آزمون ضریب لاگرانژ	آزمون نسبت راست‌نمایی	آزمون بروش-پاگان
یارانه	۲/۶۸۴**	۱۱/۸۵۲*	۲/۳۳۰	۱۷۰/۲۳۱***	۱۰۱/۱۱۳***

* معناداری در سطح اطمینان 90٪، ** معناداری در سطح اطمینان 95٪ و *** معناداری در سطح اطمینان 99٪.

نتایج آماره آزمون نسبت راست‌نمایی برای تمامی مدل‌ها به دلیل سطح معنی‌داری کمتر از 1 درصد، دلالت بر وجود ناهمسانی واریانس بین جملات اخلاص دارد. همچنین نتایج آماره آزمون بروش-پاگان برای مدل دوم به دلیل سطح معنی‌داری کمتر از 1 درصد، حاکی از وجود خودهمبستگی سریالی در مدل‌ها می‌باشد. بنابراین، با توجه به نتایج به‌دست‌آمده جهت رفع ناهمسانی واریانس و خودهمبستگی سریالی در برآورد نهایی مدل‌ها از روش حداقل مربعات تعمیم‌یافته¹ باید استفاده گردد.

3-1-3-4- آزمون مدل اول تحقیق

فرضیه تحقیق: بین هدفمندسازی یارانه‌ها و عملکرد مالی شرکت‌ها (نرخ بازده دارایی‌ها) رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه تحقیق در جدول (4-5) ارائه شده است. همان‌گونه که جدول (4-5) نشان می‌دهد، با توجه به سطح معناداری کمتر از 1 درصد در مدل رگرسیونی فرضیه تحقیق، متغیر مستقل پژوهش یعنی هدفمندسازی یارانه‌ها (SUB) روابط معناداری با متغیر نرخ بازده دارایی‌ها (ROA) به‌عنوان شاخص عملکرد مالی شرکت‌ها، در سطح اطمینان 99 درصد دارد که با توجه به مقدار ضریب بتا جهت این روابط معکوس است. به عبارت دیگر هدفمندسازی یارانه‌ها موجب تضعیف عملکرد شرکت می‌گردد. در نتیجه فرض H_1 فرضیه تحقیق مبنی بر وجود ارتباط معنادار بین هدفمندسازی یارانه‌ها و عملکرد مالی شرکت‌ها تأیید و فرض H_0 رد می‌گردد.

همچنین مطابق با نتایج جدول (4-5)، متغیرهای کنترلی اندازه شرکت (SIZE)، اهرم مالی (LEV)، نسبت دارایی عملیاتی (Tangible) و نسبت دارایی‌های نامشهود (Intangible) در مدل رگرسیونی اول تحقیق، روابط معناداری با متغیر نرخ بازده دارایی‌ها (ROA) به ترتیب در سطح اطمینان 99، 90، 99 و 99 درصد دارند؛ اما برای متغیر بازده درآمدها (ROS) رابطه معناداری با متغیر نرخ بازده دارایی‌ها (ROA) مشاهده نشد. این نتایج نشان می‌دهد که متغیرهای کنترلی اندازه شرکت (SIZE)، اهرم مالی (LEV)، نسبت دارایی عملیاتی (Tangible) و نسبت دارایی‌های نامشهود (Intangible)، عملکرد مالی شرکت را بهتر توجیه می‌کنند.

¹ Generalized Least Squares

جدول 5-04. نتایج حاصل از آزمون فرضیه تحقیق

نرخ بازده حقوق صاحبان سهام (ROE) به‌عنوان شاخص عملکرد مالی شرکت		نرخ بازده دارایی‌ها (ROA) به‌عنوان شاخص عملکرد مالی شرکت		متغیر وابسته:	
احتمال	مقدار ضریب (آماره t)	احتمال	مقدار ضریب (آماره t)	نماد	متغیرهای توضیحی
۰/۰۱۳	-۱/۲۴۳ (-۲/۶۰۷)**	۰/۰۰۰	-۱/۳۵۴ (-۵/۹۵۲)	C	عرض از مبدأ
۰/۰۴۳	-۲/۰۴۳** (-۲/۰۸۵)	۰/۰۱۰	-۰/۷۴۸*** (-۲/۷۵۸)	SUB	یارانه
۰/۱۳۲	۰/۰۲۲ (۱/۵۳۷)	۰/۰۰۰	۰/۰۶۹*** (۵/۰۰۶)	SIZE	اندازه شرکت
۰/۱۷۹	۰/۷۲۷ (۱/۳۶۸)	۰/۱۳۱	۰/۳۱۱ (۱/۵۵۶)	ROS	بازده درآمدها
۰/۴۷۰	-۰/۰۳۳ (-۰/۷۲۸)	۰/۰۶۷	-۰/۰۳۳* (-۱/۹۱۰)	LEV	اهرم مالی
۰/۰۱۴	۰/۸۵۵** (۲/۵۸۱)	۰/۰۰۹	۰/۲۱۱*** (۲/۸۱۷)	Tangible	نسبت دارایی‌های عملیاتی
۰/۹۱۴	-۰/۵۱۸ (-۰/۰۹۷)	۰/۰۰۸	۵۰/۷۸۹*** (۲/۷۸۴)	Intangible	نسبت دارایی‌های نامشهود
۴۵		۴۵		تعداد مشاهده‌ها	
۰/۵۰۷		۰/۹۱۱		ضریب تعیین تعدیل‌شده	
۸/۵۷۰***		۲۶/۲۵۲***		آماره F	
کنترل نشد ^۱		کنترل شد.		اثرات سال و شرکت	

* معناداری در سطح اطمینان ۹۰٪، ** معناداری در سطح اطمینان ۹۵٪ و *** معناداری در سطح اطمینان ۹۹٪.

^۱ اثرات سال و شرکت در مدل دوم لحاظ نگردیده است، زیرا منجر به هم‌خطی، می‌شد.

هم‌چنین مطابق جدول (4-5) معنی‌داری آماره فیشر در مدل رگرسیونی اول تحقیق بیانگر معنی‌داری کلی

مدل است و نشان می‌دهد مدل تحقیق از اعتبار بالایی برخوردار هستند. هم‌چنین ضریب تعیین تعدیل‌شده

نشان می‌دهد که متغیرهای توضیحی در مجموع درصدهای مناسبی از تغییرات متغیر وابسته را تبیین

می‌نمایند.

4-3-1-4- آزمون مدل دوم تحقیق

فرضیه تحقیق: بین هدفمندسازی یارانه‌ها و عملکرد مالی شرکت‌ها (نرخ بازده حقوق صاحبان سهام) رابطه معناداری وجود دارد.

نتایج حاصل از آزمون فرضیه تحقیق در جدول (4-5) ارائه شده است. همان‌گونه که جدول (4-5) نشان می‌دهد، با توجه به سطح معناداری کمتر از 5 درصد در مدل رگرسیونی فرضیه تحقیق، متغیر مستقل پژوهش یعنی هدفمندسازی یارانه‌ها (SUB) رابطه معناداری با متغیر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام (ROE) به‌عنوان شاخص عملکرد مالی شرکت‌ها، در سطح اطمینان 95 درصد دارد که با توجه به مقدار ضریب بتا جهت این روابط معکوس است. به عبارت دیگر هدفمندسازی یارانه‌ها موجب تضعیف عملکرد شرکت می‌گردد. در نتیجه فرض H_1 فرضیه تحقیق مبنی بر وجود ارتباط معنادار بین هدفمندسازی یارانه‌ها و عملکرد مالی شرکت‌ها تأیید و فرض H_0 رد می‌گردد.

هم‌چنین مطابق با نتایج جدول (4-5)، فقط متغیر نسبت دارایی عملیاتی (Tangible) رابطه معناداری با متغیر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام (ROE) به ترتیب در سطح اطمینان 95 درصد دارد؛ اما سایر متغیرهای کنترلی یعنی اندازه شرکت (SIZE)، بازده درآمدها (ROS)، اهرم مالی (LEV) و نسبت دارایی‌های نامشهود (Inangible) رابطه معناداری با متغیر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام (ROE) نداشتند.

هم‌چنین مطابق جدول (4-5) معنی‌داری آماره فیشر در مدل رگرسیونی دوم تحقیق بیانگر معنی‌داری کلی مدل است و نشان می‌دهد مدل تحقیق از اعتبار بالایی برخوردار هستند. هم‌چنین ضریب تعیین تعدیل‌شده نشان می‌دهد که متغیرهای توضیحی در مجموع درصدهای مناسبی از تغییرات متغیر وابسته را تبیین می‌نمایند.

4-4- خلاصه فصل

در این فصل پس از بیان مقدمه‌ای در ارتباط با نحوه تجزیه و تحلیل داده‌ها، داده‌های گردآوری شده از دو بعد آمارهای توصیفی و استنباطی مورد تحلیل قرار گرفتند. در ادامه فرضیه‌های پژوهش با توجه به اطلاعات به‌دست‌آمده با استفاده از نرم‌افزار Eviews مورد آزمون قرار گرفت. در کل این فصل ماحصل و نتیجه کار یک پژوهش می‌باشد که محقق در خصوص فرضیه تدوین‌شده به جواب می‌رسد. نتایج تحلیل‌های انجام‌شده در این فصل بر این امر دلالت داشتند که بین هدفمندسازی یارانه‌ها و عملکرد مالی شرکت‌ها ارتباط معناداری وجود

دارد و این متغیر تاثیر معکوسی بر عملکرد مالی شرکت‌ها دارد. خلاصه نتایج پژوهش در جدول (6-4) نشان داده شده است.

جدول 6-04. خلاصه نتایج آزمون فرضیات

جهت ارتباط	نتیجه	متغیر مستقل	شرح فرضیه تحقیق
معکوس	تأیید فرضیه	هدفمندسازی یارانه‌ها	فرضیه اصلی تحقیق: بین هدفمندسازی یارانه‌ها و عملکرد مالی شرکت‌ها (نرخ بازده دارایی‌ها) رابطه معناداری وجود دارد.
معکوس	تأیید فرضیه	هدفمندسازی یارانه‌ها	فرضیه اصلی تحقیق: بین هدفمندسازی یارانه‌ها و عملکرد مالی شرکت‌ها (نرخ بازده حقوق صاحبان سهام) رابطه معناداری وجود دارد.

فصل پنجم

نتیجه گیری و پیشنهادها

1-5- مقدمه

یکی از مهم‌ترین بخش‌های یک تحقیق فصل نتایج و پیشنهادهای آن است. بیشتر کوشش‌هایی که در فرایند تحقیق صورت می‌گیرد، در واقع برای دستیابی به نتایج و پیشنهادهای تحقیق است، چراکه هدف از انجام تحقیق یافتن راه‌حل برای مشکلاتی است که وجود دارند و یا در طی تحقیق و پژوهش بروز می‌کنند و شناسایی می‌شوند. کوشش‌های پژوهشگر با پایان یافتن تجزیه و تحلیل اطلاعات جمع‌آوری شده خاتمه نمی‌پذیرد. پژوهشگر مسئولیت دیگری به عهده دارد و آن عبارت است از مطلع کردن اعضای جامعه از یافته‌های پژوهشی خود. به عبارت دیگر تلاش‌های پژوهشگر با تهیه گزارش پژوهشی خاتمه می‌پذیرد. به هنگام نگارش گزارش تحقیق، اطلاعات پراکنده و به ظاهر بی‌معنی و مبهم، پیوند می‌یابند، معنا می‌پذیرند و از بی‌شکلی بیرون می‌آیند. بنابراین در عالی‌ترین سطوح تخصص در کار تحقیق بدان پرداخته می‌شود و اثری جاودان پدید می‌آید.

در این فصل با توجه به کلیات موضوع تحقیق، مبانی نظری و پیشینه تحقیق، روش‌شناسی و نتایج به دست آمده از جمع‌آوری و تجزیه و تحلیل آماری داده‌های تحقیق در فصول گذشته، در ابتدا خلاصه‌ای از فرآیند تحقیق ارائه می‌گردد و در ادامه به مروری بر نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل‌هایی که در فصل چهارم انجام شده و تطبیق آن‌ها با تحقیقات پیشین می‌پردازیم؛ سپس به نتیجه‌گیری کلی از این تحقیق پرداخته و در نهایت پس از بیان محدودیت‌های تحقیق، پیشنهادهایی به استفاده‌کنندگان از نتایج تحقیق و علاقه‌مندان به انجام تحقیقات آتی در این حوزه ارائه می‌شود.

2-5- خلاصه تحقیق

در این بخش، آن‌چه از ابتدا تا انتهای تحقیق انجام شده است را به‌اجمال تبیین نموده و ضمن ارائه یک دید کلی از فرآیند تحقیق به خواننده جهت درک بهتر پژوهش کمک خواهد شد. هدف اصلی تحقیق حاضر بررسی تأثیر متغیر هدفمندی‌سازی یارانه‌ها بر عملکرد مالی شرکت‌های آب منطقه‌ای بوده است.

در این راستا 9 شرکت آب منطقه‌ای کشور به‌عنوان نمونه آماری در طول یک دوره زمانی پنج‌ساله (1396-1392) و در مجموع 45 مشاهده (سال - شرکت) مورد بررسی قرار گرفت. در پژوهش حاضر جهت سنجش عملکرد مالی به‌عنوان متغیر وابسته تحقیق، به پیروی از پژوهش لیم و همکاران (2018) از دو شاخص

نرخ بازده دارایی‌ها و نرخ بازده حقوق صاحبان سهام شرکت استفاده شده است. هم‌چنین جهت کمی‌سازی متغیر اجرای قانون هدفمندسازی یارانه‌ها به‌عنوان متغیر مستقل تحقیق، از نسبت میزان یارانه دریافتی به مجموع دارایی‌های هر یک از شرکت‌های نمونه تحقیق استفاده شده است.

در این تحقیق جهت گردآوری داده‌های مورد نیاز برای آزمون فرضیات، از بانک‌های اطلاعاتی، اسناد، سوابق و گزارش‌های حسابرسی شرکت‌ها و صورت‌های مالی و سایر اسناد و مدارک و یادداشت‌های همراه شرکت‌های منتخب استفاده شده است. در ادامه داده‌های فوق با استفاده از نرم‌افزار Excel مرتب‌سازی و محاسبات اولیه بر روی آن‌ها جهت رسیدن به متغیرهای اصلی پژوهش انجام پذیرفت. داده‌های نهایی جهت تجزیه و تحلیل براساس مدل‌های معرفی شده پژوهش به نرم‌افزار Eviews منتقل شدند.

قبل از آزمون فرضیه اصلی پژوهش و برازش نهایی مدل‌ها، به بررسی و تحلیل آماره‌های توصیفی (شاخص‌های مرکزی و پراکندگی یعنی میانگین، میانه، انحراف معیار، ضریب چولگی و ضریب کشیدگی) متغیرهای پژوهش پرداخته شد. با توجه به این‌که داده‌های مورد استفاده در این تحقیق از نوع داده‌های ترکیبی بود، لذا با استفاده از آزمون‌های تشخیصی انتخاب روش برازش هم‌چون آزمون F لیمر، آزمون هاسمن و آزمون ضریب لاگرانژ اقدام به انتخاب روش مناسب برای مدل مربوط به هر یک از فرضیه‌های تحقیق گردید.

3-5- تفسیر یافته‌ها و مقایسه آنان با نتایج تحقیق‌های انجام شده

نتایج حاصل از آزمون مدل اول تحقیق حاکی از این بود که میان هدفمندسازی یارانه‌ها به‌عنوان متغیر مستقل تحقیق، با متغیر نرخ بازده دارایی‌ها به‌عنوان شاخص عملکرد مالی شرکت‌ها رابطه معنادار و معکوسی وجود دارد. به عبارت بهتر، هدفمندسازی یارانه‌ها موجب تضعیف عملکرد شرکت شده است. این نتایج، با نتایج پژوهش‌های محسنی و ابونوری (1396) و کوتون و هوراک (2018)، مطابق بوده و با نتایج پژوهش علیپور و شریعت جعفری (1396)، حیدری و فاضل یزدی (1396) و رنتچر و همکاران (2014) در تضاد است.

نتایج حاصل از آزمون مدل دوم تحقیق حاکی از این بود که میان هدفمندسازی یارانه‌ها به‌عنوان متغیر مستقل تحقیق، با متغیر نرخ بازده حقوق صاحبان سهام به‌عنوان شاخص عملکرد مالی شرکت‌ها رابطه معنادار و معکوسی وجود دارد. به عبارت بهتر، هدفمندسازی یارانه‌ها موجب تضعیف عملکرد شرکت شده است. این نتایج، با نتایج پژوهش‌های منوچهری و همکاران (1394)، هاوول (2017) و خداویسی و همکاران (1395)

مطابق بوده و با نتایج پژوهش عالمی (1393)، طاهری‌نیا و حسوند (1393)، ژانگ و همکاران (2014) در تضاد است.

4-5- نتیجه گیری

در ادبیات پژوهش، بسیاری از مطالعات رابطه بین هدفمندی‌سازی یارانه‌ها و عملکرد شرکت را بررسی کرده‌اند؛ با این حال، تاکنون مطالعات اندکی مبحث هدفمندی‌سازی یارانه‌ها را در شرکت‌های آب منطقه‌ای مورد بررسی قرار داده‌اند. به همین خاطر مطالعه حاضر به دنبال پر کردن این شکاف و فاصله انجام گردید. مطالعه حاضر ضمن بررسی تأثیرگذاری هدفمندی‌سازی یارانه‌ها بر عملکرد مالی شرکت‌ها، ادبیات تحقیق‌های قبلی را تعمیم داده و نقش این متغیر مستقل را بر عملکرد مالی شرکت‌ها آزمون نمود. به‌طور کلی نتایج روش آماری به‌کاربرده شده برای پژوهش حاکی از آن بود که رابطه معناداری بین هدفمندی‌سازی یارانه‌ها و شاخص عملکرد مالی شرکت‌ها وجود دارد، به این معنی که هدفمندی‌سازی یارانه‌ها موجب عملکرد ضعیف شرکت‌ها گردیده است.

مطابق با ادبیات تحقیق‌های پیشین، توزیع یارانه‌ها به شدت ناعادلانه است. برای اصلاح ساختارهای تولیدی کشور، مدیریت بهینه مصرف انرژی و توزیع عادلانه یارانه‌ها، هدفمندی‌سازی یارانه‌ها با استفاده از مناسب‌ترین شیوه، ضرورت دارد. با توجه به نقش این یارانه‌ها بر بهای تمام شده شرکت‌ها، این موضوع می‌تواند به شدت بر میزان رقابت پذیری آن‌ها اثرگذار باشد. یافته‌های تحقیق نشان داد که هدفمندی‌سازی یارانه‌ها، عملکرد شرکت‌ها را تضعیف می‌نماید؛ چراکه در محیط کشور در حال توسعه ای نظیر ایران، ناکارایی نظام توزیع یارانه دولتی، اثرات منفی بر کنترل قیمت محصولات دارد. همچنین با توجه به این که در ایران ساختارهای تولیدی، مدیریت مصرف انرژی و توزیع عادلانه یارانه‌ها دچار مشکلات اساسی است و تولید در ایران بر پایه انرژی ارزان (تقریباً رایگان) بنیان گذاری شده است، بهره‌وری انرژی بسیار پایین می‌باشد. برخی کارشناسان، اختصاص نیافتن بخش مهمی از منابع هدفمندی‌سازی یارانه‌ها به بخش تولید را عامل بی‌اثرسازی یارانه‌ها دانسته‌اند. مهم‌تر از آن در گذشته به دلیل این که شرکت‌های دولتی یارانه دریافت می‌کردند، بهایی که توسط این شرکت‌ها برای آب، برق و غیره تعیین می‌شد، کمتر از بهای تمام شده تولید محصول یا خدمت ارائه شده بود؛ اما پس از اجرای قانون هدفمندی‌سازی یارانه‌ها در ایران و پرداخت بخش عمده‌ای از این یارانه‌ها به صورت نقدی و مستقیم به مردم، بهای فروش محصولات و خدمات این شرکت‌های دولتی نظیر شرکت‌های آب منطقه‌ای افزایش

محسوسی پیدا کرد ولی زیاد نزدیک به بهای تعیین شده این شرکت ها نیست. و این موضوع عملکرد شرکت- های دولتی را تحت تاثیر قرار داده و حاشیه سود آن ها بیشتر از قبل کاهش پیدا کرد، کما این که با توجه به ماهیت غیرانتفاعی شرکت های دولتی، در موارد بسیاری این شرکت ها زیان ده هستند. هم چنین نتایج تحقیق حاکی از آن بود که از میان متغیرهای کنترلی تحقیق، متغیرهای اندازه شرکت، اهرم مالی، نسبت دارایی عملیاتی و نسبت دارایی های نامشهود روابط معناداری با عملکرد مالی شرکت ها دارند. این نتایج نشان می دهد که متغیرهای مذکور نسبت به متغیر بازده درآمدها، عملکرد مالی شرکت را بهتر توجیه می کنند.

5-5- محدودیت های تحقیق

تحقیقات علمی و پژوهشی غالباً با محدودیت هایی مواجه است که به ثبات و روایی یافته های تحقیق لطمه می زند. با این حال تلاش محقق باید در این راستا باشد که ضمن حفظ ارزش علمی مطالعه به دنبال راهکارهای رفع یا مقابله با محدودیت ها باشد. در این تحقیق نیز محدودیت ها و مشکلاتی در روندکاری تحقیق وجود داشت که در زیر به اهم آن ها اشاره شده است.

1) محدودیت اول مربوط به قابلیت تعمیم نتایج است، با توجه به این که در این پژوهش انتخاب اولیه نمونه ای از شرکت ها براساس در دسترس بودن داده هاست، نمونه گیری تصادفی به کار نرفت؛ زیرا در این صورت تعداد نمونه از اندازه نمونه فعلی کمتر می شد. در نتیجه به دلیل تعداد محدود شرکت های آب منطقه ای، مشاهدات پژوهش نیز کاهش یافت.

2) محدودیت دوم مربوط به میزان گردآوری داده های تحقیق است. که با توجه به موضوع پژوهش و اجبار به مراجعه حضوری به شرکت های آب منطقه ای، عدم پاسخگویی از جانب آن ها باعث زمان بر و هزینه بر شدن پژوهش حاضر گردید.

3) محدودیت سوم مربوط به شرایط سیاسی، اقتصادی و اجتماعی (به ویژه شرایط تورمی کشور و عدم تهیه صورت های مالی تعدیل شده بر مبنای تورم) است که بر یافته های پژوهش مؤثر بوده و کنترل آن ها دشوار است.

5-6- پیشنهادهای تحقیق

5-6-1- پیشنهادهای کاربردی

با توجه به نتایج پژوهش و تأیید وجود رابطه معنادار و معکوس میان هدفمندسازی یارانه ها و عملکرد مالی شرکت‌ها، پیشنهاد می‌شود برای هدفمندسازی یارانه‌ها در سطح شرکت‌های آب منطقه‌ای، ابتدا عواملی که منجر به انحراف اهداف هدفمندسازی یارانه‌ها شده است، شناسایی شود.

با توجه به این که پس از هدفمندسازی یارانه‌ها، یارانه دولتی بیشتر به صورت مستقیم به مردم جامعه پرداخت و مبلغ یارانه کمتری به شرکت‌های دولتی نظیر شرکت آب منطقه ای پرداخت می‌شود، انتظار می‌رود وضعیت مالی این شرکت‌ها تحت تاثیر قرار گیرد و به دلیل کاهش جریان نقدینگی در این شرکت‌ها، عملکرد آن‌ها را تحت تاثیر قرار دهد.

افزایش هزینه‌ها و قیمت تمام شده محصول یا خدمت ارائه شده از یک سو و عدم امکان افزایش قیمت ارائه محصول یا خدمت از سوی دیگر، مهم‌ترین عواملی هستند که شرایط اقتصادی یک بنگاه را تحت تاثیر قرار می‌دهند. افزایش قیمت نهاده‌های تولید به‌ویژه در بخش نیرو، در بهترین شرایط، حاشیه سود شرکت‌ها را کاهش می‌دهد و بسیاری از شرکت‌ها را نیز در وضعیت زیاندهی قرار می‌دهد و آن‌ها را با خطر ورشکستگی مواجه می‌سازد که متأسفانه این موضوع برای شرکت‌های دولتی به امری موجه تبدیل شده است. از این رو انتظار می‌رود به منظور تحقق اهداف هدفمندسازی یارانه ها، پرداخت آن‌ها در راستای اهداف تعریف شده در سند 2030 مورد بازنگری قرار گیرد.

به مدیران و تصمیم گیرندگان شرکت های آب منطقه ای پیشنهاد می‌شود که در شرایط فعلی وابستگی خود را به صورت تدریجی نسبت به یارانه های دولتی کمتر کنند، زیرا با توجه به نتایج پژوهش (یارانه ها منجر به تضعیف عملکرد مالی می‌شوند)، و همچنین پیشنهاد می‌شود که این کار از طریق افزایش قیمت آب معادل بهای تمام شده، انجام بدهند، که هم وابستگی خودشان نسبت به یارانه ها کمتر می‌کنند و همچنین افزایش قیمت آب منجر به کاهش زیان عملیاتی می‌شود که این نهادها هر ساله متحمل می‌شدند و در نتیجه نرخ بازده دارایی و نرخ حقوق صاحبان سهام افزایش می‌یابد. و انتظار می‌رود که این شرایط منجر به بهبود عملکرد مالی شرکت های آب منطقه ای شود.

2-6-5- پیشنهادهایی برای تحقیقات آتی

1. پژوهش حاضر از جمله اولین پژوهش‌هایی است که در فضای اقتصادی ایران در خصوص بررسی تأثیر هدفمندسازی یارانه‌ها بر عملکرد مالی شرکت‌های آب منطقه‌ای صورت پذیرفته است؛ بنابراین این پژوهش می‌تواند الگوی مناسبی برای پژوهش‌های آتی در نظر گرفته شود. به‌عنوان مثال در پژوهش‌های آتی می‌توان تاثیر این متغیر مستقل بر ارزش شرکت و سایر متغیرهای مالی را مورد بررسی قرار داد.
2. با توجه به این‌که جامعه آماری مورد مطالعه، شرکت‌های دولتی می‌باشد می‌توان، در صورت امکان رویه‌ای انتخاب شود تا سایر شرکت‌های دولتی نظیر شرکت‌های نفت و گاز نیز مورد مطالعه قرار گیرد.
3. در تحقیق حاضر، مدل‌های رگرسیونی فرضیه‌های تحقیق فقط برای شرکت آب منطقه‌ای به‌صورت یکجا برآورد شده است؛ از این رو پیشنهاد می‌شود در مطالعات آتی، مدل‌های مذکور برای صنایع گوناگون و شرکت‌های دولتی مختلف به تفکیک برآورد گردند.

7-5- خلاصه فصل

در این فصل نتایج به‌دست‌آمده از آزمون فرضیه‌ها و تحلیل‌های آماری انجام‌شده در فصل قبل مورد تفسیر قرار گرفتند. نتایج حاصل از آزمون فرضیه‌ها، حاکی از وجود رابطه معنادار میان هدفمندسازی یارانه‌ها و عملکرد مالی شرکت‌ها بود. سپس نتیجه‌گیری کلی ارائه گردید و در ادامه فصل نیز محدودیت‌های موجود در راه انجام این پژوهش و پیشنهاد‌های موردنظر جهت انجام پژوهش‌های آتی بیان شد. تحقیقات آتی در راستای اهداف این پژوهش، مشارکتی ارزشمند جهت تعیین خط‌مشی عمومی و تکمیل پیشینه موجود خواهد بود.

فهرست منابع و مأخذ

منابع فارسی

- آزادی خواه سلیمی، مجید (1387). "آشنایی با سیستم سنتی و نوین: ارزیابی عملکرد سازمانی". مجله میثاق مدیران، شماره 37، ص. 57-64.
- انصاری، عبدالمهدی؛ کریمی، محسن (1388). بررسی توان معیار های ارزیابی عملکرد مدیریت در تبیین ارزش ایجاد شده برای سهام داران، تحقیقات حسابداری، 1(1)، 112-129.
- ابونوری، اسماعیل؛ جعفری صمیمی، احمد؛ محنت فر، یوسف (1385). "ارزیابی آثار اقتصادی یارانه بنزین بر میزان مصرف آن در ایران، یک تحلیل تجربی طی دوره 1382-1350" جستارهای اقتصادی، صفحات 58-33.
- اکبری، نعمت الله و موذن جمشیدی، هما (1390). تحلیل تاثیر هدفمند کردن یارانه ها بر درآمد و هزینه کلان شهرها، دو فصل نامه مدیریت شهری، ویژه نامه بهار و تابستان، ص 43-60.
- احمد پور، احمد؛ یحیی زاده فر، محمود؛ میر بلوک، حسین (1384). بررسی میزان تأثیر پذیری نرخ بازده سهام از سود نقدی و تغییرات قیمت سهام (شرکت های پذیرفته شده در بورس)، مجله نامه مفید، شماره 51 علمی - پژوهش ISC، ص 85-104.
- احمدی، مهدی (1397)، بررسی ابعاد و پیامد های اجرایی هدفمند کردن یارانه ها، ماهنامه هدایت، سال نهم، شماره 98.
- آذر، عادل و منصور مؤمنی (1395). تشریح مسائل آمار و کاربرد آن در مدیریت (جلد اول)، چاپ نهم، تهران: نشر کوهسار.
- اشرف زاده، حمیدرضا و نادر مهرگان (1393). اقتصادسنجی پانل دیتای پیشرفته، چاپ اول، تهران: انتشارات آگاه.
- اظهار نظر کارشناسی درباره طرح نظارت و همگانی در هدفمند کردن یارانه ها، مرکز پژوهش های مجلس شورای اسلامی، 1387.
- برادران حسن زاده، رسول؛ عابدین زاده، غلامعلی، و بابایی قادر، حسین (1387). ارزش افزوده اقتصادی نگرشی نوین در ارزیابی عملکرد، همایش ملی چشم انداز آتی حسابداری و حسابرسی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد بناب، مهر 1387.

بیات، مریم؛ اکبری نسب، سید یوسف؛ رجبی، عبدالمجید (1394). تحلیل تأثیر هدفمندسازی یارانه ها بر درآمدهای شهرداری قم، سومین کنفرانس بین المللی حسابداری و مدیریت.

پایتختی اسکویی، سیدعلی و لاله طبقچی اکبری (1391). «کاربرد داده های پانل در قالب یک مدل اقتصادسنجی در بخش انرژی»، اولین همایش بین المللی اقتصاد سنجی، روشها و کاربردها، سندج، دانشگاه آزاد اسلامی.

پایگاه اینترنتی: WWW.hadfmandsazi.ir

جهانخانی، علی و ظریف فرد، احمد (1374). آیا مدیران و سهامداران از معیار مناسبی برای اندازه گیری ارزش شرکت استفاده می کنند؟، فصلنامه تحقیقات مالی، 2(7-8)، 41-66.

جهانی، علی (1389)، "هدفمند کردن یارانه ها و تاثیر آن بر بانک ها و موسسات اعتباری"، مجله بانک و اقتصاد، شماره 108، صص 48-51.

حیدری، خ و پرهمه، ز (1389). برآورد آثار احسی قیمت نان و حامل های انرژی روی سبد هزینه خانوار. فصلنامه راهبرد. سال نوزدهم، شماره 57 صص 181-195.

حقیقی، ف (1390). مطالعه تأثیر هدفمند کردن یارانه ها بر کارخانجات دارویی، اولین کنفرانس ملی رویکرد سیستمی.

حیدری، زهره؛ فاضل یزدی، علی (1396). "بررسی تاثیر هدفمند سازی یارانه ها بر عملکرد اقتصادی شرکت های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران"، اولین کنفرانس ملی پژوهش های نوین ایران و جهان در مدیریت، اقتصاد و حسابداری و علوم، دانشگاه علمی کاربردی شوشتر.

حسینی نسب، سید ابراهیم و هاتف حاضری نیری (1391). «تحلیل تعادل عمومی محاسبه پذیر اثر اصلاح یارانه حامل های انرژی بر تورم و تولید ناخالص داخلی»، رشد و توسعه اقتصادی، دوره دوم، شماره 7، صص 67-80.

حسین سهرابی کیش، (1396). بازآفرینی اطلاعات صورت های مالی شرکت های پالایشگاهی نفتی تحت شرایط بازار آزاد و تأثیر آن بر ارزیابی عملکرد مالی آن ها، پایان نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه سیستان و بلوچستان.

حافظ نیا، محمدرضا (1395). مقدمه ای بر روش تحقیق در علوم انسانی، چاپ بیست و دوم، تهران: انتشارات سمت.

خان محمدی، محمد حامد و علی اکبر قره داغی (1393). «بررسی مقایسه ای عملکرد شرکت های واگذارنده قبل و بعد از واگذاری براساس مدل ای اف کیو ام (EFQM) و برخی شاخص های مالی»، دانش حسابرسی، دوره چهاردهم، شماره 57، ص 107-127.

خداویسی، حسن؛ هدایت منتخب و محمد مام عزیزی (1395). «تأثیر آزاد سازی قیمت حامل های انرژی بر صنعت قند کشور» تحقیقات اقتصاد کشاورزی، دوره 8، شماره 4، ص 1-18.

دفتر مطالعات انرژی صنعت و معدن (1389). «هدفمند کردن یارانه ها و آثار آن بر محصولات صنعتی از جمله سیمان و فولاد».

دامغانیان، ج. (1389، آبان). نقش نظام بانکی در طرح هدفمند کردن یارانه ها. انتشارات بانک ملی ایران، ص 32-35.

رهنمای رودپشتی، فریدون (1386)، «بررسی و ارزیابی کارکرد ارزش افزوده اقتصادی و ارزش افزوده بازار جهت ارزیابی عملکرد اقتصادی شرکت ها»، پژوهشنامه اقتصادی، شماره 2، پایپ. 157، 25-175.

رهنمای رودپشتی، فریدون؛ نیکومرام، هاشم و شاهرودیانی، شادی (1385). مدیریت مالی راهبردی (ارزش آفرینی)، انتشارات MCG، چاپ اول، تهران.

رحیمی، غفور (1385). ارزیابی عملکرد و بهبود مستمر سازمان، مجله تدبیر، 173: 55-60.

زواره، پرمه (1383). «بررسی اثر سیاست نقدی کردن یارانه ها بر سطح قیمت ها در ایران»، همایش اقتصاد یارانه، تهران، دانشکده معارف اسلامی و اقتصاد دانشگاه امام صادق ص 217-250.

زیرک، معصومه (1392)، "تحلیل وضعیت پرداخت یارانه ها در ایران با تأکید بر آسیب شناسی سیاست های دولت در راستای اصلاح نظام پرداخت یارانه ها"، فصلنامه سیاستهای مالی و اقتصادی، سال یکم، شماره 1، ص.ص 97-120.

سیف، احمد، کتاب، هدفمند کردن یارانه ها، ناشر: پارس بوک، اسفند 1389.

سید نژاد فهیم، سید رضا؛ آقای، محمد علی؛ نقش استقراض در سودآوری شرکت ها: با نگاه به شرکت های پذیرفته شده در بورس مجله: بورس «دی 1382 - شماره 39، 7 صفحه - از 49 تا 55.

صالح اصفهانی، جواد (1389). بررسی ابعاد مختلف هدفمند کردن یارانه ها، ماهنامه هدایت، سال نهم، شماره

صالحی، مهدی؛ قابضی، روح الله؛ موسوی شیری، محمود؛ بردبار، الیاس (1394)، "بررسی تأثیر پرداخت نقدی یارانه بر قیمت سهام و ایجاد بازده غیر عادی در صنعت فرآورده های نفتی"، فصلنامه مطالعات اقتصاد انرژی، دوره 11، شماره 46، صص 89-112.

طاهری نیا، مسعود؛ حسوند، فرزانه (1393). " بررسی اثر هدفمندی یارانه ها بر بازده (سهام و دارایی ها) شرکتهای پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران (بر حسب نوع صنعت)"، اولین همایش ملی الکترونیکی دستاوردهای نوین در علوم مدیریت و حسابداری، موسسه آموزش عالی صنعت، معدن و تجارت. عزیزاده، مهدی (1389). درآمدی بر تاثیرات اقتصادی هدفمند کردن یارانه ها، اقتصاد شهر، شماره 8، صص 96-107.

عالمی، محمود (1393). بررسی عملکرد شرکت های بورسی قبل و بعد از اجرای فاز اول هدفمندی یارانه ها، پایان نامه کارشناسی ارشد، دماوند، موسسه آموزش عالی ارشاد دماوند.

عباسیان، عزت اله؛ اسدبگی، زهرا (1390). ارتباط هدفمندسازی یارانه های انرژی با رفاه اجتماعی از مسیر رشد اقتصادی، فصلنامه علمی، پژوهش رفاه اجتماعی، سال دوازدهم، شماره 44، صص 143-173. فرزین، محمد رضا؛ حسینی، سید شمس الدین؛ موحدنژاد، علی (1391). مبانی طرح تحول اقتصادی با تاکید بر هدفمندکردن یارانه ها، تهران، معاونت امور اقتصادی وزارت امور اقتصادی و دارایی، جلد اول.

قادری، فرید؛ رزمی، جعفر؛ صادقی، عسگر (1384)، بررسی تأثیر پرداخت یارانه مستقیم انرژی بر شاخص های کلان اقتصادی با نگرش سیستمی"، نشریه دانشکده فنی، جلد 39، شماره 4، صفحات 527-537. کشاورز حداد، غ (1390). ارزیابی کارایی تخصیصی طرح هدفمندسازی یارانه انرژی در صنایع. تحقیقات اقتصادی، 111-136.

گجراتی، دامودار (1391). مبانی اقتصاد سنجی (جلد اول)، (ترجمه: ابریشمی، حمید)، تهران: انتشارات دانشگاه.

محمدزاده، پرویز؛ سیاب ممی پور و مجید فشاری (1389). کاربرد نرم افزار Stata در اقتصادسنجی، چاپ اول، تهران: انتشارات نور علم.

میرباقری، سید محمد رضا؛ کاظمی، امید (1391)، "اثرات اجرای سیاست هدفمندی یارانه ها بر گزارشگری مالی بخش دولتی"، اولین همایش منطقه ای پژوهش ها و راه کارهای نوین در حسابداری و مدیریت، موسسه آموزش عالی غیر انتفاعی شفق، تنکابن.

منوچهری، شاداب؛ واحدی، نسیم و شهیدی زرنیدی، شهناز (1394)، "تأثیر اجرای قانون هدفمندی یارانه‌ها بر مدیریت نقدینگی صنعت برق (مطالعه موردی: صنعت برق هرمزگان)"، اولین کنفرانس بین‌المللی نقش مدیریت انقلاب اسلامی در هندسه قدرت نظام جهانی (مدیریت، سیاست، اقتصاد، فرهنگ، امنیت، حسابداری)، تهران.

ملکیان، اسفندیار و اصغری، جعفر. (1385). مطالعه بین‌ارزش افزوده اقتصادی و نرخ بازده دارایی‌ها در راستای ارزیابی عملکرد شرکت‌های پذیرفته شده در سازمان بورس اوراق بهادار، مجله اقتصادی بورس، (54-55)، 24-33.

موسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی و اقتصاد کشاورزی (1386)؛ "آزادسازی قیمت کالاهای کشاورزی، آثار و راهکارهای پیشنهادی"، تهران، وزارت جهاد کشاورزی.

مصباحی مقدم، غلامرضا، (1390)، اهداف قانون هدفمندی یارانه‌ها سایت آفتاب به آدرس

http://www.aftabir.com/articles/view/economy_marketing_business/financial_economy/c2_1301978439p1.php

مریدی فریمانی، ف. (1385). حذف یارانه‌های انرژی و ارزیابی آثار توزیعی آن. پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه امام صادق.

معصوم زاده، جعفر و علیزاده، مهدی (1389)، تأثیر قانون هدفمند کردن یارانه‌ها بر درآمدها و هزینه‌های شهرداری تهران، فصلنامه اقتصاد شهر.

نیلی، مسعود (1389). ارزیابی پیامدهای اصلاح نظام یارانه انرژی (با تأکید بر صنعت، خانوار، بودجه عمومی دولت و اقتصاد کلان)، پگاهان اندیشه، تهران.

نسیمی، همایون (1382). اصلاح‌های انرژی، انتشارات پیک ادبیات، چاپ اول، سازمان بهینه‌سازی و مصرف سوخت کشور.

نمازی، محمد و زراعتگری، رامین (1388). بررسی کاربرد نسبت توبین و مقایسه آن با سایر معیارهای ارزیابی عملکرد مدیران در شرکت‌های پذیرفته شده در بورس اوراق بهادار تهران، فصلنامه پیشرفت‌های حسابداری، (1) 57/3، 231-262.

وزارت رفاه و تأمین اجتماعی، معاونت هدفمند کردن یارانه‌ها و رفاه اجتماعی، مهرماه 1387.

هوشمند ، اکبر ، (1391). "تحلیل نتایج ارزیابی عملکرد دستگاه های اجرایی استان تهران در سال 1390"، سازمان چاپ فراهانی، چاپ اول.

یعقوب نژاد، احمد و عکاف، علیرضا (1386). رابطه بین شاخص های سنجش عملکرد (ROI,ROS,RI,EVA) و ارزش افزوده بازار، مجله اقتصاد و مدیریت، 75، 77-89.

یاوری، علی رضا و نصیری اقدام، علی (1389)، آثار هدفمندسازی یارانه ها، بر نظام مالیه شهرداری ها (مطالعه موردی شهرداری تهران)، مجموعه مقالات سومین همایش مالیه شهرداری ها، دانشگاه صنعتی شریف، شهرداری تهران.

منابع لاتین

- Adams, R. H.,(2005),Se If-targeted Subsidies, the Distributional Impact of Egyptian Food Subsidies, World Bank.
- Baltagi, Badi H and Griffin James M (1998). "Gasoline demand in the OECD: an application of pooling and testing procedures", European Economic Review, 22(2): 117-137.
- Baum, Ch. L., Sarver, L., and Strickl, T. (2004); "EVA, MVA and CEO Compensation: Further Evidence", American Business Review, Vol. 22, No. 2, pp. 82-89.
- Beason, R., & Weinstein, D. E. (1996). Growth, economies of scale, and targeting in Japan (1955-1990). The Review of Economics and Statistics, 286-295.
- Bausch, A., Weissenberger. B.E., & Blome.M. (2003), Is market value-based residual income a superior performance measure compared to book value-based residual income?, 26th Congress of the European Accounting Association (EAA) Conference, on 04.04.2003, in Seville,Spain.
- Bacidore, J.M., Boquist, J.A., Milbourn, T.T., & Thakor, A.V. (1997). The Search for the Best Financial Perofmance Measure, Financial Analysts Journal, 53(3), 11-20.
- Chu, Y. L., Jiwei, W., Cheng, Z (2018), "China's "Mercantilist"Government Subsidies, the Cost of Debt and Firm Performance", Journal of Banking and Finance, Vo: 86, Pp. 37-52.
- Ehrbar, A. (1998). EVA: The Real Key to Creating Wealth, New York: John Wiley & Sons.

- Hall, J.H., & Brummer, L.M. (1999). The Relationship Between the Market value of a Company and Internal Performance Measurement. Online <http://ssrn.com/abstract=141189>.
- Howell, A. (2017), "Picking 'winners' in China: Do subsidies matter for indigenous innovation and firm productivity", *China Economic Review*, Vo. 44, pp. 154-165.
- Jin, Z., Shang, Y., & Xu, J. (2018). The impact of government subsidies on private R&D and firm performance: does ownership matter in china's manufacturing industry?. *Sustainability*, 10(7), 2205.
- Kaplan, R.S. & Atkinson. A.A. (2007). *Advanced Management Accounting*, Third Edition, Prentice- Hall of India Private Limited, New Delhi.
- Květoň, V., Horák, P. (2018), "The effect of public R&D subsidies on firms' competitiveness: Regional and sectoral specifics in emerging innovation systems", *Applied Geography*, Vo. 94, pp. 119-129.
- Lim, Chu Yeong; Wang Jiwei and Zeng Cheng Colin (2018). "China's "mercantilist" government subsidies, the cost of debt and firm performance", *Journal of Banking & Finance*, 86 37-52.
- Lee, E., Walker, M., Zeng, C. (2014), "Do Chinese government subsidies affect firm value? Accounting, Organizations and Society, Vo. 39, pp. 149-169.
- Mehregan, M. & Dehghan Nayeri, M. 2009. An integrated BSC-TOPSIS approach to evaluate the best's Iranian business schools. *Journal of Industrial Management*, 2,153-168. (In Persian).
- Rentschler, J., Kornejew, M., Bazilian, M. (2017), "Fossil fuel subsidy reforms and their impacts on firms", *Energy Policy*, Vo. 108, pp. 617-623.
- Stewart, G. B. (1991); "The Quest for Value: A Guide for Senior Manager", New York, Harper Business.
- Todaro. Michael P. Smith Stephen C. (2009). *Economic Development* (10th ed). Addison Wesley.
- Weston, J.F., Brigham, E.F., & Copeland, T.E., (1992). *Managerial Finance*, Dryden Press. Saunders (W.B.) Co Ltd; 9th Revised edition.
- Yu, F., Guo, Y., Le-Nguyen, K., Barnes. S., Zhang, W. (2016), "The impact of government subsidies and enterprises' R&D investment: A panel data study from renewable energy in China", *Energy Policy*, Vo. 89, pp. 106-113.
- Zhang, H., Li, L., Zhou, D., & Zhou, P. (2014). Political connections, government subsidies and firm financial performance: Evidence from renewable energy manufacturing in China. *Renewable Energy*, 63, 330-336.

پیوست

خروجی آماری مدل اول:

Panel Cross-section Heteroskedasticity LR Test
 Null hypothesis: Residuals are homoskedastic
 Equation: EQ01
 Specification: ROA C SUB SIZE ROS LEV TANGIBLE INTANGIBLE

	Value	df	Probability
Likelihood ratio	109.6036	9	0.0000

Lagrange Multiplier Tests for Random Effects

Null hypotheses: No effects

Alternative hypotheses: Two-sided (Breusch-Pagan) and one-sided (all others) alternatives

	Test Hypothesis		
	Cross-section	Time	Both
Breusch-Pagan	0.156913 (0.6920)	1.709276 (0.1911)	1.866189 (0.1719)

Correlated Random Effects - Hausman Test

Equation: Untitled

Test cross-section random effects

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	9.583835	6	0.1433

Redundant Fixed Effects Tests
Equation: Untitled
Test cross-section fixed effects

Effects Test	Statistic	d.f.	Prob.
Cross-section F	3.139224	(8,30)	0.0106
Cross-section Chi-square	27.369116	8	0.0006

Dependent Variable: ROA
Method: Panel EGLS (Cross-section weights)
Date: 01/22/20 Time: 02:00
Sample: 1392 1396
Periods included: 5
Cross-sections included: 9
Total panel (balanced) observations: 45
Linear estimation after one-step weighting matrix

Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-1.354640	0.227571	-5.952602	0.0000
SUB	-0.748629	0.271414	-2.758252	0.0105
SIZE	0.069876	0.013957	5.006460	0.0000
ROS	0.311486	0.200064	1.556932	0.1316
LEV	-0.033796	0.017690	-1.910484	0.0672
TANGIBLE	0.211401	0.075037	2.817290	0.0091
INTANGIBLE	50.79860	17.67131	2.874637	0.0080
YEAR=1393	0.003673	0.003222	1.139883	0.2647
YEAR=1394	-0.001414	0.003817	-0.370545	0.7140
YEAR=1395	-0.003810	0.005960	-0.639304	0.5282
YEAR=1396	-0.001601	0.006512	-0.245885	0.8077
CROSS=2	0.049556	0.016529	2.998109	0.0059
CROSS=3	-0.093207	0.029935	-3.113659	0.0045
CROSS=4	0.131520	0.022933	5.734990	0.0000
CROSS=5	-0.023888	0.016577	-1.441031	0.1615
CROSS=6	-0.162819	0.076805	-2.119889	0.0437
CROSS=7	0.013519	0.008451	1.599686	0.1218
CROSS=8	-0.067221	0.021066	-3.190938	0.0037
CROSS=9	0.052758	0.009659	5.462141	0.0000

Weighted Statistics

R-squared	0.947849	Mean dependent var	-0.091150
Adjusted R-squared	0.911744	S.D. dependent var	0.038722
S.E. of regression	0.012765	Sum squared resid	0.004237
F-statistic	26.25278	Durbin-Watson stat	2.345963
Prob(F-statistic)	0.000000		

Unweighted Statistics

R-squared	0.744591	Mean dependent var	-0.053023
Sum squared resid	0.011190	Durbin-Watson stat	2.238104

Residual Cross-Section Dependence Test

Null hypothesis: No cross-section dependence (correlation) in residuals

Equation: EQ01

Periods included: 5

Cross-sections included: 9

Total panel observations: 45

Note: non-zero cross-section means detected in data

Cross-section means were removed during computation of correlations

Test	Statistic	d.f.	Prob.
Breusch-Pagan LM	42.94423	36	0.1981
Pesaran scaled LM	0.818386		0.4131
Pesaran CD	0.612056		0.5405

خروجی آماری مدل دوم:

Panel Cross-section Heteroskedasticity LR Test

Null hypothesis: Residuals are homoskedastic

Equation: EQ02

Specification: ROE C SUB SIZE ROS LEV TANGIBLE INTANGIBLE

	Value	df	Probability
Likelihood ratio	170.2311	9	0.0000

Lagrange Multiplier Tests for Random Effects

Null hypotheses: No effects

Alternative hypotheses: Two-sided (Breusch-Pagan) and one-sided (all others) alternatives

	Test Hypothesis		
	Cross-section	Time	Both
Breusch-Pagan	0.180386 (0.6710)	2.150195 (0.1426)	2.330580 (0.1269)

Correlated Random Effects - Hausman Test

Equation: EQ02

Test cross-section random effects

Test Summary	Chi-Sq. Statistic	Chi-Sq. d.f.	Prob.
Cross-section random	11.852140	6	0.0653

Redundant Fixed Effects Tests

Equation: EQ02

Test cross-section fixed effects

Effects Test	Statistic	d.f.	Prob.
Cross-section F	2.684278	(8,30)	0.0236
Cross-section Chi-square	24.294769	8	0.0020

Dependent Variable: ROE				
Method: Panel EGLS (Cross-section weights)				
Date: 01/22/20 Time: 02:17				
Sample: 1392 1396				
Periods included: 5				
Cross-sections included: 9				
Total panel (balanced) observations: 45				
Linear estimation after one-step weighting matrix				
Variable	Coefficient	Std. Error	t-Statistic	Prob.
C	-1.243012	0.476774	-2.607130	0.0130
SUB	-2.043807	0.980065	-2.085381	0.0438
SIZE	0.022161	0.014414	1.537522	0.1325
ROS	0.727528	0.531747	1.368185	0.1793
LEV	-0.033609	0.046127	-0.728621	0.4707
TANGIBLE	0.855794	0.332817	2.571364	0.0142
INTANGIBLE	-0.518611	5.326049	-0.097373	0.9229
Weighted Statistics				
R-squared	0.575047	Mean dependent var	-0.243612	
Adjusted R-squared	0.507949	S.D. dependent var	0.187866	
S.E. of regression	0.110369	Sum squared resid	0.462889	
F-statistic	8.570268	Durbin-Watson stat	1.035957	
Prob(F-statistic)	0.000006			
Unweighted Statistics				
R-squared	0.058849	Mean dependent var	-0.105727	
Sum squared resid	1.426834	Durbin-Watson stat	1.024592	

Residual Cross-Section Dependence Test

Null hypothesis: No cross-section dependence (correlation) in residuals

Equation: EQ02

Periods included: 5

Cross-sections included: 9

Total panel observations: 45

Note: non-zero cross-section means detected in data

Cross-section means were removed during computation of correlations

Test	Statistic	d.f.	Prob.
Breusch-Pagan LM	101.1134	36	0.0000
Pesaran scaled LM	7.673685		0.0000
Pesaran CD	1.024146		0.3058

Null Hypothesis: Unit root (common unit root process)
 Series: TANGIBLE
 Date: 01/22/20 Time: 02:08
 Sample: 1392 1396
 Exogenous variables: Individual effects, individual linear trends
 Automatic selection of maximum lags
 Automatic lag length selection based on SIC: 0
 Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel
 Total (balanced) observations: 36
 Cross-sections included: 9

Method	Statistic	Prob.**
Levin, Lin & Chu t*	-2.76984	0.0028

** Probabilities are computed assuming asymptotic normality

Null Hypothesis: Unit root (common unit root process)
 Series: SUB
 Date: 01/22/20 Time: 02:08
 Sample: 1392 1396
 Exogenous variables: Individual effects
 Automatic selection of maximum lags
 Automatic lag length selection based on SIC: 0
 Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel
 Total (balanced) observations: 36
 Cross-sections included: 9

Method	Statistic	Prob.**
Levin, Lin & Chu t*	-4.40131	0.0000

** Probabilities are computed assuming asymptotic normality

Null Hypothesis: Unit root (common unit root process)
 Series: SIZE
 Date: 01/22/20 Time: 02:07
 Sample: 1392 1396
 Exogenous variables: Individual effects, individual linear trends
 Automatic selection of maximum lags
 Automatic lag length selection based on SIC: 0
 Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel
 Total (balanced) observations: 36
 Cross-sections included: 9

Method	Statistic	Prob.**
Levin, Lin & Chu t*	-35.9760	0.0000

** Probabilities are computed assuming asymptotic normality

Null Hypothesis: Unit root (common unit root process)
 Series: ROS
 Date: 01/22/20 Time: 02:07
 Sample: 1392 1396
 Exogenous variables: Individual effects, individual linear trends
 Automatic selection of maximum lags
 Automatic lag length selection based on SIC: 0
 Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel
 Total (balanced) observations: 36
 Cross-sections included: 9

Method	Statistic	Prob.**
Levin, Lin & Chu t*	-7.41322	0.0000

** Probabilities are computed assuming asymptotic normality

Null Hypothesis: Unit root (common unit root process)
 Series: D(ROE,2)
 Date: 01/22/20 Time: 02:06
 Sample: 1392 1396
 Exogenous variables: None
 Automatic selection of maximum lags
 Automatic lag length selection based on SIC: 0
 Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel
 Total (balanced) observations: 18
 Cross-sections included: 9

Method	Statistic	Prob.**
Levin, Lin & Chu t*	-2.77599	0.0028

** Probabilities are computed assuming asymptotic normality

Null Hypothesis: Unit root (common unit root process)
 Series: ROA
 Date: 01/22/20 Time: 02:04
 Sample: 1392 1396
 Exogenous variables: Individual effects
 Automatic selection of maximum lags
 Automatic lag length selection based on SIC: 0
 Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel
 Total (balanced) observations: 36
 Cross-sections included: 9

Method	Statistic	Prob.**
Levin, Lin & Chu t*	-1.71794	0.0429

** Probabilities are computed assuming asymptotic normality

Null Hypothesis: Unit root (common unit root process)
 Series: LEV
 Date: 01/22/20 Time: 02:04
 Sample: 1392 1396
 Exogenous variables: Individual effects
 Automatic selection of maximum lags
 Automatic lag length selection based on SIC: 0
 Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel
 Total (balanced) observations: 36
 Cross-sections included: 9

Method	Statistic	Prob.**
Levin, Lin & Chu t*	-4.71399	0.0000

** Probabilities are computed assuming asymptotic normality

Null Hypothesis: Unit root (common unit root process)
 Series: INTANGIBLE
 Date: 01/22/20 Time: 02:03
 Sample: 1392 1396
 Exogenous variables: Individual effects, individual linear trends
 Automatic selection of maximum lags
 Automatic lag length selection based on SIC: 0
 Newey-West automatic bandwidth selection and Bartlett kernel
 Total (balanced) observations: 36
 Cross-sections included: 9

Method	Statistic	Prob.**
Levin, Lin & Chu t*	-7.34432	0.0000

** Probabilities are computed assuming asymptotic normality

Date: 01/22/20 Time: 01:33
Sample: 1392 1396

Descriptive Statistics

	ROA	ROE	SUB	SIZE	ROS	LEV	TANGIBLE	INTANGIBLE
Mean	-0.05	-0.11	0.01	15.40	0.03	0.48	0.96	0.00
Median	-0.04	-0.09	0.00	15.31	0.02	0.44	0.96	0.00
Maximum	-0.02	0.54	0.05	16.90	0.09	1.23	0.99	0.00
Minimum	-0.16	-0.76	0.00	13.61	0.01	0.04	0.87	0.00
Std. Dev.	0.03	0.19	0.01	0.88	0.02	0.28	0.02	0.00
Skewness	-1.75	0.39	1.68	-0.18	1.28	0.43	-1.89	2.11
Kurtosis	6.24	9.47	5.19	2.67	4.62	2.83	7.78	6.01
Observations	45	45	45	45	45	45	45	45

Covariance Analysis: Ordinary

Date: 01/22/20 Time: 01:48

Sample: 1392 1396

Included observations: 45

Correlation Probability	ROA	ROE	SUB	SIZE	ROS	LEV	TANGIBLE	INTANGIBLE
ROA	1.00 ----							
ROE	0.03 0.85	1.00 ----						
SUB	-0.56 0.00	-0.11 0.47	1.00 ----					
SIZE	0.22 0.14	0.37 0.01	-0.54 0.00	1.00 ----				
ROS	0.33 0.03	-0.07 0.65	-0.04 0.79	-0.16 0.30	1.00 ----			
LEV	-0.25 0.09	0.03 0.84	0.01 0.95	-0.30 0.04	0.21 0.16	1.00 ----		
TANGIBLE	-0.11 0.49	0.13 0.41	-0.02 0.88	0.11 0.46	-0.72 0.00	-0.39 0.01	1.00 ----	
INTANGIBLE	0.15 0.32	-0.00 0.99	-0.17 0.27	-0.12 0.44	0.61 0.00	0.44 0.00	-0.48 0.00	1.00 ----

ABSTRACT

The purpose of this study is to examine the relationship between targeted subsidies and the financial performance of regional water companies in Iran. For gathering information on the regional water companies, each of the sample companies has been contacted or emailed to obtain their financial statements. Moreover, to measure financial performance as a dependent variable, we used two measures including return on assets (ROA) and return on equity (ROE). In the present study, all regional water companies in Iran are considered as the statistical population. Among them, 9 companies were selected as a statistical sample in the period of 2013 to 2017 (45 observations) according to the characteristics of the research. This study is analytical through the library method. Using the panel data method and appropriate econometric methods, the hypotheses are explained. Hence, in terms of nature and content, it is a correlation and a post-event research type, and Eviews 9 software was used to estimate the models with integrated data. The findings show that targeted subsidies have a significant and inverse relationship with the performance of regional water companies; In other words, targeted subsidies upon regional water companies seem to have deviated from their main objectives and have weakened their financial performance. Therefore, managers of regional water companies are advised to consider that after targeted subsidies, the pattern of household water consumption has undergone changes. It is worth noting that after targeted subsidies, rising charges and cost of water, on the one hand, and the impossibility of raising prices on the other, are the most important factors affecting the economic conditions of regional water companies. It is therefore advisable to consider this in the future planning of regional water companies to improve their performance. Therefore, it is suggested that the relevant authorities consider the results of the present study in order to achieve the goals of subsidizing.

Keywords: subsidies targeting, financial performance, Regional water companies

The University of Sistan & Baluchestan
Graduate School

The Thesis of M.A. in Accounting

Title:

**Impact of the law on subsidies
targeting on financial performance of
Regional water companies**

Supervisor:

Dr. Ahmad Pifeh

Advisor

Hamed dehghanzadeh

Research by:

Mahsa Ghasemi

Feb. 2020